

ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Соціальні теорії та практики
в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 р.)

Дніпро
Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
2026

ЗБІРКА МАТЕРІАЛІВ
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Соціальні теорії та практики
в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 р.)

Дніпро
Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
2026

УДК 316.1
З 41

Збірка матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури» (м. Дніпро, 01 травня 2026 року) / відповідальний за випуск, професор В.В. Кривошеїн. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2026. 156 с.

Подані матеріали (тези доповідей) II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури», яка відбулася в змішаному форматі 01 травня 2026 р. на базі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Для всіх, хто цікавиться сучасними проблемами суспільних наук.

ISBN 978-617-95213-4-11

© Автори, 2026
© Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2026

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Вікторія БОЙКО, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат соціологічних наук, доцент

У контексті реалізації реформи децентралізації, що стала однією з ключових складових модернізації публічного управління в Україні після 2014 року, стратегічне планування розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ) набуває принципово важливого значення. Воно покликане забезпечити перехід від адміністративно-реактивної моделі управління до проактивного врядування, орієнтованого на довгострокові цілі, ефективне використання ресурсів і підвищення якості життя населення. Водночас практика впровадження стратегічного планування свідчить про наявність низки системних проблем, що обмежують його інституційну спроможність і результативність, особливо в умовах сучасних соціально-економічних і безпекових викликів.

Теоретично стратегічне планування розглядається як механізм координації інтересів різних соціальних акторів, інструмент формування спільного бачення розвитку та засіб інтеграції локальних політик у багаторівневу систему управління. У цьому сенсі воно виступає складовою ширшої парадигми стратегічного врядування, яка передбачає аналітичність, партисипативність і орієнтацію на результат. Однак на практиці зазначені принципи реалізуються неповною мірою, що зумовлює дисфункції у процесах планування.

Однією з ключових проблем є формалізація стратегічного планування, яка проявляється у розробці стратегій як формального документа для виконання нормативних або донорських вимог. У багатьох громадах стратегічні документи не інтегруються в систему реального управління і не супроводжуються чіткими механізмами реалізації, моніторингу та оцінки. У результаті стратегія втрачає інструментальний характер і функціонує радше як декларативний продукт.

Ця проблема тісно пов'язана з обмеженою інституційною спроможністю органів місцевого самоврядування. Ефективне стратегічне планування передбачає використання складних аналітичних інструментів, зокрема оцінки сильних і слабких сторін території, прогнозування ризиків і формування альтернативних сценаріїв розвитку. Водночас у значній частині громад відсутній достатній кадровий потенціал для здійснення такої роботи. Як наслідок, стратегічні документи часто створюються за типовими шаблонами і не вра-

ховують специфіку окремих територій.

Вказані проблеми чітко проявляються у громадах Дніпропетровської області. У невеликих сільських громадах, таких як Петриківська, Царичанська чи Магдалинівська, обмеженість кадрових ресурсів і аналітичних компетенцій суттєво впливає на якість стратегічних документів. Водночас більш урбанізовані громади, зокрема Дніпровська міська та Криворізька територіальні громади, демонструють вищий рівень інституційної спроможності, що дозволяє їм розробляти більш комплексні й структуровані стратегії розвитку. Це свідчить про наявність значної диференціації у можливостях стратегічного планування між громадами.

Ще одним суттєвим фактором є ресурсна асиметрія, яка обмежує здатність громад до реалізації стратегічних цілей. Нерівномірність економічного потенціалу, обмежена податкова база та значна залежність від міжбюджетних трансфертів створюють ситуацію, в якій стратегічне планування не підкріплене реальними фінансовими можливостями. У громадах із низьким рівнем доходів стратегічні документи часто не мають чіткої бюджетної прив'язки, що унеможливорює їх ефективну реалізацію.

На прикладі громад Дніпропетровщини це проявляється у суттєвих відмінностях між сільськими територіями та великими індустріальними центрами. Тоді як Дніпро і Кривий Ріг мають можливості залучення інвестицій і реалізації інфраструктурних проєктів, значна частина сільських громад обмежена у ресурсах і змушена орієнтуватися переважно на державну підтримку.

Окрему проблему становить недостатня інтеграція стратегічного планування у систему багаторівневого управління. Нерідко місцеві стратегії розвитку не узгоджуються з регіональними програмами та національними пріоритетами, що призводить до фрагментації політик і неефективного використання ресурсів. У Дніпропетровській області це проявляється у певній розбіжності між стратегічними документами окремих громад і стратегічними орієнтирами розвитку області.

Суттєвим обмеженням є також низький рівень партисипативності стратегічного планування. Незважаючи на формальне залучення громадськості, участь населення часто має символічний характер і не впливає на зміст стратегічних рішень. Це знижує рівень їх легітимності та ускладнює практичну реалізацію. Водночас у великих містах, зокрема у Дніпрі, поступово впроваджуються інструменти участі, такі як громадський бюджет та електронні консультації, що свідчить про потенціал розвитку більш інклюзивних моделей управління.

Особливого значення в сучасних умовах набуває вплив війни як системного фактора трансформації стратегічного планування. Для громад Дніпропетровської області, яка виконує роль тилового регіону, характерною є зміна

пріоритетів розвитку на користь безпекових, гуманітарних та відновлювальних завдань. Це зумовлює потребу в адаптації стратегічних підходів до умов невизначеності, підвищення гнучкості планування та інтеграції короткострокових антикризових рішень у довгострокові стратегії.

Отже, аналіз засвідчує, що стратегічне планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні перебуває на етапі інституційного становлення і характеризується наявністю системних обмежень. Проблеми формалізації, недостатньої інституційної спроможності, ресурсної нерівності, слабкої координації та обмеженої участі громадян знижують ефективність стратегічного управління. Приклад громад Дніпропетровської області демонструє, що успішність стратегічного планування безпосередньо залежить від рівня фінансової автономії, кадрового потенціалу та здатності до інтеграції у багаторівневу систему врядування. Подолання зазначених проблем передбачає розвиток професійних компетенцій органів місцевого самоврядування, посилення ресурсної бази громад, удосконалення механізмів координації та запровадження партисипативних практик, а також адаптацію стратегічного планування до умов підвищеної невизначеності, зумовленої сучасними безпековими.

МОВА СОЦІАЛЬНИХ ПЛАТФОРМ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ

Лариса БУТКО, доцент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат філологічних наук, доцент

Маргарита КНИШ, асистент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

У сучасному цифровому середовищі соціальні платформи стали одним із провідних каналів комунікації, що визначають характер взаємодії між індивідами, спільнотами та інституціями. Вони не лише забезпечують обмін інформацією, але й формують нові соціальні практики, серед яких особливе місце займає довіра як ключова умова ефективної комунікації. В умовах інформаційного перенасичення саме довіра стає критерієм відбору контенту та оцінки його достовірності.

Наукові дослідження свідчать, що довіра у цифровому середовищі є складним багатовимірним феноменом, який включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти [4]. У цьому контексті мова соціальних платформ є не лише засобом передачі інформації, а й інструментом конструювання довіри, оскільки саме через мовні форми користувачі інтерпретують наміри, ком-

петентність і надійність джерела.

Поняття довіри традиційно розглядається як фундаментальна категорія соціальної взаємодії, що забезпечує передбачуваність поведінки учасників комунікації та знижує рівень невизначеності. У контексті соціальних медіа довіра набуває нових характеристик, зумовлених специфікою цифрового середовища, зокрема анонімністю, швидкістю поширення інформації та відсутністю традиційних механізмів верифікації.

Згідно з результатами досліджень, довіра в соціальних медіа формується під впливом низки факторів, серед яких важливу роль відіграють мовні характеристики повідомлень [1, с. 30]. Вони визначають сприйняття інформації користувачами, впливають на оцінку її достовірності та формують ставлення до джерела.

Виділяють кілька рівнів функціонування довіри: міжособистісний (довіра між користувачами), інституційний (довіра до брендів і медіа) та суспільний (довіра до інформаційного середовища загалом). Мова соціальних платформ є спільним інструментом для всіх цих рівнів, що підсилює її значущість як фактора довіри.

Мова соціальних медіа характеризується високим рівнем динамічності та гібридності. Вона поєднує елементи усного та писемного мовлення, що проявляється у використанні розмовних конструкцій, скорочень, емодзі та інших паралінгвістичних засобів.

Дослідники зазначають, що така мовна специфіка сприяє формуванню ефекту «наближеності» між комунікантами, створюючи ілюзію безпосереднього спілкування [3]. Водночас це може мати як позитивний, так і негативний вплив на довіру. З одного боку, неформальність сприяє підвищенню емоційної залученості, з іншого – може викликати сумніви щодо професійності джерела.

Особливістю мови соціальних платформ є також її адаптивність: користувачі змінюють мовний стиль залежно від аудиторії, платформи та комунікативної мети. Це свідчить про високий рівень прагматичної варіативності, що безпосередньо пов'язана з формуванням довіри.

Одним із ключових чинників формування довіри є узгодження мовного стилю між комунікантами. Відповідно до теорії комунікативної акомодатії, люди схильні адаптувати своє мовлення до співрозмовника, що сприяє встановленню взаєморозуміння та підвищенню рівня довіри.

Мовна узгодженість у соціальних медіа позитивно впливає на довіру до бренду та сприйняття якості взаємодії. Це пояснюється тим, що адаптоване мовлення сприймається як прояв уваги до аудиторії.

Чіткість і доступність мовлення є важливими умовами формування когнітивної довіри. Складні або неоднозначні формулювання можуть створюва-

ти бар'єри для розуміння та знижувати довіру до повідомлення. Простота та логічність викладу сприяють позитивному сприйняттю інформації та підвищують рівень довіри до джерела.

Емоційно забарвлена мова є характерною рисою соціальних платформ. Використання емодзі, вигуків та експресивних конструкцій підсилює емоційний вплив повідомлення та сприяє формуванню емоційної довіри.

Однак надмірна емоційність може викликати підозру щодо об'єктивності інформації, особливо у випадку новинного контенту. Таким чином, ефективна комунікація передбачає баланс між емоційністю та раціональністю.

Автентичність є одним із найважливіших чинників довіри у цифровому середовищі. Користувачі схильні більше довіряти повідомленням, які виглядають природно та не містять ознак маніпуляції.

Згідно з сучасними дослідженнями, автентичність мовлення тісно пов'язана з рівнем довіри до контенту та джерела, особливо в умовах поширення дезінформації [4].

У соціальних медіа мова виконує не лише комунікативну, а й персуазивну функцію. Вона впливає на сприйняття інформації, формує оцінку її достовірності та визначає рівень довіри до джерела.

До того ж навіть незначні зміни мовного оформлення можуть суттєво впливати на оцінку достовірності інформації [2]. Зокрема, використання нейтрального та фактологічного стилю підвищує довіру, тоді як емоційно забарвлені або сенсаційні формулювання можуть її знижувати.

Важливою проблемою є також використання мовних стратегій у поширенні дезінформації. Такі стратегії включають спрощення, апеляцію до емоцій та використання категоричних тверджень, що створюють ілюзію достовірності.

Аналіз наукових досліджень дозволяє сформулювати низку практичних рекомендацій щодо використання мови в соціальних платформах для підвищення довіри:

- використання адаптованого мовного стилю відповідно до цільової аудиторії;
- забезпечення чіткості та логічності викладу;
- дотримання балансу між формальністю та неформальністю;
- уникнення маніпулятивних мовних стратегій;
- підтримка автентичності комунікації.

Ці рекомендації є особливо актуальними для брендів, медіа та публічних інституцій, які активно використовують соціальні платформи для взаємодії з аудиторією.

Отже, мова соціальних платформ є важливим чинником формування до-

віри в цифровому середовищі. Вона визначає не лише ефективність комунікації, але й характер соціальних взаємодій. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу автоматизованої комунікації та штучного інтелекту на формування довіри в соціальних медіа.

Література:

1. Cheng X., Fu S., Vreede G.-J. Understanding trust influencing factors in social media communication: A qualitative study. *International Journal of Information Management*. 2017. Vol. 37. P. 25-35. URL: <https://drive.google.com/file/d/1UfcLWy4W0wxSBXR-5aMyRIteeKUhpLn/view>.
2. Karlsen R., Aalberg T. Social Media and Trust in News: An Experimental Study of the Effect of Facebook on News Story Credibility. *Digital Journalism*. 2023. Vol. 9. DOI: <http://doi.org/10.1080/21670811.2021.1945938>.
3. Nani N. The Influence of Language on Interaction and Communication Within Social Media Platforms. *Focus Journal Language Review*. 2024. DOI: <http://doi.org/10.62795/fjlg.v2i2.295>.
4. Zhang Y., et al. What Do We Mean When We Talk about Trust in Social Media? A Systematic Review. *Proceedings of the 2023 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 2023. DOI: <http://doi.org/10.1145/3544548.3581019>.

ПРОБЛЕМА УНІКАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Вікторія ВЕРШИНА, доцент кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат філософських наук, доцент
Олександр МИХАЙЛЮК, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Українського державного університету науки і технологій (м. Дніпро), доктор історичних наук, професор

Проблема індивідуальності і особистості в культурі складна і неоднозначна. Індивід і особистість не одне і те ж. Індивід – частина маси, яка визначається кількістю. Особистість протистоїть масі і визначається якістю. Людина, з одного боку, усвідомлює свою приналежність до певного соціального оточення, спільність з ним, з іншого боку, виділяє себе з цього оточення, розуміючи свою особливість, «самість». Особистість усвідомлює себе як через ототожнення себе з іншими, так і через свою відмінність від інших. Відстоюючи своє право на унікальність, на своє бачення світу, на свої переконання, на свої смаки, особистість знаходиться в постійному конфлікті з іншими. Визначаючи і відстоюючи свою особливість, людина повинна бути готова чинити опір суспільству, тиску громадської думки.

Дослідження, проведене науковцями США, виявило, що за останні 20 років у людей значно знизилася бажання виділятися серед інших. Потреба бути унікальними і несхожими на інших за своєю суттю вступає в протиріччя з іншими потребами та мотиваціями людей. Люди вважають, що прояв унікальності може призвести до відчуження від інших і поставити під загрозу со-

ціальний статус і благополуччя індивіда. Висловлення непопулярних думок або поведінка, яка потенційно суперечить нормам, робить людей вразливими до неприйняття та соціальної ізоляції. Люди насторожено висловлюють занадто суперечливі думки, особливо в Інтернет-просторі та на політично значущі теми. Страх бути відкинутими і піддатися остракізму цілком обґрунтований. Щоб уникнути остракізму чи ізоляції, люди змінюють свою поведінку соціально прийнятними способами, вони можуть піддавати себе самоцензурі, щоб не ставити під загрозу своє соціальне становище [1]. Опитування показують, що значна більшість американців з різними політичними поглядами та походженням піддають свої політичні погляди самоцензурі. Відчуваючи потребу в самоцензурі в Інтернеті та в громадських місцях, в той же час вони вважають, що обмеження їх здатності висловлювати свої переконання шкодять публічному дискурсу [2].

Люди стали проявляти більше занепокоєння щодо свого соціального становища, що впливає на їхнє бажання та можливості бути унікальними. В останні роки спостерігається зростання як загальної, так і соціальної тривожності. Соціальна тривожність модулює поведінку людей як у віртуальному, так і в невіртуальному просторі, а саме: соціально тривожні люди з меншою ймовірністю використовують можливості бути унікальними і виділятися на тлі інших [1].

З одного боку, люди бояться діяти, говорити і навіть думати всупереч суспільній думці, бояться поставити під сумнів загальноприйняті погляди та стереотипи, бояться, взагалі, критично мислити – тобто бояться вчинити мислеслечин (за Орвеллом). З іншого боку, вони цього і не хочуть – адже так більш комфортно жити, не беручи на себе ніякої відповідальності, перекладаючи її на суспільство, громадську думку, органи влади чи засоби масової інформації. Людям також властиве бажання уникати когнітивного дисонансу – психологічного дискомфорту, який виникає внаслідок втрати рівноваги між особистими мотивами, що визначають поведінку, і одержуваною ззовні інформацією. Люди намагаються позбутися внутрішніх суперечностей, намагаючись уникати ситуацій та інформації, які можуть вести до його зростання, використовують будь-яке виправдання що більш-менш підходить до ситуації.

Індивід розчиняється в масі. Персональна ідентифікація тут можлива лише на рівні приналежності до якихось більших утворень, які набувають відносно чіткий контур. Це може бути ідентифікація за типом фанатів футбольного клубу, шанувальників того чи іншого виконавця чи кінозірки, любителів фентезі, комп'ютерної гри тощо.

Культура прагне до уніфікації та стандартизації. Культура за своєю природою репресивна і репресивність культури в сучасних умовах дедалі зростає. Людина дедалі більше контролюється суспільством. Сучасне інформа-

ційне суспільство побудовано на технологіях маніпулювання свідомістю. Людина думає і діє за заданою програмою, не піддаючи її критиці або аналізу.

Економічне суспільство потребує людину лише як деталь загального механізму системи, в якій, для того щоб численні компоненти легко притиралися один до одного, вони мають бути стандартними і взаємозамінними. Особистість же унікальна, конфліктна, непередбачувана і заважає економічному процесу. Технологічна раціональність стає політичною раціональністю [3].

Як пише Дж. Зерзан, постмодернізм підриває два основоположні принципи гуманізму епохи Просвітництва: здатність мови формувати світ і здатність свідомості формувати особистість. Таким чином, ми маємо справу з постмодерною порожнечою, загальним уявленням про те, що прагнення до емансипації і свободи, обіцяні гуманістичними принципами суб'єктивності, не можуть бути задоволені. Постмодернізм розглядає «я» як мовну конвенцію; як висловився Вільям Берроуз, «Ваше “я” – це абсолютно ілюзорне поняття» [4].

Особистість у сучасній культурі, незважаючи на панування індивідуалізму, втрачає свою цілісність і самототожність. Відбувається спрощення культури та, відповідно, спрощення людини, знеособлення особистості. Формується «One-dimensional man», «Minimal-self», «людина-функція».

Література:

1. Chopik W., Götschi K., Carrillo A., Weidmann R., Potter J. Changes in Need for Uniqueness From 2000 Until 2020. URL: <https://online.ucpress.edu/collabra/article/10/1/121937/202992/Changes-in-Need-for-Uniqueness-From-2000-Until>
2. Ekins E. Poll: 62% of Americans Say They Have Political Views They're Afraid to Share. *The CATO Institute*. 2020. URL: <https://www.cato.org/survey-reports/poll-62-americans-say-they-have-political-views-theyre-afraid-share#introduction>
3. Marcuse H. One-Dimensional Man. *Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. 2003. Routledge.
4. Zerzan J. *The Nihilist's Dictionary*. 1994. URL: <https://theanarchistlibrary.org/library/john-zerzan-the-nihilist-s-dictionary>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОХОРОНИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ. РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ

Лілія ГИРЕНКО, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат наук з державного управління; голова ГО «ЖІНКИ плюс», акредитованої при ЮНЕСКО

Ситуація, що склалася у світі протягом останніх років продемонструвала крихкість і самого миру, і нашого світосприйняття, і всього, що з цим пов'язане. Воєнні дії не лише спричиняють руйнування територій, а й наносять непоправні втрати національної культурної спадщини. Тому питання цифровізації нематеріальної культурної спадщини (НКС) не просто є актуальним в сучасних умовах, а й набуває особливої важливості й невідкладності. Правоту цього твердження розділяє дослідниця Бойко О., яка стверджує, що «інвестуючи в цифрові технології для збереження спадщини, суспільство не лише вшановує свої витоки, а й забезпечує культурну сталість для наступних поколінь» [1, с. 255]. Дослідниця Добровольська В.В. також наголошує на тому, що цифровізація культурної спадщини по суті виступає не лише «єдиною формою збереження інформаційного змісту пошкоджених об'єктів культурної спадщини, а й важливим джерелом документування культурних втрат і формування національної пам'яті» [2, с. 24].

Оскільки два з семи елементів НКС України у списках ЮНЕСКО – «Петриківський декоративний розпис як феномен українського орнаментального народного мистецтва» і «Козацькі пісні Дніпропетровщини» – розташовані у Дніпропетровській області, і саме вони першими були внесені до національного переліку, тому тема їх збереження є однією з пріоритетних для нашого регіону.

Зокрема, у 2014 році першою в Україні була розроблена та затверджена регіональна Програма збереження та розвитку об'єктів культурної та природної спадщини, елементів нематеріальної культурної спадщини, розташованих на території Дніпропетровської області, яка передбачає «створення та поширення сучасного цифрового контенту про об'єкти культурної та природної спадщини, елементи нематеріальної культурної спадщини Дніпропетровщини із використанням актуальних електронних каналів комунікації – відеоплатформ, соціальних мереж та онлайн-медіа». Зокрема, йдеться про створення та підтримку інтернет-сторінок, сайтів, поширення на існуючих інтернет-платформах інформації про культурну (матеріальну та нематеріальну) спадщину регіону, у тому числі про елемент «Козацькі пісні Дніпропетровщини» [3].

Також в області реалізується оновлена Програма розвитку культури на 2026-2028 роки. У розділі V цієї програми йдеться про «оцифрування об'єктів культурної спадщини, створення регіональних цифрових архівів, інтеграцію в національні цифрові платформи», «підготовку та перепідготовку кадрів у сфері культури, зокрема з цифрових технологій» [5].

Станом на 2026 рік проведено певні роботи. У цифровий формат переведено відео- та аудіозаписи виконання носіями елемента «Козацькі пісні Дніпропетровщини». Це дозволяє скласти уяву нових поколінь про особливості і техніку оригінального відтворення цих творів. А враховуючи той факт, що, на жаль, знову зібрати народні колективи у їх повному складі (в якому вони увійшли до номінаційного досьє) більше не вдасться, такі цифрові записи дозволять новим виконавцям максимально наближено до оригіналу відтворити їх. Адже головною умовою внесення елемента НКС до списків ЮНЕСКО є той факт, що він має бути «живим», тобто постійно бути у вжитку.

Щодо другого елементу НКС Дніпропетровщини, внесеного до Списків ЮНЕСКО – Петриківського розпису, в рамках виконання регіональних програм записано відеоуроки з його виконання, працює віртуальна майстерня віртуальна майстерня «Петриківський розпис», де всі бажаючі можуть пройти пробне навчання його практикам (<https://petrikovka.dnepredu.com/>).

Все це наразі здійснюється в рамках регіональних та місцевих програм силами обласного та місцевих органів влади, громадськими організаціями. Серед таких маємо виділити ГО «Жінки плюс», акредитовану у 2024 році ЮНЕСКО для надання консультативних послуг Міжурядовому комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини, одним з пріоритетних напрямків діяльності якої є саме збереження та популяризація НКС.

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини не лише визначає НКС як головне джерело культурного різноманіття й гарантії сталого розвитку, а й визнає серйозні загрози її погіршення, зникнення та руйнування, а також необхідність поглиблювати усвідомлення, особливо серед молодих поколінь, важливості нематеріальної культурної спадщини та її охорони [4]. Ідею цифровізації НКС підтримує і платформа ЮНЕСКО «Поринь у спадщину». Деталізовані цифрові моделі об'єктів WorldHeritage, які підтримують моніторинг, збереження та підготовку фахівців, вже впроваджуються в арабському регіоні. Це підтверджує нашу думку, що процес цифрової трансформації НКС в сучасних умовах є особливо актуальним.

Література:

1. Бойко О.П. Цифрофізація культурної спадщини: виклики, можливості та перспективи. *Strategic innovations of social communications and foreign philology in crisis times: collection of scientific paper of the II International scientific and practical conference*, Sumy, May 28, 2025 / responsible editor M. M. Nabok, responsible for the layout V. Sadivnychy, responsible designer M. Sadivnycha. Sumy: Sumy State University, 2025. P. 252-255. URL:

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/100006>.

2. Добровольська В. В. Цифровізація культурної спадщини України в умовах воєнного стану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 2. С. 22-29. DOI: <http://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2025.350074>.

3. Про внесення змін до рішення обласної ради від 31 січня 2014 року № 524-25/VI «Про Програму збереження та розвитку об'єктів культурної та природної спадщини, елементів нематеріальної культурної спадщини, розташованих на території Дніпропетровської області, на 2014-2025 роки» (зі змінами) та продовження терміну дії Програми до 2030 року: Рішення Дніпропетровської обласної ради від 25.02.2026 № 592-28/VIII. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/>.

4. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: Закон України від 06.03.2008 № 132-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text>.

5. Про Програму розвитку культури у Дніпропетровській області на 2026-2028 роки: Рішення Дніпропетровської обласної ради від 18.12.2025 № 548-27/VIII. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/>.

ЕМОЦІЙНИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: МІЖ КОЛЕКТИВНОЮ ТРАВМОЮ І СУСПІЛЬНОЮ СТІЙКІСТЮ

Олеся ГУДЗЕНКО, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат соціологічних наук, доцент

Війна як соціокультурний феномен породжує не лише матеріальні руйнування фізичного простору, а й глибоку реструктуризацію емоційного ландшафту суспільства. У цьому сенсі війна є унікальним предметом соціологічного аналізу, оскільки поєднує в собі ознаки руйнування звичного порядку повсякденного життя та пролонгованої хронічної кризи, що вимагає від суспільства високого рівня адаптивної стійкості. Саме така подвійна природа емоційного режиму воєнного часу робить вивчення колективної травми одним із провідних напрямів сучасної соціологічної науки. В умовах тривалої невизначеності емоції перестають бути виключно приватним досвідом і перетворюються на колективний ресурс: вони структурують соціальну солідарність, мотивують або, навпаки, блокують соціальну дію, визначають межі публічно прийнятного й табуованого. Ігнорування цього виміру зумовлює принципову неповноту соціологічного опису воєнної реальності.

У контексті актуальної російсько-української війни, поняття емоційної стійкості набуває амбівалентного значення: водночас як реальна адаптаційна практика, що виробляється в умовах хронічної небезпеки, і як нормативна вимога емоційного режиму воєнного часу, дотримання якого само по собі стає джерелом психоемоційного навантаження. Як зазначає О. Суший, суспільна стійкість, що формується в умовах тривалих криз і воєнних загроз, не може розглядатися як невичерпний ресурс. Постійне перебування в режимі

виживання супроводжується накопиченням психоемоційного виснаження та послабленням адаптаційних можливостей як окремих індивідів, так і соціальних спільнот [1, с. 74].

Теоретичним ядром пропонованого аналізу є концепт емоційного режиму Вільяма Редді, який розглядається як система нормативно закріплених емоційних практик і правил вираження почуттів, що визначає соціально прийнятні форми емоційної поведінки та межі допустимого емоційного досвіду. Повномасштабна російсько-українська війна та пов'язані з нею суспільні трансформації сприяли формуванню специфічного емоційного режиму, у межах якого окремі емоційні позиції набули статусу суспільно схвалюваних (стійкість, солідарність, віра в перемогу), тоді як інші (страх, відчай, публічний сумнів) опинилися на периферії суспільної легітимності або зазнали символічного витіснення з публічного простору. Водночас цей режим не є ані суто стихійним, ані виключно нав'язаним «згори», оскільки він постійно відтворюється через повсякденні практики, медіадискурси, інституційні ритуали та міжособистісні взаємодії.

Ключовим методологічним зміщенням, яке пропонує «емоційний поворот» у соціальних науках є відмова від розгляду емоцій як суто приватного та ірраціонального досвіду. Натомість емоції постають як соціально сконструйовані практики, що структурують і водночас відображають відносини влади, солідарності та ідентичності. Для аналізу воєнного повсякдення це означає: питання «що переживає суспільство» є менш евристично продуктивним, ніж питання «які емоційні норми відтворюються, ким і з якими наслідками».

Емоційний режим воєнного часу в Україні характеризується щонайменше трьома взаємопов'язаними рисами. По-перше, *нормалізацією надзвичайного*: постійні повторювані загрози поступово переводять їх зі стану надзвичайного в повсякденну буденність. Соціологічні дані опитування студентів ДНУ ім. О. Гончара (n = 1461, лютий 2026 р.) фіксують характерну тенденцію: «звикання до ситуації» як постійний або частий стан відзначають 74,7% респондентів, попри те, що виснаження (62,0%) і тривога (57,0%) нікуди не зникли. Афективний профіль суспільства у стані затяжної війни є не монотонним, а амбівалентним: негативні та позитивні стани співіснують, переміжуються, що узгоджується з макросоціологічним розумінням емоцій як складної системи взаємопов'язаних соціальних станів

Характерною ознакою режиму є *емоціоналізація*. Сфери політики, освіти, медіа все активніше апелюють до афективних ресурсів аудиторії як до легітимного модусу суспільної комунікації. Патріотичний афект стає не лише ресурсом мобілізації, а й критерієм оцінки публічних суб'єктів. Водночас ця публічна емоційність наражається на внутрішнє протиріччя, оскільки нормативна вимога «бути стійким» може ставати джерелом додаткового психоемо-

ційного тиску для тих, чий реальний афективний стан не відповідає нормі режиму.

Емоційний режим воєнного часу сприяє формуванню культурної травми, яка, за П. Штомпокою, може розглядатися як травма колективної ідентичності, що зачіпає світоглядні орієнтації, комунікативні практики та історичну пам'ять суспільства [2, с. 61]. Водночас, відповідно до концепції Дж. Александера, культурна травма не є автоматичним наслідком травматичних подій, а формується в процесі їхнього соціального та символічного осмислення [3]. У цьому сенсі культурна травма, на відміну від психологічної, постає як наративне явище, оскільки конституюється через боротьбу за право на легітимну інтерпретацію трагічних подій та їхнього значення для колективної ідентичності. В українському контексті ця боротьба розгортається одночасно на кількох рівнях: між пам'яттю і забуванням, між визнанням страждання та нормативною вимогою суспільної стійкості, між особистими переживаннями та колективними наративами воєнного досвіду.

Поняття суспільної стійкості у цьому контексті потребує критичного переосмислення. У домінуючому медійному дискурсі стійкість нерідко постає як природна властивість українського суспільства або як нормативна вимога до його членів. Утім дискурс стійкості здатен маскувати структурний дефіцит інституційної підтримки, перекладаючи відповідальність за адаптацію виключно на індивіда чи спільноту. Суспільство, яке «справляється» всупереч, а не завдяки інституційній інфраструктурі, є суспільством, чії адаптаційні ресурси виснажуються швидше, ніж відновлюються.

Емпіричне підтвердження цієї тези знаходимо у структурі ресурсів підтримки, яку фіксує згадане дослідження: підтримку родини відчують 85,1% студентів, друзів – 81,5%. Натомість університетська підтримка отримує позитивну оцінку лише від половини опитаних (49,8%), а майже 41% не мають жодного уявлення про наявність психологічних служб у своєму закладі. Суспільна стійкість, яку демонструє молодь (74,4% декларують адаптацію до умов воєнного стану), є переважно стійкістю приватних мереж, а не інституційного супроводу. Це не заперечує її реальності, але змушує запитати про ціну і тривалість такого ресурсу.

Когнітивно-семантичний вимір воєнного досвіду засвідчує формування специфічної наративної структури адаптації: домінуючою є формула «змінилося, але я адаптувався/лась» (40,9%), а сукупно продуктивно-адаптаційні наративи охоплюють 72,6% відповідей. Колективний наратив конструється не як безальтернативна траєкторія страждання, а як сюжет випробування з імпліцитно присутньою перспективою відновлення. Проте в темпоральному вимірі суспільна дезорієнтація є відчутною: «бачення майбутнього» як сфера найвідчутніших змін відзначається 69,1% студентів, а невизначеність майбу-

тнього поряд із фінансовими труднощами є провідними стресорами (71,3% і 72,9% сукупного впливу відповідно). Ця деформація горизонту планування є, мабуть, найбільш соціологічно значущим наслідком тривалого воєнного стану: руйнується не просто психологічний комфорт, а темпоральна структура, необхідна для відтворення соціальних інституцій, трудових траєкторій і демографічної поведінки.

Підсумовуючи, зазначимо, що соціологічна концептуалізація емоційного режиму воєнного часу в Україні відкриває можливість для аналізу війни не як сукупності індивідуальних емоційних реакцій, а як процесу соціального конструювання колективних емоційних норм. З цієї перспективи колективна травма та суспільна стійкість постають не як взаємовиключні стани, а як взаємопов'язані соціальні процеси, що одночасно формуються, відтворюються та набувають суспільної легітимності через інституційні практики, медіадискурси та повсякденні взаємодії. Саме їхня взаємодія визначає конфігурацію емоційного режиму сучасного українського суспільства та способи символічного осмислення воєнного досвіду.

Література:

1. Суший О. Травма як соціальний діагноз українського суспільства. *Проблеми політичної психології*. 2023. № 14 (28). С. 62-78. DOI: <https://doi.org/10.33120/popp-Vol14-Year2023-148>
2. Рева Т. Культурна травма у концепції соціальних змін Пйотра Штомпки. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2022. № 2. С. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2022.262207>
3. Alexander J. C. Toward a Theory of Cultural Trauma. *Cultural Trauma and Collective Identity* / Alexander J.C., Eyerman R., Giesen B., Smelser N.J., Sztompka P. (eds.). Berkeley: University of California Press, 2004. P. 1-30. URL: https://content.ucpress.edu/title/9780520235953/9780520235953_chapone.pdf

СИНЕРГІЯ ЦИФРОВОЇ ПАРТИСИПАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ¹

Іван ГОЛОВКО, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала проблему збере-

¹ Доповідь підготовлена в рамках науково-дослідної роботи «Цифрова партисипація як запобіжник втрат людського капіталу в умовах війни та післявоєнний період», Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, з 01.01.2026 р. до 31.12.2028 р., Міністерства освіти і науки України.

ження людського капіталу як одного з ключових ресурсів державної стійкості та повоєнного відновлення. Масштабні міграційні процеси, вимушене переміщення населення, руйнування соціальної та економічної інфраструктури, а також трансформація ринку праці істотно впливають на кількісні та якісні параметри людського капіталу. У цьому контексті людський капітал розглядається не лише як сукупність знань і навичок, але і як стратегічний ресурс розвитку, що визначає конкурентоспроможність держави [1].

За таких умов особливого значення набувають інструменти, здатні підтримувати зв'язок між державою та громадянами, забезпечувати їхню включеність у суспільно-політичні процеси та сприяти формуванню довіри до інституцій навіть за умов фізичної дистанції. Сучасні дослідження підкреслюють, що цифрові технології суттєво трансформують механізми соціальної взаємодії, формуючи нові типи мережевого суспільства, в якому комунікація та участь набувають децентралізованого характеру [2].

У цьому контексті цифрова партисипація та цифрова публічна дипломатія постають як взаємопов'язані елементи нової моделі державного управління і комунікації. Цифрова партисипація охоплює практики залучення громадян до процесів ухвалення рішень за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і є важливим механізмом демократичної взаємодії між державою та суспільством [3]. Водночас цифрова публічна дипломатія, як розвиток концепції «м'якої сили», передбачає використання цифрових каналів для впливу на міжнародну аудиторію, формування позитивного іміджу держави та зміцнення зовнішніх зв'язків [4].

Синергія цифрової партисипації та публічної дипломатії проявляється у створенні єдиного комунікаційного простору, в межах якого громадяни, незалежно від географічного розташування, залишаються інтегрованими у політичні, соціальні та економічні процеси. Це набуває особливої актуальності в умовах війни, коли значна частина населення перебуває за кордоном, але зберігає зв'язок із державою. У цьому контексті цифрові інструменти сприяють підтриманню соціального капіталу та формуванню довіри, яка є ключовою передумовою ефективного функціонування інституцій [5].

Вплив синергії цифрової партисипації та публічної дипломатії на збереження людського капіталу проявляється через підтримання зв'язків із громадянами за кордоном, що знижує ризики їх остаточної втрати для національної економіки. Як свідчать дослідження міжнародних організацій, цифрові інструменти відіграють важливу роль у

забезпеченні інклюзивності та залучення громадян до процесів управління навіть у кризових умовах [6]. Крім того, вони сприяють мобілізації інтелектуального потенціалу та підвищенню рівня довіри до державних інституцій, що безпосередньо впливає на готовність громадян залишатися в межах національного соціально-економічного простору.

Український досвід демонструє ефективність використання цифрових технологій у сфері державного управління та міжнародної комунікації. Зокрема, розвиток цифрових державних сервісів та активна присутність держави у глобальному інформаційному просторі сприяють формуванню нової моделі взаємодії між державою, суспільством і зовнішнім середовищем. Особливу роль у цьому процесі відіграє взаємодія з діаспорою, яка через цифрові канали залучається до підтримки держави та її відновлення.

Водночас ефективність зазначених інструментів обмежується низкою факторів, серед яких цифрова нерівність, інформаційні загрози та поширення дезінформації. Умови гібридної війни підсилюють значення кібербезпеки та інформаційної стійкості, що вимагає комплексного підходу до розвитку цифрової інфраструктури та підвищення рівня цифрової грамотності населення [7].

Таким чином, синергія цифрової партисипації та публічної дипломатії виступає важливим інструментом збереження людського капіталу в умовах війни, поєднуючи внутрішні та зовнішні виміри державної політики. Вона сприяє підтриманню соціальної цілісності, збереженню зв'язків із громадянами за кордоном та формуванню передумов для їхнього повернення у післявоєнний період. У перспективі така синергія може стати основою для формування нової моделі розвитку, в якій цифрові технології відіграватимуть ключову роль у забезпеченні стійкості держави.

Література:

1. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press, 1993. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/H/bo3684033.html>.
2. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2010. URL: <https://www.wiley.com/en-us/The+Rise+of+the+Network+Society%2C+2nd+Edition-p-9781405196864>.
3. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. Report. OECD. 2020. 10 June. URL: https://www.oecd.org/en/publications/innovative-citizen-participation-and-new-democratic-institutions_339306da-en.html.
4. Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. URL: <https://www.publicaffairsbooks.com/titles/joseph-s-nye-jr/soft-power/9781586482251/>

5. Putnam R.D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000. URL: <https://www.simonandschuster.com/books/Bowling-Alone/Robert-D-Putnam/9780743203043>.
6. E-Government Survey 2022: The Future of Digital Government. New York: United Nations, 2022. URL: <https://desa.un.org/publications/un-e-government-survey-2022>.
7. World Development Report 2021: Data for Better Lives. Washington, DC: World Bank, 2021. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2021>.

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Лілія ГОЛОВКО, старший науковий співробітник Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи НАН України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні, соціальна інтеграція ветеранів та ветеранок, набуває особливої актуальності, оскільки масштаби ветеранської спільноти постійно зростають, що вимагає системного підходу до формування ефективної державної та суспільної політики інтеграції. Культура вдячності та рівності, соціальна адаптація, особи з високим ступенем лідерства, стресостійкістю, дисциплінованістю, ветеранською ініціативністю, ці та інші поняття стають усталеними у цивільному житті. Із зростанням нової категорії суспільства, формується нова культура сприйняття і поведінки, політики вшанування і поваги, не лише до ветеранів і ветеранок війни, а і до членів їх сімей, родини.

У науковій літературі соціальна інтеграція ветеранів трактується як процес відновлення їхнього соціального статусу, ролей та функцій у цивільному середовищі, що передбачає забезпечення доступу до праці, освіти, соціальних послуг і формування стійких соціальних зв'язків. Зокрема, дослідники підкреслюють, що соціально-економічна реінтеграція є «невід'ємною складовою відновлення повноцінної життєдіяльності ветеранів у цивільному суспільстві» [6].

Важливою складовою інтеграційних процесів є економічна адаптація, зокрема працевлаштування та перекваліфікація ветеранів. Як зазначається у наукових дослідженнях, інтеграція до ринку праці виступає ключовим фактором соціальної стабілізації та самореалізації цієї категорії населення, оскільки дозволяє не лише забезпечити матеріальну незалежність, а й сприяє відновленню соціальної активності [5]. У цьому контексті значну роль відіграють освітні програми, державні ініціативи та механізми підтримки підприємницької діяльності.

За даними Міністерства у справах ветеранів України станом на кінець 2025 р. 1,5 млн. ветеранок і ветеранів, з них 39 % у віці до 35 років, які стано-

влять активну частину суспільства. На сьогодні підтримка ветеранського бізнесу, соціальне підприємництво є одним із пріоритетів політики, інвестицією у розвиток країни.

Соціальне підприємництво розглядається як ефективний механізм поєднання економічної активності з вирішенням соціальних проблем, сприяючи створенню робочих місць для ветеранів і формуванню інклюзивного середовища. Водночас, забезпечує стійку модель реінтеграції, орієнтовану на довгостроковий суспільний ефект, а не лише на короткострокову підтримку [4].

Та створити умови лише для реалізації ветеранських ініціатив не достатньо. Надважливим є суспільне ставлення, соціальна адаптація учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни. Не менш важливим є соціально-психологічний вимір інтеграції. Участь у бойових діях часто супроводжується травматичним досвідом, що впливає на здатність ветеранів адаптуватися до мирного життя. Ефективна реінтеграція неможлива без належної психологічної підтримки, розвитку системи реабілітації та подолання соціальної ізоляції [2]. Важливим процесом є також трансформація суспільної свідомості.

Український ветеранський фонд Мінветеранів розробив детальні рекомендації для медіа та громадськості, ключовими аспектами яких є: рівноправне ставлення, гендерна рівність, етика візуального контенту, нормоване почуття емансипації, використання людиноцентричної лексики, не допускання розвитку явища стигматизації [7]. Адже саме знецінення особистості є одним із ризиків соціальної адаптації ветеранів.

На разі, впровадження нових інструментів державної політики, має допомагати ветеранам адаптуватись та задовольняти свої базові потреби. Зокрема, в «Дії» запустили нову програму підтримки для ветеранів-ВПО, яка включає можливості отримання ваучера у сумі 2 млн грн. на отримання житла, інвестування у об'єкти житлового будівництва на первинному ринку чи при оформленні іпотечного кредиту. Право на отримання житлового ваучера мають ветерани війни та особи з інвалідністю, набуту внаслідок воєнних дій, за умови наявності статусу внутрішньо переміщеної особи, а також зареєстрованого місця проживання на тимчасово окупованих територіях.

Інституційний аспект інтеграції передбачає формування комплексної державної політики, яка охоплює соціальний захист, медичну та психологічну допомогу, освітні та економічні програми. Ефективність такої політики визначається рівнем координації між різними суб'єктами – державою, місцевим самоврядуванням, освітніми установами та громадськими організаціями [3].

Прикладом інституційних практик є створення центрів підтримки ветеранів при університетах, що забезпечують комплексну допомогу та сприяють

соціальної активізації. Зокрема на базі Львівського національного університету імені Івана Франка створено Центр підтримки ветеранів та соціальних ініціатив. Основним напрямом діяльності Центру є: соціально-психологічну підтримку, волонтерська діяльність, розвиток ветеранської політики, проектної роботи. На базі Меморандуму про співпрацю із Міністерством у справах ветеранів України вирішуються питання щодо реабілітації та соціальної адаптації ветеранів, їхніх сімей і дітей. На разі надаються послуги підготовки та перепідготовки ветеранів війни та членів їхніх сімей, підвищення рівня знань іноземних мов і цифрових технологій, організовуються спільні освітні та інші заходи [1].

Отже, соціальна інтеграція ветеранів та ветеранок в Україні є системним процесом, що потребує міжсекторальної взаємодії, комплексного підходу та довгострокової державної стратегії. Її ефективність визначається не лише наявністю матеріальних ресурсів, але й рівнем розвитку інституцій, соціальної відповідальності суспільства та здатністю забезпечити інклюзивне середовище для всіх категорій ветеранів.

Ключовим результатом ефективної інтеграції є не лише відновлення соціального статусу ветеранів, але й трансформація їхнього потенціалу у вагомий ресурс суспільного розвитку. Ветерани та ветеранки, володіючи унікальним досвідом, навичками відповідальності, стресостійкості та лідерства, можуть виступати активними агентами змін у громадах, сприяючи розвитку громадянського суспільства, місцевого самоврядування та економічної активності. Водночас реалізація цього потенціалу можлива лише за умов усунення структурних бар'єрів, таких як дискримінація на ринку праці, недостатній доступ до якісних послуг реабілітації та обмежені можливості професійної самореалізації.

Особливого значення набуває формування інклюзивного соціального середовища, яке базується на принципах поваги, рівності та недискримінації. У цьому контексті важливою є не лише інституційна підтримка, але й зміна суспільних установок щодо сприйняття ветеранів – від патерналістської моделі до партнерської, що передбачає їх активну участь у прийнятті рішень та суспільному житті. Така трансформація сприятиме зниженню рівня соціальної ізоляції та підвищенню рівня довіри у суспільстві.

Важливим аспектом є також гендерно чутливий підхід до інтеграції, оскільки ветеранки стикаються з додатковими викликами, пов'язаними з подвійною дискримінацією та недостатньою видимістю їхнього внеску. Це зумовлює необхідність розробки спеціалізованих програм підтримки, які враховують специфіку їхнього досвіду та потреб.

Таким чином, соціальна інтеграція ветеранів та ветеранок є не лише гуманітарним обов'язком держави, але й інвестицією у майбутнє України, що

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

визначає якість соціального капіталу, рівень суспільної солідарності та спроможність країни до відновлення і розвитку в умовах сучасних викликів.

Література:

1. Качмар В. Соціальна реінтеграція ветеранів через університетські ініціативи: досвід Львівського національного університету імені Івана Франка (2022-2025). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2025. Вип. 59. С. 379-396 DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2025.59.13740>.
2. Коленіченко Т.І. Соціально-психологічні детермінанти соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни в умовах сучасного соціуму. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2022. № 17 (173). С. 48-53. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7080189>.
3. Колосок А., Цимбалюк І. Соціальний захист ветеранів війни. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 3. С. 187-196. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.26>.
4. Коробка С. Соціальне підприємництво як інструмент реінтеграції ветеранів: управлінські та економічні аспекти. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2026. № 1 (119). С. 144-151. DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2026-1-19>.
5. Котенко С., Богдан Е. Інтеграція захисників у ринок праці України: проблеми та перспективи перекваліфікації ветеранів. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-25>.
6. Цимбалюк І., Колосок А. Теоретичні основи соціально-економічної реінтеграції ветеранів у цивільне суспільство. *Ввічливість. Humanitas*. 2024. № 2. С. 140-148. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.20>.
7. Як писати про ветеранів. Рекомендації для журналістів від Українського ветеранського фонду / Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/how_to_write_about_veterans.pdf.

IS THE «END OF PHILOSOPHY» AN EXAGGERATION?

Артем ДАНКАНИЧ, доцент кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат філософських наук, доцент

Throughout its history, philosophy has remained a vital cornerstone of human intellectual culture. Its study was an integral component of the educational systems in Antiquity, the Middle Ages, and the Early Modern Era. However, the advancement of the sciences and shifting societal dynamics have raised questions regarding the value and relevance of philosophy. This issue became particularly acute during the late 19th and early 20th centuries, when intellectuals first proclaimed the decline or – more radically – the «end of philosophy» (notably Marx, Nietzsche, and Heidegger). Observing the first quarter of the 21st century, the situation appears even more precarious: philosophy is in a state of systemic crisis. The rapid development of neuroscience, cognitive science, machine learning, artificial intelligence, and cross-cultural studies has significantly narrowed the once-broad scope of philosophical inquiry, substantially altering its position in contemporary society. Consequently, the question arises: are we witnessing the definitive end of philoso-

phy?

In his 2001 monograph, «Philosophy in Crisis: The Need for Reconstruction», Argentine philosopher Mario Bunge identifies the causes of the current philosophical malaise as follows: «There seems to be a consensus that philosophy is now on the decline... I find such talk silly. What is true is that academic philosophy has become rather stagnant. It is obsessed with its past, suspicious of radically new ideas, inward-looking, largely detached from worldly concerns, and, consequently, practically useless in addressing most of the problems faced by ordinary people. Hence the word ‘crisis’ in the title of this book» [1, p. 9]. The encouraging news is that philosophy has endured and eventually overcome crises before. For instance, it survived crises at the dawn of the Christian Era, the beginning of the Modern Era, and during the Counter-Enlightenment. All three were ultimately resolved through new ideas and rigorous intellectual effort. In the 13th century, Thomas Aquinas temporarily overcame the first crisis, primarily by defending reason and his realist epistemology. In the 16th century, close contact with both revived and nascent sciences birthed a new, secular, and pro-science worldview. Later, in the 19th century, certain logicians – inspired by the explosive growth of mathematics – revived logic and forged the formal tools necessary for precise philosophical analysis. Bunge asserts that every time philosophy appeared to reach a deadlock, attempts were made to reconstruct it. Notable examples include Cartesianism, Spinozism, Leibnizianism, classical empiricism, Kantianism, Hegelianism, dialectical materialism, pragmatism, phenomenology, logical positivism, and linguistic philosophy. From the perspective of the Argentine philosopher, «good philosophy» warrants attention because it serves as the starting point for examining anything, whether concrete entities or abstract ideas. He contends: «Good philosophy is worth doing because it is a vantage point for the study of anything, whether concrete things or abstract ideas. Indeed, although it may not see the world, good philosophy helps looking at it – just as bad philosophy blocks the view of ideas and things, in denying that there are any, or in claiming that they can be understood without the help of either reason or experience» [1, p. 10].

A different perspective on the end, or death, of philosophy is presented in Jinmin Lee’s article, «Philosophy Is Dead and We Killed It». The author contends that philosophy’s social and academic relevance has plummeted in the 21st century, arguing that analyzing this decline is essential to understanding the broader decay of critical thought and rationality. Lee identifies capitalism as the primary driver of this marginalization, suggesting that the system discourages individuals from questioning their lives. This inquiry, he argues, not only distracts from labor productivity but also risks inciting worker revolts once they are enlightened by philosophical insights. Lee identifies several additional factors contributing to this crisis: first, that philosophers alienate readers through an arrogant and inaccessible

writing style; and second, that philosophy fails to provide concrete, marketable skills. Consequently, the author notes a growing crisis within academia, where scholars increasingly view the discipline as futile, leading major universities to downsize or eliminate their philosophy programs. Furthermore, Lee posits that in a global climate where immediate employability is a prerequisite for education, philosophy is considered a useless practice. To resolve this crisis, Lee proposes making philosophy more accessible. He suggests that contemporary philosophers should emulate more intelligible works, such as Plato's «Republic», which engages readers through dialogue and narrative. Ultimately, the author challenges us to consider the potential benefits of reviving the discipline, asking whether philosophy must remain in its current state of decline or if a resurgence is possible [2].

American philosopher Daniel Kaufman posits that the contemporary crisis of philosophy is more accurately characterized as an institutional decline within academia. Kaufman cites a prevailing trend in which philosophy departments across the United States are being consolidated with religious or political science programs, downsized, demoted, or altogether abolished. This phenomenon is not confined to the U.S.; similar trends are observable throughout Europe, suggesting that the current state of affairs indeed reflects systemic crisis-like phenomena within academic philosophy [3].

However, the question remains whether we are truly witnessing the end of philosophy. The answer is likely negative, provided we clarify what is meant by such a termination. It is more plausible to argue that in the 21st century, philosophy can no longer be perceived as a universal or foundational form of knowledge. Furthermore, given the rapid development of interdisciplinary sciences, philosophy is losing its traditional domain. In this context, the «end of philosophy» may be defined as the cessation of its classical influence and the narrowing of its intellectual scope. Whether philosophy can transcend this current crisis is a separate inquiry, one that demands a qualitatively new level of theoretical reflection.

Bibliography:

1. Bunge M. *Philosophy in Crisis: The Need for Reconstruction*. New York: Prometheus Books, 2001. 245 p.
2. Lee J. Philosophy Is Dead and We Killed It. *Medium*. 2023. Jun 4. URL: <https://jinminjlee.medium.com/philosophy-is-dead-and-we-killed-it-54625ab55856>.
3. Kaufman D.A. The Decline and Rebirth of Philosophy. *Philosophy Now*. 2019. Issue 130. URL: https://philosophynow.org/issues/130/The_Decline_and_Rebirth_of_Philosophy.

ПРИЧИНИ ОБМЕЖЕНОГО ПОШИРЕННЯ ПРОГРЕСИВНИХ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

В'ячеслав ЗАЯЦЬ, провідний науковий співробітник Інституту демографії та досліджень якості життя населення НАН України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, спричиненої військовими викликами, структурними змінами економіки та трансформацією соціальної політики, особливого значення набуває формування ефективних моделей управління фінансовими ресурсами на рівні домогосподарств. Фінансова поведінка населення є важливою складовою економічної стійкості суспільства, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень заощаджень, інвестиційної активності, фінансової безпеки громадян та загальну стабільність економічної системи. Визначено три базові моделі фінансової поведінки, які доцільно розглядати як орієнтири формування ефективних фінансових стратегій населення, а саме: заощаджувальну, інвестиційну та страхову.

Рівень поширення таких стратегій серед українських домогосподарств залишається відносно низьким. Це зумовлено комплексом економічних, інституційних, соціально-психологічних та інших чинників, які обмежують можливості населення щодо ефективного управління власними фінансовими ресурсами.

Однією з ключових причин обмеженого поширення є низький рівень доходів значної частини населення, що суттєво звужує потенціал формування заощаджень. За результатами опитування соціологічної групи «Рейтинг», близько 68% респондентів зізналися, що не тримають грошей у банках через відсутність заощаджень внаслідок низького рівня доходів. При цьому лише сьома частина домогосподарств мають можливість відкладати кошти після здійснення поточних витрат [2]. Обмежені фінансові можливості змушують домогосподарства орієнтуватися переважно на задоволення базових потреб, що призводить до домінування короткострокових споживчих стратегій та зниження мотивації до довгострокового фінансового планування.

Проблемою є низька схильність населення до зберігання коштів в банках. Лише 6 % громадян мають строковий депозитний рахунок [2]. Такий відсоток є надзвичайно низькими, що свідчить про недостатній розвиток культури накопичення ресурсів.

Ще одним суттєвим чинником є недостатній рівень фінансової грамотності населення, який обмежує здатність домогосподарств приймати обґрунтовані фінансові рішення. Частина населення демонструє достатній рівень знань для ефективного управління власними фінансами, але загальний рівень фінансової грамотності в Україні залишається нижчим за середній показник

країн ОЕСР [4]. Водночас спостерігається суттєвий розрив між суб'єктивною оцінкою фінансових знань та їх фактичним рівнем. Багато громадян вважають себе фінансово грамотними, однак лише невелика частина здатна правильно відповісти на базові питання щодо управління фінансами. Недостатній рівень фінансової грамотності обмежує використання складніших фінансових інструментів, зокрема інвестиційних та страхових продуктів, і сприяє домінуванню традиційних форм збереження коштів.

Значною перешкодою для поширення прогресивних фінансових стратегій є все ще досить низький рівень довіри населення до фінансових інституцій (інвестиційних та недержавних пенсійних фондів, страхових компаній). Рівень довіри до банківських установ в 2025 році дещо зріс до 68% (у 2021 році – 56%) [2]. Формування недовіри значною мірою пов'язане з негативним досвідом фінансових криз, банкрутств банків, фінансових шахрайств та недостатньою ефективністю механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг. У результаті домогосподарства часто віддають перевагу зберіганню коштів у готівковій формі вдома, що знижує потенціал їх використання у фінансовій системі.

Важливим чинником є значний рівень економічної невизначеності та ризиків. Згідно з результатами опитувань дослідницької компанії Gradus Research, лише невелика частина громадян має достатні фінансові резерви на випадок втрати доходу. Зокрема, 55 % дорослого населення можуть покривати свої витрати протягом одного місяця, а 8-10 % мають фінансові ресурси для забезпечення витрат понад 6 місяців [3]. Очевидним є недостатній рівень формування фінансових резервів, які в умовах воєнних дій, міграційних процесів, втрати робочих місць та зниження економічної активності призводять до зростання обережності у фінансовій поведінці домогосподарств та орієнтації на короткострокове споживання.

Окремо слід зазначити структурні та інституційні обмеження розвитку фінансових ринків. Обмежена доступність інвестиційних інструментів для населення, недостатній розвиток фондового ринку, низька поширеність недержавного пенсійного забезпечення та певних страхових продуктів знижують можливості диверсифікації фінансових активів домогосподарств.

Література:

1. Заяць В. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті їх резильєнтного розвитку. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. Т. 55 (1). С. 41-58. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.01.041>.
2. Результати досліджень соціологічної групи «Рейтинг». URL: https://www.ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/zvit-za-rezultatami-doslidzhennya-2025.pdf.
3. Результати досліджень компанії Gradus Research. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/>
4. Фінансова грамотність, фінансова інклюдія та фінансовий добробут в Україні у 2021 році. USAID. URL:

https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf.

ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОСТІ

Ігор ІЩЕНКО, професор кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор політичних наук, професор

Глобалізаційні процеси у політичній та економічній сферах першої чверті XXI століття призводять до суперечливих результатів у міжнародних відносинах, коли на тлі формування багатополюсного світу зростає конфліктність як результат геополітичних пертурбацій, перерозподілу сфер впливу. Вищезгадані тенденції поглинають величезний обсяг ресурсів держав та їх коаліцій, які могли би, за сприятливих і прогнозованих умов розвитку, витрачатись на реалізацію Цілей сталого розвитку, ухвалених резолюцією ООН у 2015 р. [2]. Серед них прямо вказують на необхідність вирішення екологічних проблем цілі:

- ...6 Чиста вода та належні санітарні умови;
- 7 Доступна та чиста енергія;
- ...12 Відповідальне споживання;
- 13. Боротьба зі зміною клімату;
- 14. Збереження морських ресурсів;
- 15 Збереження екосистем суші.

Особливо зростає гострота цих проблем в контексті транскордонності. Адже особливість бачити недоліки ззовні характеризує відносини між країнами. В цьому випадку відбувається, зазвичай два типи комунікацій. Якщо відносини між країнами конструктивні, добросусідські, вони намагатимуться налагодити транскордонне співробітництво задля спільного вирішення екологічної проблеми, що виникла. Напруженість у відносинах між суміжними країнами може провокувати конфліктність. Тоді ці дві держави можуть звинувачувати одна одну в ситуації, що склалась між ними внаслідок порушення екологічної рівноваги, забруднення водойм річок, викидів у атмосферу продуктів небезпечного хімічного виробництва тощо. Наприклад, будівництво Ефіопією великої греблі (GERD) на Блакитному Нілі призвело до напруженості з Єгиптом, який майже повністю залежить від вод Нілу. Єгипет звинувачує Ефіопію в екологічній загрозі та спробі монополізувати водні ресурси, що може призвести до дефіциту води нижче за течією [1].

Україна, прагнучи членства ЄС, налагоджує транскордонні зв'язки з країнами Східної Європи на принципах співробітництва, що відповідають ідеї сталого розвитку. Створення мережі Єврорегіонів – найкращий тому доказ. В більш широкому плані варто говорити про екологічну дипломатію як систему

міжнародних переговорів, угод та заходів, спрямованих на вирішення глобальних екологічних проблем, захист довкілля та забезпечення сталого розвитку. Вона поєднує інтереси національної безпеки, економіки та екології, діючи як інструмент «м'якої сили» для запобігання кліматичним кризам через співпрацю країн.

Просування ідеї захисту навколишнього середовища як ніколи наразі актуально в умовах війни в Україні. Мінування територій, акваторії Чорного моря, забруднення суші і повітря отруйними речовинами – далеко не повний список негативних наслідків бойових дій на нашій території. Однак, для мінімізації негативних наслідків від порушення принципів сталого розвитку, що слугує безпеці людині в реальній ситуації і на перспективу, єдиним вірним інструментом є контроль з боку спеціально створених структур – Наглядових рад. В цьому контексті політика і економіка виступають в синкретичній єдності. Як свідчить аналітика, міжнародні компанії, які мають кращі показники діяльності, що базується на трьох стовпах: екологічна відповідальність (E), соціальна відповідальність (S) та належне корпоративне управління (G), мають більше можливостей розвитку своєї діяльності, адже зростає довіра інвесторів та споживачів [3].

Таким чином, екологічну дипломатію слід розглядати як рушія наглядових рад. Термін «наглядова рада» має узагальнюючий характер. Ми маємо на увазі ту інституційну структуру, нормативну складову, що виконує функцію наглядової ради. Так, країни в контексті Паризької угоди зобов'язуються знижувати викиди, що спонукає їх приймати суворіші внутрішні закони. Наглядові ради стають гарантом того, що компанії виконують екологічні зобов'язання, уникають «грінвошингу» та звітують про кліматичні ризики. Ілюстрацією цієї тези може слугувати наступне, після того, як нідерландський суд у 2021 році зобов'язав компанію Shell прискорити скорочення викидів, наглядова рада Shell взяла на себе пряму відповідальність за перегляд кліматичної стратегії. В результаті компанія була змушена звітувати про реальний прогрес у скороченні викидів [4].

У підсумку зазначимо, захист екології дипломатичними засобами як м'якої сили мають обов'язково підживлюватись контролем за виконанням ухвалених рішень як на двосторонньому, так і на багатосторонньому дипломатичному рівнях. Українській владі належить вирішити надскладне завдання як досягнути контролю дотримання екологічних принципів і норм в умовах війни.

Література:

1. Ефіопська гігантська гребля може залишити Єгипет та Судан без води. *Czechia*. 2025. 7 вересня. URL: <https://czechia-online.cz/efiopska-gigantska-greblya-mozhe-zalyshyty-yegypet-ta-sudan-bez-vody/>
2. 17 Цілей сталого розвитку Global Compact. *Network Ukraine*. 2025. URL:

<https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>

3. Governance and Sustainability: The Board's Impact on Environmental, Social, and Governance (ESG) Performance. *LinkedIn*. 2024. Dec. 24. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/governance-sustainability-boards-impact-environmental-social-esg-hesbf/>

4. Hicks R. 20 brands called out for greenwashing in 2025. *Eco-Business*. 2025. Dec. 11. URL: <https://www.eco-business.com/news/20-brands-called-out-for-greenwashing-in-2025/>

ЕСТЕТИКА ПОВСЯКДЕННОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Ірина КАКУРІНА, доцент кафедри філософії та українознавства Українського державного університету науки і технологій (м. Дніпро), кандидат філософських наук, доцент

Повсякденність (нім. Alltaglichkeit) – термін, запропонований австрійським філософом А. Шюцем. Філософською основою аналізу повсякденності стало поняття «життєвого світу» (Lebenswelt), яке розробив Е. Гуссерль у роботі «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія». Щодо того, як треба розуміти «повсякденність», існує безліч точок зору. Найбільш значущі концепції різняться між собою, але все ж таки мають багато спільного в розумінні цієї проблеми. Всі вони так, чи інакше приходять до того, що відзначають, що важко «вловити» складну та різноманітну у своїх проявах повсякденність в одному визначенні. Вона є форма життя. Головне завдання повсякденності – збереження, відтворення людини. Тому, будемо виходити з того, що повсякденність є така форма життя, головна спрямованість якої полягає у збереженні та відтворенні індивіда та суспільства.

Повсякденність стає естетично наповненою, коли індивід оцінює та організує життя, спираючись не лише на практичний досвід, але й на уявлення про красу, гармонію, досконалість. Повсякденність виступає своєрідним дзеркалом, що відбиває різноманіття сучасної дійсності. У той же час вона є культурно-символічним середовищем, яке формують індивіди. Тому естетика повсякденності постає як важливий напрям осмислення соціокультурних трансформацій дійсності і як спосіб розуміння зміни самої людини у ХХІ столітті. Повсякденність складається з багатьох «мікросвітів» (робота, дім, транспорт, онлайн-простір). Мішель де Серто помічає, що звичайні люди постійно «переписують» своє існування у цих світах через дрібні щоденні практики [1]. Вони роблять це за допомогою естетичних кодів. Різні люди мають різні естетичні коди. Про це свідчить різноманіття стилів одягу, неповторність манери мовлення, особливості характеру спілкування, своєрідна аура простору, якою вони оточують себе. Звідки ж береться цей повсякденний код, що при необхідності спливає у свідомості індивіда? Цей код спливає з

фону нашого життя, який ми, як правило, не помічаємо. Це тло складається зі звичаїв, звичок, зразків розуміння, особливостей сприйняття, мислення, переживання. Насправді, у повсякденному житті ми мислимо, сприймаємо світ, радіємо, плачемо, переживаємо відповідно до стереотипів, звичок і традицій які сформовані нами і у нас.

Коли люди створюють естетичний сенс у буденних діях, вони надають «смак» повсякденному життю, сприймають своє життя як унікальну даність. Для більшості є очевидним той факт, що будні мають бути оформлені як привабливі та естетично значущі. Людина «режисує» себе, намагається продемонструвати оригінальну поведінку, виділитися своєрідністю зовнішності, мови. Наприклад, в більшості випадків люди носять «масовий одяг». Але вони комбінують елементи цієї «уніформи» кожен по-своєму. Люди читають один і той самий текст, але кожен інтерпретує його, спираючись на контекст власної свідомості. Життя стає «естетичним проектом». У розробці цього проекту «проекту життєтворчості» особливу роль відіграють соціальні мережі. Вони виступають з одного боку як платформа для конструювання власної ідентичності, а з іншого боку як інструмент формування «вітрини» – ідеалізованих уявлень про те, що людина вважає бажаним та привабливим у своєму житті.

Чи можна сказати, що людина цілком і повністю визначає свою повсякденність, виходячи з пріоритетів свідомості та освоєних практик? Для того щоб відповісти на це запитання, звернемося до ідей Жана Бодріяра, який розглядав сучасну культуру крізь призму симулякрів. Він стверджував, що форми культури є не відображенням реальності, а є системою знаків, які цю реальність замінюють. Симулякр визначається Ж. Бодріяром, як образ ідеологізованої свідомості, як хибна подoba, копія, що суттєво відрізняється від оригіналу. В інтерпретації Ж. Бодріяра симуляція означає набуття образами, символами самодостатньої реальності. Симулякри («справжня любов», «абсолютна жіночність» – Dior, «вічна елегантність» та витонченість – Chanel і т. д.) стають частиною дійсності, підміняють собою красу, грацію, гармонію. Форми культури створює лише суб'єкт. Але суб'єктом виступає не тільки окрема особистість чи група. Форми культури продукує вся система сучасного суспільства (з різною мірою впливу різних акторів): телебачення, інтернет, соціальні мережі, реклама тощо. Індустрія культури – це масове створення симулякрів. Людина в сучасній культурі є частина інформаційних потоків, які спрямовують та формують її естетичну свідомість і практики, а за їх допомогою – сферу повсякденності.

На думку А. Хеллер, оскільки людина неспроможна жити без своєї репродукції, то у кожному суспільстві існує повсякденне життя [2]. «Виробництво» цього життя – складний процес. Він регламентується особливостями

людини та впливом суспільства. В цій взаємодії особистого і колективного народжується унікальна тканина повсякденності, яка відображає як внутрішній світ людини, так дух, міфологію епохи, в якій вона живе.

Література:

1. Де Серто М. Винайдення повсякденності. 1. Мистецтво робити / пер. з фр. Г.О. Стадник. К.: Видавничий дім «А+», 2024. 280 с. URL: <http://example.com/certe>.
2. Хеллер А. Щоденне життя / пер. з англ. К.: Основи, 2000. 312 с.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЄС ТА КРАЇН ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ¹

Руслан КЛЮЧНИК, доцент кафедри глобальної економіки Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), кандидат політичних наук, доцент

Сучасна цивілізація є значною мірою європоцентричною. Світова історія часто інтерпретується як лінія, яка починається від Античності через Середньовіччя до Нового часу і сьогодення. Сучасні моделі державного устрою також є запозиченими з Європи або США (останні будували державу на доктринах європейських мислителів). Економічна модель капіталізму також виникла в західному світі та розповсюдилася по світу. На європейських традиціях базується і світова наука.

При цьому сьогодні європоцентричність вже не є абсолютною. Так, дедалі більшу роль у сучасному світі відіграє Глобальний Південь, який часто протиставляють західній цивілізації. Західні стандарти там є досить поширеними, але вони неминуче зіштовхуються з особливостями місцевих культур та цивілізацій. У якості прикладів можна навести країни Перської затоки, які активно запозичують західні технології та бізнес-моделі, але зберігають традиційність як у суспільному житті, так і в політичних системах.

Певні суттєві відмінності від західних стандартів спостерігаються в ба-

¹ Доповідь підготовлена у рамках реалізації міжнародного проекту «Конкурентоспроможність Європи у новій глобальній економіці» № 101176059 – EuCompet – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише автору(ам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

гатьох країнах Глобального Півдня. При цьому країни цієї групи дедалі більше перестають бути просто постколоніальними і перетворюються на повноцінних світових гравців – конкурентів Європи та США. Протягом кількох десятиліть демонструє значне зростання Китай, який давно перейшов від виробництва винятково дешевої продукції до створення високотехнологічних брендів. Так, КНР прагне використовувати технології для стимулювання економічного зростання та розвитку країни, зберігаючи соціальну гармонію та контроль над комунікаціями своїх громадян [1, с. 275]. Китай активно займається комерціалізацією космічної діяльності, намагаючись не відставати від США. Традиційними клієнтами комерційного космічного сектору Китаю є іноземні держави-партнери у сферах дистанційного зондування Землі, запусків телекомунікаційних супутників, а інколи й комплексних послуг, які комерціалізує компанія China Great Wall Industry Corporation, включно з розробкою корисного навантаження та його запуском [6]. Помітних успіхів у розробці аерокосмічної політики досягла Аргентина. Хоча ця політика все ще перебуває на початковому етапі, якщо вона й надалі отримуватиме підтримку та просування з боку держави, країна може досягти в середньостроковій перспективі відносної автономії та суверенітету в аерокосмічній галузі, що дозволить їй отримати значні переваги в цивільному та економічному секторах [5, с. 234].

У розбудові ІТ-індустрії особливо виділяється Індія, яка успішно конкурує із західними країнами, зокрема, європейськими. У країні створено мережу тренінгових та сертифікаційних ІТ-центрів, що функціонують на основі кооперації держави і приватного сектору [2, с. 58]. Визначні успіхи у машинобудуванні має Бразилія: один із провідних виробників автобусів Marcopolo заявив про плани виходу на європейський ринок [7]. При цьому спостерігається криза в європейському, зокрема, німецькому, автопромі. Так, експорт німецьких авто до Китаю падає: вартість експортованих машин впала з 30 мільярдів євро в 2022 р. до 14 мільярдів євро у 2025 р. [4]. Але китайські авто продаються на європейському ринку досить масово. Ще одним фактором зростання конкурентоспроможності країн Глобального Півдня на європейських ринках є Угода про вільну торгівлю між ЄС та південноамериканськими країнами MERCOSUR, підписана в 2026 р. Очікується, що завдяки скороченню торговельних бар'єрів і мит між ЄС та південноамериканськими партнерами поживатиметься обмін товарами та послугами [3]. Але угода призвела до протестів європейських фермерів, які справедливо побоюються конкуренції з боку латиноамериканських виробників сільськогосподарської продукції, адже вимоги до її якості в країнах MERCOSUR нижчі, відповідно, і собівартість є також нижчою.

Таким чином, посилення економічної ролі країн Глобального Півдня

свідчить про поступову трансформацію світового порядку. Конкуренція між Європейським Союзом і країнами, що не належать до західної цивілізації, охоплює досить широкий спектр галузей як сільськогосподарської сфери, так і промислової, а також сфери послуг. Для ЄС це означає необхідність адаптації до нових міжнародно-політичних та економічних умов, підвищення рівня інноваційності власної економіки, а також пошуку балансу між відкритістю ринків і захистом європейського бізнесу. У перспективі саме здатність ефективно реагувати на виклики з боку Глобального Півдня визначатиме місце Європейського Союзу у світовій економіці.

Література:

1. Івасечко О., Глотова Є. Китай як цифрова імперія: потенціал та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2025. Вип. 62. С. 274-284.
2. Сейко Н., Єршов М.-О. Зарубіжний досвід ІТ-освіти. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 54-64.
3. Сидоржевський М. Угода ЄС та Меркосур про торгівлю запрацює уже з 1 травня. *Deutsche Welle*. 2026. 23 березня. URL: <https://www.dw.com/uk/ugoda-pro-vilnu-torgivlu-miz-es-ta-merkosur-timcasovo-zapracue-ze-z-1-travna/a-76494774>
4. German car exports to China plunge by a third in 2025, says economic institute. *Reuters*. 2026. February 24. URL: <https://www.reuters.com/world/china/german-car-exports-china-plunge-by-third-2025-says-economic-institute-2026-02-24/>
5. Leal M.A. Towards the conquest of space: Challenges and perspectives of the Argentine Aerospace Police. 2025. Vol. 4 (1). P. 221-246.
6. Sénéchal-Perrouault L. Chinese Commercial Space Launchers: Historical Perspective; Policy Framework. *Space Policy*. 2023. Vol. 66. Article 101572.
7. Susin M.F. Bus maker Marcopolo looks to exports to offset Brazil market slowdown. *Reuters*. 2026. March 27. URL: <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/bus-maker-marcopolo-looks-exports-offset-brazil-market-slowdown-2026-03-27/>

КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НОРМАЛІЗАЦІЇ ПОВСЯКДЕННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКОВА 2022-2023 р.)

Олександр КРАВЧЕНКО, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор культурології, професор

Фокус воєнної урбаністики – від «урбанізації війни» С. Грехема [2] до «урбіциду» М. Коварт [1], «вертикальної суверенності» Е. Вайцмана [5] та «ідентициду» С. Дж. Мехарг [4] – зосереджений на місті як об'єкті цілеспрямованого руйнування. Проте його суб'єктність, тобто здатність чинити опір руйнуванню, опиняється за межами наявної теорії.

В умовах повномасштабної війни Харків став не лише прифронтовим містом, а центром «воєнного пограниччя». Ідеться не про географічне прикордоння та адміністративний статус, а про специфічний характер соціокульту-

рних процесів, що визначають його унікальну позицію мегаполісу, який опинився на межі граничного урбаністичного напруження, спричиненого терором.

Міська культура розглядається як багатовимірна екосистема, де повсякденні практики мешканців та матеріальні артефакти середовища перебувають у стані нерозривної функціональної єдності. У складній конфігурації накладених одне на одного просторових, темпоральних, сенсорних, соціальних, комунікативних режимів повсякденність постає не сукупністю ізольованих актів життєдіяльності, а «лабораторією патернів», завдяки чому міська культура існує в режимі **«гібридної резильєнтності»**.

Патерни повсякденності становлять антропологічний скелет міста і є каркасом його адаптивності, конвертуючи межовий досвід виживання в екстремальних умовах у тактики «обережної нормальності». Харківський кейс оспорує стадіальність воєнного досвіду міста: тяглість, трансформація та розрив тут є не послідовними фазами, а одночасно діючими векторами єдиного процесу урбаністичного самовідтворювання. Синхронність цих векторів створює особливу «пограничну» ситуацію, де місто не чекає на завершення війни, щоб почати відновлення, а здійснює перезавантаження щомиті.

Тяглість у воєнному місті є не інерцією структур, а свідомою практикою їх утримання. Патерни перформативної нормальності та комунального антиурбіциду – відтворення мікроритуалів щоденності й догляд за спільним простором під обстрілами – є дієвою формою спротиву стратегії ідентичиду.

Трансформація одночасно пронизує всі виміри міської культури, радикально перекодовуючи граматику буденності. Вертикальна інверсія простору – через підземне дублювання міста та навмисну анонімізацію топографії – докорінно змінює ієрархію середовища: підвали витісняють площі як головні осередки соціальності, а метрополітен мутує з транзитного «не-місця» у гетеротопію тотальної присутності.

Розрив є не кінцем культурного континууму, а умовою народження його нової граматики. Там, де руйнування ольфакторної автентичності фіксують точки незворотності, виникає простір для акторно-мережевого самозбирання міста [3].

Отже харківський кейс пропонує нову аналітичну рамку: не модель «колапсу та відновлення», а логіку безперервного самовідтворення міської культури в точках її максимальної крихкості. Культурно-антропологічна стійкість міста реалізується не як прагнення повернення до довоєнного стану, а як породження нових смислових наголосів, зумовлених руйнуванням міського середовища та аномією повсякденності. Це розширює теоретичний горизонт урбаністики, доводячи, що міська культура в умовах екзистенційної загрози стає технологією виживання.

Література:

1. Coward M. *Urbicide: The Politics of Urban Destruction*. London; New York: Routledge, 2009. 176 p.
2. Graham S. *Cities Under Siege: The New Military Urbanism*. London; New York: Verso, 2010. 418 p.
3. Lefebvre H. *The Right to the City. Writings on Cities* / transl. and ed. By E. Kofman, E. Lebas. Oxford: Blackwell, 1996. P. 63-181.
4. Meharg S.J. *Identicide: Precursor to Genocide*. Working Paper 05. Ottawa: Centre for Security and Defence Studies, Norman Paterson School of International Affairs, Carleton University, 2006. 19 p.
5. Weizman E. *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*. London New York: Verso, 2007. 352 p.

**МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДХОКРАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ
КОМАНДОТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Віталій КРИВОШЕЇН, декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор політичних наук, професор

Проблема підвищення ефективності роботи персоналу стоїть перед усіма галузями і сферами людської діяльності. Цими питаннями активно займалися фахівці з менеджменту, які розробили безліч теорій мотивації. Ці теорії дозволили покращити результати роботи організацій, проте дані покращення не мали такого ефекту у довготривалому періоді, на який сподівалися їх розробники. Саме тому і відбувався пошук нових методів вдосконалень праці персоналу, зокрема, і в сфері публічного управління та адміністрування.

Одним із сучасних методів у публічному управлінні є формування команди (див., наприклад, праці українських авторів: [1-3; 5]). Командна робота передбачає взаємозв'язок членів команди, які не знаходяться між собою у відносинах підпорядкованості. Тобто командна робота (робота в команді) відрізняється від корпоративної роботи (робота в колективі) меншою можливістю застосування інструментів примусу і більшою потребою застосування інструментів узгодження планів.

Вперше термін «команда» почав застосовуватися в лексиконі спортсменів, будучи складовою частиною в побудові їх тайм-менеджменту. Сьогодні це поняття значно розширило сферу свого застосування і є актуальним для багатьох сфер.

Отже, команда – це термін, яким позначають невеликі групи (від 3 до 12 осіб), що мають яскраво виражену цільову спрямованість і інтенсивну взаємодію між членами групи. Виходячи з цього, командна робота – це ефективна і продуктивна практична діяльність команди. Або ж це певна спільна та цілеспрямована робота групи фахівців, які працюють за заздалегідь встанов-

леним правилам.

По суті, команда – це невелике число людей з взаємодоповнюючими вміннями, які пов’язані єдиним задумом, що прагнуть до спільних цілей і розподіляють відповідальність за їх досягнення. У команді інтереси кожного вторинні. Кожен член команди повинен мати високий професійний рівень, вміти приймати рішення і ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Члени команди залежать один від одного, точніше, робота одного залежить від роботи іншого. Тому в команді мають місце рівноправність і постійний обмін інформацією. Члени команди розподіляють відповідальність за досягнення мети один з одним.

Найбільш ефективною є робота команди в проектній формі, управлінська структура якої працює за принципами адхократії (лат. *Ad hoc* – спеціально для цього випадку; грец. *Κράτος* – сила, влада).

Термін «адхократія» був уведений у науковий обіг в 1960-х рр. Вореном Беннісом. Він розглядав адхократію як адаптивну швидко змінювану структуру, яка організована навколо проблем, що вирішуються групами фахівців з різними професійними знаннями, підібраними відповідно до ситуації.

Ідея адхократії була популяризована Елвіном Тоффлером – американським письменником, соціологом і футурологом, автором концепції інформаційної цивілізації [4].

За Е. Тоффлером, адхократії – це

1) форма організації, яка притаманна юридичним і консалтинговим фірмам, дослідницьким колективам, яка пристосовується до постійно мінливого набору проектів, кожний з яких вимагає кількох різних комбінацій навичок і ресурсів;

2) сукупність спеціально створених для роботи над конкретним проектом груп, або команд, і горизонтальних зв’язків між цими відносно автономними групами.

В адхократії, за Е. Тоффлером, різні фахівці повинні поєднуватися в багатопрофільні команди, кожна з яких формується для реалізації конкретного інноваційного проекту.

Для адхократії притаманний стиль управління з високим ступенем свободи співробітників, переважно неформальним характером взаємодії персоналу тощо.

Адхократія як стиль управління командою відрізняється від бюрократії тим, що у працівників:

1) немає чіткого розподілу функцій та чіткої ієрархії;

2) наявна мінімальна формалізація спільної діяльності;

3) спостерігається високий рівень вертикальної диференціації – це означає, що працівниками адхократично організованих структур є професіонали в

різних сферах певної діяльності. Проте сама управлінська структура здебільшого характеризується низьким рівнем вертикальної диференціації.

Отже, адхократія має характеристики горизонтальної або неієрархічної організації, де в основному діють команди працівників, що володіють знаннями, наділені повноваженнями й є самоврядними. Тобто адхократія – це організаційна структура, основу якої становлять тимчасові робочі групи, які збираються для вирішення якогось одного завдання або проекту, а після завершення роботи розпускаються й створюються заново для виконання наступного завдання.

Різновидом адхократії є «система 4» – це одна з моделей стилю керівництва з максимумом участі виконавців у керуванні. Її розробником є американський організаційний і соціальний психолог Ренсіс Лайкерт.

«Система 4» передбачає, що організація будується на людських мотиваціях, які повинні проявлятися через: процес висування цілей, прийняття рішень, контроль, децентралізацію.

Менш ефективні організації спонукають керівників:

- розбити загальні дії на прості складові частини або завдання;
- розробити найкращий спосіб виконання кожної з цих складових частин;
- найняти людей з відповідними здібностями та кваліфікацією для виконання кожного з цих завдань;
- навчати цих людей виконанню завдання особливим найкращим способом;
- здійснювати керівництво, контроль виконання завдань, хронометрування робіт;
- використовувати заохочення у формі індивідуальної чи групової відрядної оплати праці.

Відомий канадський дослідник структури організацій і організаційної поведінки Генрі Мінцберг характеризує адхократію як невелику, непостійну, часто тимчасову структуру – це зазвичай група лінійних менеджерів або фахівців, яка згуртована в невелику команду, що займається одним проектом, продуктом або споживачем [6]. Для таких команд притаманна неформальна поведінка та вузька спеціалізація, вони спираються на контакти й взаємну адаптацію між своїми членами й іншими командами.

Г. Мінцберг виділяє два види адхократії:

- оперативна адхократія, яка працює від імені своїх клієнтів (наприклад, консалтингове агентство);
- адміністративна адхократія, яка працює сама на себе.

В адхократії структура управління суттєво відрізняється від ієрархічних бюрократичних структур.

Керівники адхократії не «керують» в ієрархічному значенні цього слова: вони не стільки віддають накази підлеглим, скільки налагоджують взаємодію між виконавцями, здійснюють горизонтальну координацію роботи проектних команд і підрозділів.

Керівники є такими ж фахівцями, що і пересічні співробітники, вони безпосередньо працюють над проектом разом з іншими членами команд.

У цілому адхократія передбачає швидке реагування на будь-які зміни в усіх компонентах організації та зовнішнього середовища, їй притаманна максимальна гнучкість і адаптивність по відношенню до ситуації, що постійно змінюється. У таких адхократичних організаціях колективи (або команди) утворюються для вирішення конкретних завдань.

Часто правила і процедура діяльності адхократій є неформальними і суворо не фіксованими, оскільки їх діяльність не може здійснюватися за умов жорсткої формалізації.

Література:

1. Голентовська О. С. Огляд зарубіжних та вітчизняних підходів до проблеми командотворення. *Наука і освіта*. 2014. № 5. С. 24-30. URL: http://eprints.zu.edu.ua/13535/1/Holentovska_2014.pdf.
2. Книш П.В. Технологія командотворення в системі державної служби. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2014. Вип. 2. С. 209-218.
3. Ларіна Н., Збіглей І. Інституційна спроможність розвитку командного менеджменту в системі управління державною службою в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2025. № 27. С. 256-277. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2025.27.11>.
4. Тоффлер Е. Третя хвиля / Пер.: А. Євса, за ред. В. Шовкуна. К.: Вид. дім «Всесвіт», 2000. 480 с.
5. Трегубенко Г.П. Адаптивне сприйняття змін у публічній сфері в умовах командної взаємодії державних службовців. *Успіхи і досягнення у науці*. 2026. № 1. С. 1209-1219. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1\(23\)-1209-1219](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1(23)-1209-1219).
6. Mintzberg H. *Structure in Fives: Designing Effective Organizations*. Michigan: Prentice-Hall, 1983. 312 p.

РОЛЬ «ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ АБО МІНОРИТАРНИХ МОВ» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МОВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Галина КУЦ, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, доктор політичних наук, професор

Юрій КУЦ, професор кафедри публічного управління та державної служби Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор наук з державного управління, професор

Мовна політика займає вагоме місце в системі державних пріоритетів в українському політико-правовому дискурсі. Із 2014 року російська федерація активно використовує «мовне питання» у війні проти України.

Мовна безпека є однією з важливих складових національної безпеки України. Мовна безпека України виступає в ролі сполучної ланки між політикою національної безпеки та мовною політикою держави. Під мовною безпекою України слід розуміти «стан захищеності державної мови, забезпечення її розвитку та функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України, посилення її ролі в українському суспільстві як засобу зміцнення державної єдності та демократичного конституційного ладу, інших життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за яких належним чином забезпечуються мовні права і свободи людини, її мовні потреби, мовна самобутність та унікальність, а також система заходів щодо забезпечення вільного розвитку, використання і захисту мов національних меншин та сприяння вивченню мов міжнародного спілкування» [5, р. 37].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 14 липня 2021 р. наголошував, що у зв'язку з військовою агресією з боку російської федерації і використанням нею «мовного питання» як одного з інструментів своєї геополітичної експансії, «загроза українській мові рівносильна загрозі національній безпеці України, існуванню української нації та її держави» [4]. Українській нації, за умови відсутності повноцінного функціонування української мови в усіх суспільних сферах публічного життя та на всій території України, загрожує втрата статусу титульної нації і державотворчої нації. Такі загрози можуть детермінувати зникнення Української держави. Загалом, слід вживати дієвих заходів у питанні захисту й розвитку української мови як державної.

Вся новітня історія України позначена постійними спробами знецінення української мови (як державної) з боку проросійських політичних сил. Періодично цими політичними силами просувалася ідея русифікації політичного та соціокультурного простору України. У русифікації України проросійськи-

ми політичними силами було використано навіть «Європейську хартію регіональних мов або мов меншин», яка була ратифікована Законом України у 2003 році [2]. Назва Хартії була некоректно перекладена, що постійно призводило до політичних маніпуляцій на мовному ґрунті. В автентичній назві Хартії вживається термін «регіональних або міноритарних мов», а не «регіональних мов або мов меншин». Тобто, в офіційному перекладі ще у 2003 році закралася прикра помилка, оскільки для перекладу використовувався російський варіант Хартії, а не оригінальний документ. В назві англomовного варіанту Хартії використовується така термінологія: «regional or minority languages». Аналогічна термінологія використовується і у франкомовному варіанті назви Хартії: «langues regionales ou minoritaires».

Така помилка перекладу детермінувала тривале спотворення у розумінні мовної політики в Україні, оскільки стало вважатися, що Хартія покликана захищати мови національних меншин. Відповідно, цією помилково перекладеною Хартією понад два десятки років прикривалися проросійські політики в Україні, вимагаючи широких мовних прав саме для російської національної меншини. Хоча насправді Хартія покликана захищати міноритарні мови, тобто мови, які є загроженими, які можуть зникнути. Тобто, справжня суть Хартії полягає в збереженні мовно-культурного розмаїття.

Ще у 2021 році Конституційним Судом України було прийнято рішення щодо усунення неоднозначного тлумачення Хартії. Конституційний Суд рекомендував інститутам влади, зокрема Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України «установити однозначність у питанні офіційного перекладу Хартії українською мовою, а також учинити інші дії, що їх потребує належне виконання Україною зобов'язань, узятих за Хартією як міжнародним договором» [4].

Врешті, у грудні 2024 р. Кабінетом Міністрів України було внесено до парламенту відповідний проєкт Закону, згідно якого назва Хартії приводиться у відповідність до автентичного документу – «Європейська хартія регіональних або міноритарних мов» [3]. Також у Хартії було визначено перелік мов, які потребують особливої підтримки та захисту. Через помилковий переклад назви Хартії у перелік цих мов було включено російську мову, яка є мовою національної меншини, але не є міноритарною мовою. Наразі в законопроекті оновлено перелік мов та вилучено з нього російську мову [3].

Врешті Верховною Радою України було прийнято 03.12.2025 р. проєкт Закону № 14120 про внесення змін до ряду законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу «Європейської хартії регіональних або міноритарних мов» [1].

Загалом, незахищений стан української мови стає одним із головних чинників у продукуванні загроз національній безпеці України. Задля подаль-

шого зміцнення стабільності поліетнічного суспільства необхідно приділяти посилену увагу з боку державних управлінських структур проблематиці мовної безпеки в Україні.

Література:

1. Верховна Рада України прийняла Закон, який вносить зміни до деяких законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/268673.html>.
2. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Хартію ратифіковано Законом № 802-IV від 15.05.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text
3. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов. № 12364 від 26.12.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/55529>.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». № 1-р/2021 від 14.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>
5. Kuts H., Zolotarov V., Kuts Y., Sergeyeva O., Peresyphkina I. Language Security of Ukraine Under the Conditions of Counteracting Russian Aggression: Public-Administrative Dimension. *European Political and Law Discourse*. 2025. Vol. 12. Issue 3. P. 28-40. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2025.12.3.3>

**ДИВАКИ, БРАКОНЬЄРИ, (СО)ТВОРЦІ: ОСОБЛИВОСТІ
ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНДОМУ В СОЦІАЛЬНІЙ ГУМАНІТАРИСТИЦІ**

Сергій ЛЕГЕЗА, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат історичних наук, доцент

При дослідженні фендому як специфічного соціального явища слід пам'ятати про два важливі моменти. По-перше, в традиції дослідження фендому важливим залишається позначення дистанції поміж «фаном» (як окремим представником фан-культури) та «фендомом»: якщо в першому випадку дослідники зосереджуються на наявності «обсесивного» контексту в поведінці фана, то в другому випадку мова має йти про контекст соціальної згуртованості та нових форм творчості. По-друге ж, слід пам'ятати, що як явище фендом з'являється набагато раніше, ніж починається його осмислення як соціального явища: перші фендомні співтовариства (із принципово важливими для цього явища системою горизонтальних соціальних зв'язків, що утворюються навколо окремого продукту чи напрямку популярної культури) з'являються ще в 20-30-ті рр. XX століття. Наприклад, фендомні співтовариства навколо часопису «Amazing Stories», що його видавав Г. Гернсбек, трансформуючись, продовжують існувати до теперішнього часу, ставши основою для «Ліги наукової фантастики» – основи фендомного руху в царині фантас-

тики.

Тож спочатку, з 1950-х рр., академічне співтовариство зосереджувалося не так на дослідженнях фендомів (як співтовариств соціально активних користувачів продуктів популярної культури), як на поведінці окремих його представників. Специфічна поведінка фанів давала можливість пояснювати її як поведінку обсесивну та – часто – антисоціальну чи навіть девіантну. Такий погляд на фендом був суто зовнішнім, з точки зору, так би мовити, не включеного спостерігача. Класичною роботою тут можна вважати «Масову комунікацію та парасоціальну взаємодію: спостереження за близькістю на відстані» Д. Гортон та Р. Воля, де автори аналізували особливості зв'язку, що виникає у глядачів із медіа-особистостями (та головний парадокс цієї взаємодії, коли повідомлення, спрямоване на безособову анонімну аудиторію сприймається максимально персоналізовано). Але в цьому випадку мова, скоріше, йшла про особливості індивідуального сприйняття медіа-повідомлення, а не про функціонування соціальної групи.

Відтак, перше покоління дослідників фендому та фанів займали позицію зовнішнього спостереження, описуючи фендомне життя за допомогою психологічного чи антропологічного інструментарію. Відтак, поведінка фенів фіксується як екстраординарна та «дивна».

Для того, аби проблематика фендому (який, здебільшого, виникає в точці взаємодії з елементами популярної культури) зайняла своє місце в академічному дискурсі, було необхідним, аби академічна наука відкрила для себе саму проблематику популярної культури як легітимного та самодостатнього фрагменту соціальної реальності. З 1960-х рр. цей процес можна вважати як такий, що розпочинається (важливу роль у ньому належала не лише культурологам чи літературознавцям, що відкривали для себе можливості вивчення «низької» культури, але й семіотикам (через вивчення семіотичних механізмів культури) та У. Еко зокрема; «Відкритий твір» і низка досліджень явищ популярної культури (зокрема коміксів, шпигунських романів, детективів тощо) дали можливість легітимізувати низку важливих питань щодо функціонування популярної культури взагалі).

Наступний етап дослідження фендомних спільнот мав на увазі актуалізацію принаймні двох моментів. З одного боку, в науковій спільноті кристалізується усвідомлення, що фан-культура це не діяльність ізольованих користувачів і що для діяльності фендому важливою є системна горизонтальна взаємодія, чия мета – породження нових додаткових (щодо культового продукту) сенсів. З іншого боку, в дослідницьке поле приходять дослідники зсередини фендому, ті, хто мали досвід фендомної взаємодії поза межами академічної діяльності. Активно вводиться термін «асафан», який описує науковця, який свідомо ідентифікує себе із фендомним рухом.

Саме таким дослідником був Генрі Дженкінс, чия робота «Текстові бракон'єри: телеглядачі та культура участі» (1992) стала класичним для цього періоду дослідженням фен-співтовариств. Г. Дженкінс приділяє увагу специфічним процесам взаємодії фендому із простором функціонування популярної культури. Зокрема, наголошується залежність форм функціонування фендому від змін у структурі існування медіа-ресурсів і особливостей реконфігурації повсякденного досвіду соціальних акторів.

Для фендому актуальним стає окреслення розширеного розуміння поняття «споживацької поведінки», який може описуватися принаймні у двох сенсах. По-перше, споживач, реалізуючи ці практики, стає частиною «економічного» – він приречений брати участь у фінансових транзакціях як «покупець», реалізуючи суто економічні механізми обміну. По-друге, для учасників фендому актуалізується і необхідність осмисленого дослідження базового медіапродукту (того, навколо якого формуються практики фендому). Фан і фендом тут уже не може вважатися відокремленим від виробництва культурного продукту – але на рівні додаткових вторинних сенсів, в умовах, так би мовити, культурного продукту другого порядку; до того ж, якщо культурне виробництво в межах популярної культури спрямоване в бік всього суспільства, то фендом продукує практики, здебільшого спрямовані всередину фендомної спільноти; сенс цих практик стає відтворювальним і інтерпретативним.

Дослідники цього покоління звертали увагу на те, що «фендом вшановує не виняткові тексти, а виняткове прочитання». А відтак, зміщуються акценти дослідження з медіа-продуктів, які «провокують» фанів на різноманітні форми соціальної активності – до розгляду способів, якими фани та фендом взаємодіють із відповідними медіа.

Звідси – і сам термін, який використовує Г. Дженкінс: «текстові бракон'єри». Цей термін фіксував активну позицію фендому по розбудові та по зміні кінцевих, здавалося б, культурних продуктів, навколо яких фендом створюється. Зокрема, мова ведеться про додаткові культурні продукти «вторинного обігу» – від фанфікшн (аматорських текстів на основі авторських світів, які розвивають чи змінюють сюжетні схеми «вихідних» текстів) до створення (реміксацію) відеопроductів на основі «культових» для медіапростору творів (на основі, наприклад, таких кіновсесвітів, якими став «Стар Трек» чи «Зоряні Війни»). Авторські контексти активно розширялися через такого роду фанатську творчість – а це, в свою чергу, породжувало проблему порушення авторських прав та викликало низку судових процесів навколо продуктів фанкультури в 1980-90-х рр.

Звертає на себе увагу те, що до переходу до системи онлайн-комунікації, яку постфактум стала описуватися як «інтернет Web 2.0», більшість культур-

них продуктів «другого порядку» створювалося та розповсюджувалося на, так би мовити, аналогових носіях (фензіни, аматорське відео на відеокасетах тощо). Із розвитком інтернет-комунікації, розширенням можливостей соціальних мереж, із змінами в структурі медіа-ресурсів настає наступний період як функціонування, так і дослідження фендому.

З 2000-х рр. в академічному середовищі можна фіксувати точку переходу від «фендом ресьорч» до «фан-стаді» – чи то від дослідження фендому з точки зору дослідника як зовнішнього спостерігача до вивчення особливостей «емоційних інвестицій» і структури фан-практик зсередини цих співтовариств (наприклад, проблема перформативності фендому чи особливостей зусиль навколо споживання/засвоєння культурного продукту).

У соціогуманітарних науках в цей період відбувається т.зв. «емоційний поворот» – початок активних досліджень ролі емоцій в соціальному житті та розповсюдження методів, пов'язаних із дослідженням емоцій. Відповідно, в «фан-стаді» також стався перехід від, умовно кажучи, семіотики до «емоційної» парадигми (чи то від інтерпретацій і дослідження текстів – в тому числі вторинних, тих, що продукуються фендомом – до інтерпретацій зусиль-споживання цих текстів). Наприклад, цікавими стають дослідження про засоби, за допомогою яких маргіналізовані групи (молодь, жінки, квір-суб'єкти тощо) можуть створювати в межах домінуючих репрезентацій (та за допомогою текстів, що входять в канон фендомних інтересів) простір для проявлення своїх культурних проблем. Скажімо, такою стає культура фанфікшн, вторинних текстів, які використовують героїв чи сюжетні схеми «первинного контуру» репрезентативних для фендому авторських текстів – в цьому просторі максимально популярними стають наративи, які переводять «звичних» героїв у незвичний/нехарактерний контекст (т.зв. «пейринг», де чуттєвими взаєминами поєднуються одностатеві персонажі, слабо пов'язані в «базовому» тексті – Гаррі Поттер і Драко Малфой чи ельф Леголас і гном Гімлі).

Взаємодія взагалі стає головуючим поняттям у «фан-стаді» останніх років: взаємодія не лише із текстовим простором (як в епоху вивчення «текстових браконьєрів»), але й партисипативність у найширшому сенсі, як основа систем соціальних зв'язків. Г. Дженкінс писав: «Фендом стає партисипативною культурою, культурою участі, яка трансформує досвід споживання медіа у виробництво нових текстів». Одночасно, творчий потенціал фендомних практик став означуватися як специфічні «практики спротиву», спрямовані проти комерціалізації популярної культури – мова тут перш за все іде про вироблення мови говоріння про культові продукти популярної культури, про переписування сюжетів і сценаріїв цього сприйняття, про інтертекстуальне прочитання текстів (від книг до комп'ютерних ігор) тощо.

До того ж, зміни в просторі комунікативних технологій та медіапродук-

тів дає можливості говорити про розширення можливостей фендому щодо активного засвоєння та присвоєння текстів, до розширеної їх інтерпретації – від використання «фольксономії», перенесеної в простір попкультурних продуктів до нових можливостей анонімного відтворення та трансформації не лише письмових текстів (у вигляді фанфіків), але й візуального продукту (із використанням можливостей нейронних мереж і ШІ-програм).

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ГАБІТУС АБО НАУКОВА ОПТИКА П. БУРДЬЄ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРАКТИК ХАРЧУВАННЯ

Вадим НІКОЛЕНКО, професор кафедри політології, соціології та публічно-го управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор соціологічних наук, доцент

Габітус – це норми, схильності, установки, стереотипи, світогляд, практики. Він обумовлює (від латинського *habitus* – зовнішній вигляд, грецьк. – рефлекс) вербальні, паравербальні, кінетичні характеристики статусного образу людини. Вони спираються на психічні та ментальні структури індивіда [1] та обумовлюють нерефлексивні дії, що засвоюються у дитинстві й впливають на все подальше життя. *Габітус* зв'язує спільноту з попередніми поколіннями, містить елементи історичної пам'яті [1]. *Габітус* – це також «живий спадок минулого» на сучасному етапі. Він впливає, з-поміж іншого, і на гастрономічні / кулінарні практики та безпосередньо практики харчування. Це також і про те, як підсвідомість, певний життєвий принцип детермінує поведінку людини та формує відповідне ставлення, зокрема й до їжі, окреслює з огляду на це певні соціальні практики [2, р. 9]. Назагал, *габітус* є наслідком досвіду, взаємодії з родиною, місцевою спільнотою [2, р. 10], референтною групою і т. д.

Габітус дозволяє орієнтуватись у соціальному житті без роздумів [1], на автопілоті, без рефлексії. Це, справді, з одного боку, полегшує життя, а, з іншого – для деяких категорій населення стає своєрідною пасткою, скажімо, передачі та відтворення субкультури бідності у межах міжгенераційної взаємодії – з нелюбов'ю до читання книжок, прагненням вирішувати більшість питань через застосування фізичної сили, небезпечно раннім початком сексуального життя, бездумним споживанням шкідливої їжі – «*junk food*». У такий спосіб *габітус* здатен продукувати соціальну нерівність. Доцільно додати, що для багатих «*food lifestyle*», що також можна вважати виявом *габітусу* – це доволі часто й «*позахаття їжа*» в цікавому товаристві, для бідних передусім фізіологічне насичення організму поживними елементами, переважно в межах власної домівки. До того ж саме через певний *габітус*, незважаючи на власний достатньо вагомий «*background*», деякі особи зрідка ставлять перед

собою максимальні цілі (завдання), так би мовити, занижують планку зазіхань, хоч об'єктивно здатні були б претендувати на більше. Сформувати у себе *габітус* відповідно до потужної досяжницької мотивації, інтернального типу особистості – «*таємниця Полішинеля*», золотий ключик до розуміння успіху найзабезпечених країн, згідно ВВП на душу населення. Так колись шукали філософський камінь, а знайшли фарфор. Це про важливість бути діяльною людиною та не сидіти склавши руки. Це також і про значущість для цивілізованого людства мати у топі-публічних аксіологічних преференцій насамперед емансипаційні цінності, зокрема досяжницької мотивації.

Подекуди *габітус* вважають неясним, розпливчастим концептом [2, р. 10]. Щоб деяким чином зняти таку суперечливість, доцільно зазначити, що він характеризує поведінку кожної людини [1; 2; 3; 9]. Таке поведінкове гравірування особистості внаслідок передусім соціалізації, надалі здебільшого виявляється завдяки несвідомому. На варті несвідомого стоїть індивід, на варті свідомості – особистість. Свідоме у ставленні до гастрономічного, що, зрештою, впливає на формування певного *габітусу* – це вибір меню з огляду, скажімо, на власний бюджет, на наявність продуктів, їх калорійність. Натомість несвідоме – це про те, що, наприклад, в українському суспільстві зазвичай все їдять із хлібом, в меню часто-густо включають, зокрема першу страву (*борщ, солянку, юшку*), інколи додають гречану кашу і т. д., бажають одне одному за накритим столом – смачного. Загалом українська гастрономічна культура надзвичайно багата та смачна. До того ж святкове дійство, як і в багатьох інших культурах, переважно оздоблюється різними наїдками, смаколикami. У такому контексті їстівне, конкретні страви подекуди перетворюються на впізнавані соціальні символи – минулого загального досвіду, веселощів, вічності, енергії, дієвості, приємних побажань, ситного майбутнього, добробуту. Зазвичай наприкінці трапези господиня запрошеним гостям завертає, складає в харчові контейнери залишки їстівного, так би мовити, «*на доріжку*». Такими наїдками гості, повертаючись додому, частують смачненьким своїх родичів. Це своєрідний вияв вдячності з боку господарів, їх ввічливого ставлення до запрошених.

Одна з форм вияву *гастрономічного габітусу* – *гастрономічна ностальгія*, яку зауважує Т. Шпрінівас – «*gastro-nostalgia*» [4]. Вона містить щонайменше три складники та виявляється, серед іншого, в практиках харчування мігрантів [3]. Загалом *габітус* схиляє людину поводити себе саме у певний спосіб [1]. Він формує середовище до якого індивід вже пристосований, тобто виконує стабілізуючу та адаптивну функції [1].

До зазначеного вище слід додати, що науковці наголошують: *габітус* – це рівень зазіхань індивіда, внутрішня конституція, відчуття власного місця [1; 2; 3; 9]. Така внутрішня конституція формується під впливом багатьох

чинників, зокрема і народної мудрості, певних лексичних конструкцій. Так, ознаки *гастрономічного габітусу* можна побачити, зважаючи на народні прислів'я, а також фразеологізми, метафори, насамперед, щоб надати їм емоційного забарвлення, посилити їх значущість, суспільний та індивідуальний резонанс. Наприклад: *яблуко від яблуні недалеко падає; третій калач; ну і фрукт* і т. д. Крім того, людина з відповідною культурною традицією, наприклад, італійці або, скажімо, ті, хто деякою мірою нехтують цінністю часу та схильні до гедонізму обиратимуть, радше, «*slow food*». Дорослі представники нуклеарних родин, що опікуються кар'єрою та намагаються встигнути за прискореним темпом соціального життя, напевно, надаватимуть перевагу вже «*fast food*». Отже, *габітус* формується й в такий спосіб, що, зрештою, типізує практики харчування. Але на *габітус*, який є відносно стійким, на його корекцію надалі може впливати і свідомий особистісний вибір, і оточуюче соціальне та географічне середовище (*і тут вступають у силу принаймні чотири види капіталу, згідно П. Бурдьє – економічний, соціальний, культурний, символічний*) [1; див.: 2, р. 11; 9].

Гастрономічний (харчовий) габітус має свою інерцію. До речі, на цьому наголошують відповідні науковці, зокрема П. Бурдьє, що висхідна соціальна мобільність зовсім не передбачає змістовну зміну практик харчування, зазвичай лише збільшується кількість з'їденого, солодкого, делікатесів [1; 2; 3; 9]. Крім того, людина з *габітусом «суспільства дефіциту»*, опинившись перед «*шведським столом*», починає їсти, так би мовити, про запас. Як тут не згадати книгу Д. Лондона «*Любов до життя*», коли головний герой оповідання, після порятунку від голодної смерті, здолавши труднощі, про всяк випадок, зберігав у себе під ліжком сухарі, навіть попри те, що їстівного навколо вистачало. Напевно, інерція *гастрономічного габітусу* виявляється й завдяки наступній ілюстрації: власне, раніше вважали, що у раціоні харчування обов'язково має бути перша страва, іншими словами, це корисно для здоров'я. Сьогодні лікарі-дієтологи спростували обов'язковість першої страви на столі, але донині на несвідомому рівні, як було зазначено вище, подекуди залишаються такі преференції харчування – прагнення до споживання першої страви, водночас все їсти з хлібом. А втім, *габітус* не є застиглим, він здатен трансформуватись [2, р. 10]. Лавинний темп змін, який дедалі пришвидшується, відіграє в цьому процесі суттєву роль.

Вище згадувана *гастрономічна ностальгія* виявляється за посередництва: *соціального смаку, тілесної пам'яті, символічного капіталу*. *Соціальний смак* віддзеркалюється за допомогою їстівних уподобань внаслідок класової належності, етнічного походження, родинного досвіду, впливу з боку найближчого оточення. *Тілесна пам'ять* – смак родинної вечері або родинних свят, певна частина яких відбувається й за накритим столом, зазвичай, із за-

пашними наїдками, що відгукується й на тілесному рівні у вигляді відчуття безпеки, спокою, психологічного / емоційного комфорту, зокрема у тісному сімейному колі. *Символічний капітал* – формує та підсилює належність до певної соціальної групи, скажімо, це може відбуватися з огляду на споживання хіпстерської їжі.

Габітус хіпстерських практик споживання їжі оформлюється навколо відповідних реакцій, дій у контексті певних практик харчування. Наприклад, скептично ставитись до масових дієт, оскільки тоді втрачається індивідуальність. Хіпстери в їжі переважно дотримуються золоті середини. Для них властиво їсти маленькими порціями, лише до певного стану насичення, орієнтовно на 80 %. До речі, на такій нормі будується французька та японська гастрономічні культури. Згадаємо також в православ'ї: лише до сита нічого не вкушай, залишай місце святому духові. Як бачимо, там немає певної дієти, але є інші правила, які регламентують процес прийняття їжі, для того, щоб вирішити, зокрема й питання зайвої ваги [7; 8].

Одним із виявів *гастрономічного / food габітусу* стають також і традиції *гастрономічної культури*. Для хіпстерів, наприклад, індустріальна їжа відповідно поширених суспільних кліше є неприйнятною, вони обирають здебільшого екологічну, природню їжу. Зважаючи на це, працює «*ecological food habitus*». Споживання хіпстерської їжі передусім відбувається навколо цікавого спілкування, прослуховування музики, читання книжок [7; 8], але не біля екрану телевізора, оскільки вони вважають, до речі, разом із канадським філософом, пророком електронної революції М. Маклуеном, що він, на відміну від книги, деякою мірою деіндивідуалізує людину [5].

Отже, *гастрономічний габітус* – цікавий, евристичний концепт, який виявляється здебільшого внаслідок соціалізації через нерелексивні дії, тобто за допомогою не стільки емоційних, скільки діяльнісних характеристик. Він має суттєву інерцію, хоч і здатен змінюватись, проявляється з огляду на *соціальний смак, тілесну пам'ять, символічний капітал*, зрештою, *гастрономічну ностальгію, відповідні традиції харчування* та ін.

Література:

1. Бойко О.П. Габітус та етносоціальний досвід. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2009. Вип. 88. С. 187-197. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5eb37a1e-bbac-46e4-83e1-b8652542e5c4/content>
2. Lynch A. How Do Capital and Habitus Impact Attitude Toward Food and Food Practices? *Food and Society*. 2022. P. 1-44. URL: <https://www.maynoothuniversity.ie/sites/default/files/assets/document//Adam%20Lynch.pdf>
3. Lee K-H., Scott N., Packer J. Habitus and Food Lifestyle: In-Destination Activity Participation of Slow Food Members. *Annals of Tourism Research*. 2014. Vol. 48 (6). P. 207-220.
4. Srinivas T. «As Mother Made It»: The Cosmopolitan Indian Family, «Authentic» Food and The Construction of Cultural Utopia. *International Journal of Sociology of the Family*. 2006.

- Vol. 32 (2, Globalization and the Family). P. 191-221. URL: <https://www.jstor.org/stable/23030195>.
5. McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw-Hill, 1964. 359 p.
6. McLuhan M. *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press, 1962. 294 p.
7. Cronin J., McCarthy M., Collins A. Covert Distinction: How Hipsters Practice Food-Based Resistance Strategies in the Production of Identity. *Consumption Markets & Culture*. 2012. Vol. 17 (1). P. 2-28. DOI: <https://doi.org/10.1080/10253866.2012.678785>.
8. Wood D. Book Review: The Hipster Economy: Taste and Authenticity in Late Modern Capitalism. *Journal of Consumer Culture*. 2024. Vol. 24 (2-3). P. 335-339.
9. Бурдє П. Практичний глузд / пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенко, А. Дондюк; ред. С. Йосипенко. Київ: Український Центр духовної культури, 2003. 384 с.

PUBLIC SPEAKING AND DEBATE SKILLS IN ENGLISH FOR FUTURE INTERNATIONAL RELATIONS PROFESSIONALS

Ольга НОВИКОВА, доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат філологічних наук, доцент

In the modern world of globalization, diplomacy, and international cooperation, communication has become one of the most valuable professional competencies. Future specialists in International Relations are expected not only to possess deep knowledge of politics, economics, law, and global governance, but also to communicate effectively in multilingual and multicultural environments. Among the many professional competencies required in this field, public speaking and debate skills in English occupy a particularly important place. English has become the main language of diplomacy, international organizations, academic cooperation, and global political dialogue [1]. Therefore, the ability to speak confidently, argue persuasively, and participate in professional debates in English is an essential part of the training of future international relations professionals.

Public speaking refers to the ability to present ideas clearly, confidently, and effectively before an audience. In the sphere of international relations, this skill is necessary for diplomatic negotiations, conference presentations, political discussions, press briefings, and public diplomacy. Future diplomats, analysts, and international policy experts must be able to explain complex issues, defend national interests, and represent institutions in public forums [2]. English language teaching creates a valuable educational environment where students can develop these abilities through presentations, speeches, discussions, and simulation activities.

Debate skills are closely connected with public speaking but involve a stronger emphasis on argumentation, critical thinking, and the ability to respond to opposing viewpoints. International relations professionals often work in situations

where negotiation and persuasion are central. They must analyze international conflicts, discuss policy alternatives, and defend positions on controversial global issues. Classroom debates in English help students learn how to structure arguments logically, use evidence effectively, listen actively, and respond respectfully to disagreement. These skills are directly transferable to real diplomatic and professional contexts [3].

One of the major benefits of developing public speaking and debate skills through English language learning is the simultaneous improvement of language proficiency and professional competence. Traditional language teaching often focuses on grammar and vocabulary in isolation, but communicative methods allow students to use language as a practical tool for professional expression. For example, students may prepare speeches on topics such as climate diplomacy, migration policy, international security, or global trade. While working on such tasks, they not only expand their vocabulary but also deepen their understanding of international issues.

Confidence building is another important aspect of public speaking education. Many students experience fear of speaking in front of others, especially in a foreign language. This anxiety can limit both academic performance and future professional success. Regular speaking practice in supportive classroom environments helps students overcome fear, improve pronunciation, and gain confidence in formal communication. Teachers play an important role by creating safe learning spaces where mistakes are treated as part of the learning process rather than failure.

Debates also contribute significantly to the development of critical thinking. In international relations, professionals must analyze information from multiple perspectives and make evidence-based decisions. Debate activities encourage students to evaluate sources, identify bias, compare arguments, and formulate independent conclusions. For example, discussing whether international sanctions are effective or whether humanitarian intervention is justified requires both analytical reasoning and linguistic precision. Such exercises train students to think strategically while expressing themselves in English.

Intercultural communication is another key dimension of public speaking and debate training. International relations professionals work with representatives of different cultures, values, and communication styles. Effective public speaking in global contexts requires sensitivity to cultural differences, diplomatic language, and awareness of international etiquette. English classes that include intercultural discussions, model United Nations simulations, and comparative policy analysis help students develop these competencies. They learn not only how to speak but also how to communicate respectfully across cultural boundaries.

The use of modern educational technologies further strengthens this process. Online debates, video presentations, virtual conferences, and participation in inter-

national student forums allow learners to practice authentic communication beyond the classroom. Platforms such as Zoom, Microsoft Teams, Moodle, and collaborative digital tools support interactive learning and prepare students for the digital diplomacy environment. Recording speeches and reviewing performance also helps students reflect on their strengths and areas for improvement.

Role-playing activities are particularly effective for teaching speaking and debate skills. Simulations of diplomatic negotiations, UN meetings, press conferences, and conflict resolution scenarios create realistic professional situations. Students take the roles of ambassadors, ministers, journalists, or international mediators and must respond spontaneously in English. This method combines language practice with professional identity formation and helps students experience the complexity of international communication.

Assessment of public speaking and debate skills should also go beyond traditional written tests. Presentations, debate performance, peer feedback, reflective journals, and portfolios provide more accurate evaluation of communicative competence. Such methods encourage active participation and continuous improvement rather than passive memorization.

However, challenges remain in implementing this approach. Limited classroom time, large student groups, and insufficient teacher preparation may reduce opportunities for interactive speaking practice. Some students may also lack motivation or feel uncomfortable participating in debates. To address these issues, educators should gradually introduce speaking tasks, provide clear structure, and connect activities with real professional needs.

In conclusion, public speaking and debate skills in English are essential components of professional preparation for future specialists in International Relations. These competencies support diplomatic communication, negotiation, leadership, critical thinking, and intercultural understanding. English language teaching should therefore move beyond grammar instruction and become a platform for developing professional communication abilities. Through debates, presentations, simulations, and digital interaction, students become more confident, persuasive, and globally competent professionals. In a world where international dialogue shapes political and social development, the ability to speak effectively in English is not simply an academic advantage but a strategic necessity for future international relations experts.

Literature:

1. El Majidi A., de Graaff R., Janssen D. Debate as a pedagogical tool for developing speaking skills in second language education. *Language Teaching Research*. 2021. 28 (6), 1505-1528. DOI: <https://doi.org/10.1177/13621688211050619>
2. Jaya P.H., Asriya E.J.S. Students' Perception on Public Speaking Skill: A Case Study in the International Relations Department of Universitas Muhammadiyah Yogyakarta. *Journal of Islamic Studies and Education*. 2023. 2 (1), 123-130. DOI: <https://doi.org/10.6>

3. Zhang X., Ardasheva Y., Austin B.W. Self-efficacy and English public speaking performance: A mixed method approach. *English for Specific Purposes*. 2020. 59, 1-16.

СТІЙКІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У ДОБУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасній політичній дійсності проблема стійкості політичних інститутів набуває особливої теоретичної й практичної значущості, оскільки технологічні зміни перестають бути суто інструментальним або сервісним компонентом суспільного розвитку й дедалі виразніше постають як автономний чинник трансформації самої інституційної архітектури влади. Цифровізація, алгоритмізація управлінських процесів, платформізація комунікаційного середовища, інтенсифікація інформаційних потоків і зростання ролі мережевих форм взаємодії не лише модифікують технічні способи функціонування державних інституцій, а й впливають на механізми їхньої легітимації, адаптивності, функціональної стабільності та суспільної довіри.

Саме тому стійкість політичних інститутів у добу технологічних змін доцільно розглядати як комплексну здатність інституційної системи зберігати нормативну цілісність, керованість, процедурну ефективність і легітимний характер за умов прискореного оновлення технологічного середовища. Дані наукових публікацій свідчать, що цифровізація одночасно стимулює інституційні інновації та загострює кризу довіри до демократичних інститутів, оскільки змінює саму модель взаємодії між державою і громадянином.

Технологічні зміни актуалізують переосмислення класичного уявлення про політичний інститут як відносно стабільну, процедурно закріплену ієрархічну форму організації влади. У цифрову епоху політичні інститути дедалі частіше функціонують у середовищі постійної комунікативної турбулентності, де суспільні очікування змінюються швидше, ніж традиційні механізми ухвалення рішень. Унаслідок цього інституційна стійкість уже не може зводитися лише до формального збереження організаційної безперервності чи правової наступності. Вона дедалі більше визначається спроможністю інституту до гнучкої структурної адаптації, до інтеграції нових каналів політичної комунікації, до вироблення ефективних процедур реагування на цифрово опосередковані виклики та до підтримання суспільної легітимності в умовах фрагментованої інформаційної публічності. Саме цифрові технології, за висновками наукових досліджень, трансформують інституційну основу управління, впливаючи на характер підзвітності, довіри та політичної стабільності [2].

Особливої уваги потребує те, що технологічні зміни мають амбівалентний вплив на політичні інститути. З одного боку, вони відкривають можливості для модернізації врядування, підвищення адміністративної ефективності, оперативності управлінських рішень, прозорості процедур та розширення інструментів електронної участі.

Цифрове середовище здатне посилювати інституційну спроможність за рахунок швидкого обміну даними, оптимізації бюрократичних механізмів, кращої координації між владними ланками та інтенсифікації зворотного зв'язку із суспільством. З іншого боку, саме технологічна динаміка може спричиняти ерозію інституційної стійкості, якщо інновації випереджають нормативне забезпечення, якщо цифрові механізми впроваджуються без достатньої процедурної легітимації або якщо зростає дистанція між технократичною ефективністю та демократичною підзвітністю.

Дослідники прямо пов'язують цифрову трансформацію з одночасною появою інституційних інновацій і посиленням кризи довіри, а також з переформатуванням засад глобального демократичного порядку під впливом платформ, алгоритмів і нових технологій управління.

У цьому контексті стійкість політичних інститутів слід інтерпретувати не як ознаку їхньої інерційності, а як показник здатності поєднувати стабільність із трансформаційною еластичністю. Інститути, що не пристосовуються до нових технологічних умов, ризикують втратити функціональну релевантність, тоді як інститути, що модернізуються надто швидко без належної правової та ціннісної інтеграції, можуть зазнати делегітимації. Центральною проблемою стає пошук збалансованої моделі інституційної адаптації, за якої технологічне оновлення не руйнує ані процедурної передбачуваності, ані принципу політичної відповідальності, ані довіри до владних структур. Особливо показовим є те, що глобальна цифровізація, за сучасними науковими оцінками, впливає не лише на окремі державні практики, а й на ширші інституційні основи демократичного врядування, змінюючи логіку легітимності та політичного посередництва [1].

Стійкість політичних інститутів у добу технологічних змін безпосередньо залежить і від їхньої комунікативної спроможності. У цифровому середовищі інститут уже не може існувати як замкнена бюрократична структура, що функціонує винятково через формалізовані канали взаємодії. Він змушений постійно підтримувати власну публічну легітимність, аргументувати прийняті рішення, інтегруватися у середовище відкритої комунікації та реагувати на зміни суспільних очікувань майже в режимі реального часу.

У добу технологічних змін стійкість політичних інститутів визначається не лише їхньою здатністю зберігати організаційну безперервність, а насамперед умінням адаптуватися до цифрових трансформацій без втрати легітимно-

сті, підзвітності та нормативної упорядкованості. Успішними виявляються ті інститути, які спроможні поєднати інноваційність із правовою визначеністю, технологічну модернізацію із демократичним контролем, а цифрову ефективність із суспільною довірою. В такому поєднанні стабільності та адаптивності слід вбачати ключову умову збереження політичної інституційності в умовах нового технологічного порядку.

Література:

1. Belanche Gracia D., Casalo Arino L. V. Rebuilding public trust in government administrations through e-government actions. *Revista Española de Investigación de Marketing ESIC*. 2015. Vol. 19, Issue 1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.reimke.2014.07.001>.
2. Parviainen J., Koski A., Eilola L., Palukka H., Alanen P., Lindholm C. Building and Eroding the Citizen-State Relationship in the Era of Algorithmic Decision-Making: Towards a New Conceptual Model of Institutional Trust. *Social Sciences*. 2025. Vol. 14, Issue 3. Article 178. DOI: <https://doi.org/10.3390/socsci14030178>.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Іван ПОБОЧИЙ, професор кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін Українського університету науки і технологій (м. Дніпро), доктор політичних наук, професор

Політична культура сучасної України характеризується як транзитна, змішана та вкрай динамічна, яка перебуває в процесі переходу від підданської до громадянської. Вона поєднує елементи високої громадянської активності (протести, волонтерство) із фрагментарністю, недовірою до інститутів влади та впливом регіональних особливостей. Становлення того чи іншого типу політичної культури зумовлено сукупністю соціально-політичних та економічних відносин, особливостями історичного розвитку політичної системи, національними, релігійними та іншими чинниками.

Для українського менталітету, загалом, і політичної культури, зокрема, притаманні такі риси:

- інтроверсія (тяжіння до малих груп – сім'я, громада);
- перевага емоційності над прагматичності, необхідності керуватися нормативною поведінкою;
- нетерплячість до своїх політичних опонентів;
- екзекутивність (перевага споглядального способу життя перед активним, схильність до апатії);
- сенсорність (любов до комфорту, неприйняття конфліктів, терпіння та вміння лавірувати).

На формування цих рис політичної культури впливали такі чинники:

- багатовіковий період бездержавності, коли політична діяльність (за ви-

нятком деяких періодів) була відсутня;

- розчленування України між країнами з різними культурними та політичними системами і до відчуження між різними частинами народу;
- денаціоналізація провідних верств; індивідуалізму та прагматизму, формування патерналістських та колективістських цінностей.

Ключові риси політичної культури України:

- високий рівень громадянської активності (партиципаторність): Після подій 2014 та 2022 років значно зросла роль громадянського суспільства, волонтерського руху та готовність населення впливати на політичні процеси;
- змішаний тип: поєднання демократичних цінностей з елементами патріархальної культури (очікування сильного лідера) та підданої (недовіра до державних інститутів);
- суперечливість і регіональність: Зберігаються відмінності в політичних орієнтаціях між регіонами, хоча зовнішні загрози сприяють консолідації;
- політична культура еліти: Владна еліта часто піддається клієнтелізму та олігархічному впливу, але під тиском суспільства змушена модернізуватися;
- трансформація цінностей: Відбувається активний відхід від пострадянської моделі та формування проєвропейської, демократичної орієнтації.

Загалом політична культура України рухається до моделі активної громадянської участі, але стикається з викликами, пов'язаними з корупцією та необхідністю зміцнення державних інститутів. Повномасштабна війна кардинально вплинула на всі сфери життя українського суспільства, у тому числі й на політичну культуру, яка упродовж 30-ти років незалежності так і не набула рис, які притаманні політичній культурі більшості західноєвропейських країн. Вона мала елементи різних типів політичної культури, що загалом характерно для суспільств, які перебувають на шляху трансформації політичної системи. Але найбільш важливим є те, що під час війни у суспільстві відбувається зміна ціннісних орієнтацій і настанов. У першу чергу, мова йде про зміни у цінності власної держави, усвідомлення необхідності збереження її незалежності та суверенітету. Змінюються оцінки та розуміння нашого радянського минулого. У суспільстві з'явився попит на формування «здорового політичного націоналізму» як ідеологічної парадигми подальшої розбудови та зміцнення української державності. Під час російської агресії українці остаточно сформувалися як політична нація. Українці нарешті відчули себе справжньою нацією, зі своєю мовою, культурою, неповторним національним характером, здатною мужньо захищати свою Батьківщину. Все це свідчить про підвищення рівня політичної культури суспільства, без чого неможлива відбудова України після війни та подальший її розвиток як сучасної демократичної, європейської держави.

**МЕДІАЦІЯ VERSUS КОНСІЛІАЦІЯ:
МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗАННІ
ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ / СПОРІВ**

Каміль ПРИМАКОВ, докторант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат юридичних наук, доцент

При розв'язанні політичних конфліктів / спорів використовуються різноманітні примирні процедури, які набувають позасудового характеру і які передбачають залучення третьої сторони. Найбільш поширеними з цих процедур є медіація і консіліація.

Медіація (від лат. *Mediare* – бути посередником) розуміється як переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника (медіатора), який має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору. По суті, медіація являє собою процедуру примирення конфліктуючих сторін шляхом їх вступу в добровільні переговори за допомогою третьої сторони – посередника (медіатора), який сприяє врегулюванню конфлікту / спору.

Тобто медіація є різновидом добровільних примирних процедур, спрямованих на примирення сторін конфлікту та упорядкування відносин між ними, із обов'язковим залученням нейтральної третьої сторони, основним завданням якої є сприяння врегулюванню конфлікту. На думку Ігоря Галіяна, саме сфера міжособистісних відносин, неврегульована нормами права, відіграє пріоритетну роль у врегулюванні суперечок, а, отже, основним та першочерговим призначенням медіації є все ж мирне врегулювання конфлікту та збереження ділових відносин між партнерами, а не захист порушених прав [1, с. 201].

Процедура медіації має широкі можливості для врегулювання конфліктів і спорів у політичній сфері – як альтернатива судовому розгляду вона здатна охопити практично усі аспекти конфліктних ситуацій як на зовнішньополітичному, так і внутрішньополітичних рівнях, на центральному, регіональному або місцевому рівнях. На відміну від судового розгляду, який сфокусований винятково на правовій стороні суперечки, рішення, ухвалене за результатами медіації, з більшою вірогідністю сприйматиметься сторонами як справедливе і найбільш компромісне.

В Україні, як і в більшості європейських країн, процедура медіації закріплена на законодавчому рівні. Відповідно до Закону України «Про медіацію», медіацією є позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом пе-

реговорів. Законодавець спеціально зазначив, що дія цього нормативного акту поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). При цьому медіація може бути проведена до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або під час досудового розслідування, судового, третейського, арбітражного провадження, або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу [2].

При розв'язанні політичних конфліктів / спорів популярності набуває ще одна примирна процедура – консiliaція (від англ. Conciliation – примирення), або узгоджувальне примирення. На відміну від медіації консiliaція не має законодавчого або будь-якого іншого регуляторного забезпечення. Подібно до медіації консiliaція є добровільною, конфіденційною, гнучкою, зорієнтованою на інтереси сторін процедурою примирного вирішення спору за участі нейтральної особи – консiliaтора (примирника). Консiliaція є погоджувальною процедурою, призначення якої полягає в активних діях посередника, що діє на підставі угоди сторін, переговорному процесі між сторонами конфлікту з метою досягнення ними взаємоприйнятного врегулювання спору. Консiliaтор допомагає сторонам налагодити комунікацію між собою та досягти максимально ефективних домовленостей, сприяючи їм у пошуку взаємовигідного вирішення спору та за потреби пропонуючи варіанти такого вирішення. На відміну від медіатора консiliaтор має більше повноважень щодо можливостей пропонувати сторонам взаємовигідні варіанти вирішення їхнього спору [1, с. 203].

Отже, медіація та консiliaція як примирні процедури мають багато спільного: і там, і там сторони звертаються до третьої сторони з проханням допомогти їм вирішити спір, проте роль третьої сторони різна. Якщо медіатор допомагає сторонам, кооперує та співпрацює з ними, але при цьому не робить пропозиції щодо вирішення спору (сторони мають самі дійти до прийнятного рішення, що буде сприяти його сумлінному виконанню), то консiliaтор пропонує варіанти вирішення спорів для сторін.

Література:

1. Галіян І.М. Медіація та консiliaція як примирні процедури внутрішнього корпоративного конфлікту. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 201-205. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2020.36>.
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1875-20>.

МЕНТОРСЬКІ ПРАКТИКИ ТА ГРОМАДСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЖІНОК

Олена ПРИХОДЬКО, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, кандидат соціологічних наук, доцент

У сучасному соціологічному дискурсі формування жіночого лідерства пов'язується з процесами накопичення та конверсії соціального капіталу, що реалізуються через менторські практики та системи громадської взаємодії.

Поряд із формальними освітніми програмами ключову роль у розвитку лідерських якостей жінок відіграють менторські практики та коучинг, які забезпечують персоналізований супровід і сприяють професійному зростанню. Вони дозволяють поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом, формуючи стійкі лідерські компетенції. Особливого значення набуває створення менторських мереж серед успішних жінок, що відкриває можливості для обміну досвідом, отримання підтримки та формування впевненості у власних силах. Такі взаємодії сприяють розвитку культури взаємопідтримки та підвищенню самооцінки молодих фахівчинь [2].

Коучинг виступає важливим інструментом розвитку лідерських якостей, орієнтованим на вдосконалення емоційного інтелекту, навичок прийняття рішень, асертивної комунікації та управління ресурсами. Використання сучасних коучингових методик, зокрема SMART-цілей, SWOT-аналізу та моделі GROW, сприяє глибокій рефлексії, подоланню внутрішніх бар'єрів і розкриттю потенціалу лідерства. Поєднання освітніх програм із менторсько-коучинговими практиками формує комплексну систему підтримки, що відповідає сучасним вимогам ринку праці.

Важливим чинником розвитку лідерських якостей є формування ефективних зв'язків із громадськістю та розвиток професійного нетворкінгу. Платформи для взаємодії, включаючи спеціалізовані соціальні мережі та професійні спільноти, сприяють обміну досвідом, встановленню партнерств і підвищенню видимості жінок у публічному просторі. Організація форумів, конференцій і тематичних заходів створює умови для обговорення актуальних викликів і досягнень у сфері жіночого лідерства, стимулюючи розвиток нових ініціатив.

Законодавчі ініціативи, зокрема запровадження гендерних квот у керівних органах і гарантій рівних можливостей на ринку праці, формують правову основу для подолання дискримінації, зменшення гендерного розриву в оплаті праці та забезпечення рівного доступу до кар'єрного зростання. У поєднанні з освітніми, соціальними та інституційними механізмами ці інструменти утворюють багаторівневу систему підтримки жіночого лідерства [1].

Важливим компонентом цієї системи є спеціалізовані платформи розвитку жіночого лідерства, які виступають простором для реалізації менторських практик і налагодження ефективних зв'язків із громадськістю. Вони забезпечують доступ до освітніх програм, коучингової підтримки, професійних спільнот і можливостей нетворкінгу, сприяючи формуванню соціального капіталу жінок.

Зокрема, в Україні функціонує платформа W2U (Women to Ukraine), яка спрямована на підтримку жіночого лідерства в умовах війни та постконфліктного відновлення, акцентуючи увагу на участі жінок у процесах ухвалення рішень і суспільних трансформаціях. Поряд із нею діють такі ініціативи, як Український Жіночий Фонд, що надає грантову підтримку та сприяє розвитку жіночих організацій, а також Національний план дій з виконання Резолюції 1325, який забезпечує залучення жінок до процесів миру, безпеки та відновлення [2; 3; 5].

Суттєву роль у розвитку лідерських компетенцій відіграють також громадські та міжнародні мережі, зокрема Жіночий ветеранський рух, Інститут гендерних програм, а також глобальні ініціативи, такі як UN Women, Vital Voices Global Partnership, Women Political Leaders (WPL), She Leads і Lean In. Ці платформи сприяють поширенню менторських практик, розвитку навичок публічної комунікації, посиленню участі жінок у політичному та соціальному житті, а також формуванню транснаціональних мереж підтримки [1; 4; 5].

Таким чином, інтеграція менторських практик із розвиненими механізмами громадської взаємодії та інституційної підтримки створює ефективне середовище для розвитку лідерських якостей жінок. Платформи та ініціативи виступають не лише інструментами професійного зростання, але й важливими агентами соціальних змін, що забезпечують розширення можливостей жінок у сучасному суспільстві. Менторські практики у поєднанні з розвиненими громадськими зв'язками сприяють формуванню лідерського потенціалу, розвитку стратегічного мислення та здатності до ефективної комунікації. Це дозволяє жінкам не лише реалізовувати власний потенціал, а й активно впливати на соціальні трансформації.

Таким чином, менторські практики та зв'язки з громадськістю виступають взаємодоповнюючими чинниками розвитку лідерських якостей жінок, забезпечуючи їх професійне зростання, соціальну активність і участь у формуванні інклюзивного та стійкого суспільства.

Література:

1. Жіночий ветеранський рух. URL: <https://veteranka.org.ua/>
2. Лобанова А., Приходько О., Каритка В., Славина Д. Соціальний менторинг в європейському комунікаційному просторі: кейси російсько-української війни. *Соціальні комунікації: теорія і практика*. 2024. № 16 (1). С. 111-127. DOI: <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2024-16-1-9>

3. Український Жіночий Фонд (UWF). URL: <https://uwf.org.ua/>
4. UN Women (ООН Жінки). URL: <https://www.unwomen.org>
5. Vital Voices Global Partnership. URL: <https://www.vitalvoices.org/>
6. W2U (Women to Ukraine). URL: <https://w2u.org.ua>

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

Володимир СКВОРЕЦЬ, в.о. завідувача кафедри соціології Запорізького національного університету, доктор філософських наук, доцент

Ознайомлення з існуючими теоретичними моделями життєдіяльності українського суспільства пострадянського періоду засвідчує, що розробити загальну соціологічну теорію пострадянського українського суспільства поки що не вдалося. Як зазначає Н. Черниш, розробка загальної соціологічної теорії залишається актуальною проблемою для соціологів країн пострадянського простору, включаючи українських. У процесі розробки загальносоціологічної теоретичної системи дослідниками було виділено трикомпонентну типологію метатеоретизування з виокремленням стабілізаційного, трансформаційного і постколоніального типів. Стабілізаційне, тобто рефлексивне за природою, метатеоретизування використовувалося з метою раціоналізації та впорядкування зазначеного сегмента соціологічної науки і проявлялося як домінантне на певному етапі розвитку науки. У 1990-2000-х рр. трансформаційний тип метатеоретизування став альтернативним до стабілізаційного і водночас визначальним трендом у соціології цього періоду. Виділяють і третій – новий тип метатеоретизування (який також можна вважати трансформаційним, але якісно іншого ґатунку), його дослідники позначили як постколоніальний. Йдеться про відмінний від західного спосіб осмислення соціальної реальності в її множинних формах незахідного штибу. Про постколоніальну теорію говорити ще завчасно; тут має місце, скоріше, інтелектуальний рух, скерований проти західного гегемонізму і водночас такий, що може слугувати альтернативним ресурсом розвитку глобальної соціології [6, с. 26-27]. Як бачимо, дослідники виділяють типи метатеоретизування в залежності від певної визначальної ознаки, що характеризує стан суспільства. Поза увагою науковців залишаються чинники, що спрямували розвиток соціальної теорії в певне русло.

Мета тез – визначити основні фактори формування соціальної теорії в пострадянському українському суспільстві.

Після проголошення незалежності правлячі кола України задекларували курс на «євроінтеграцію». Реалізація цього курсу означала перехід українського суспільства, яке до цього мало статус глибоко інтегрованої частини радянського суспільства, до нової соціальної системи, яка має ґрунтуватися на

нових засадах (соціально орієнтована ринкова економіка, демократична держава, пріоритетом якої є права людини, утвердження європейських цінностей тощо).

У 2004 р. В. Тарасенко та О. Іваненко зазначали, що в 90-х рр. ХХ ст. в Україні було реалізовано соціальний експеримент, що зумовив радикальну трансформацію всієї соціальної системи. Реформаторський курс Л. Кучми в соціальному плані був кваліфікований як деструктивна модель ринкової трансформації, що майже розтрощила соціальну сферу суспільства. «Крім того, експеримент перервав лінію розвитку України, що утверджувалася в ХХ столітті, і надав українському суспільству проміжних, транзитивних характеристик, перетворивши його на маргінальний соціум, історично невизначений у своєму русі між вихідною і якоюсь незнаною, але бажаною і гаданою кінцевою якістю. Саме ситуація загальної соціально-історичної невизначеності українського суспільства й досі не дає йому змоги самоідентифікуватися як з огляду на тип наявного в ньому соціуму, так і в плані соціальної перспективи (моделі майбутнього)» [5, с. 8-9].

Проблема самоідентифікації пострадянського українського є ключовою для соціального управління радикально зміненою соціальною системою, адже успішне вирішення цієї проблеми забезпечує основу єдності та цілісності нашого суспільства. Теоретичне осмислення соціальних змін у пострадянській Україні мало забезпечити науковим знанням практичні заходи державної політики щодо визначення напрямку руху суспільства. Однак, на розвиток соціальної теорії в Україні вплинули певні фактори, що зумовили обмеження в розвитку соціального знання та обмеження в здатності адекватно відображати соціальні зміни. Тому постійно виявлявся розрив між соціальною теорією і соціальною практикою.

Одним із визначальних факторів впливу на формування соціальної теорії в пострадянському українському суспільстві став перехід від формаційного до цивілізаційного підходу в дослідженні суспільства. Цивілізаційний підхід – це один із основних філософських підходів до осмислення феномена суспільства, визначення засад його життєдіяльності та основ функціонування, дослідження його історичного буття, соціокультурної специфіки, що є підґрунтям формування системи управління і проектування майбутнього. В основі формаційного підходу лежить формація, системоутворюючим фактором якої є спосіб виробництва як діалектична єдність продуктивних сил та виробничих відносин, а в основі цивілізаційного підходу – спосіб життя (існування), під яким розуміється сукупність найрізноманітніших умов і факторів, що визначають зміст конкретної цивілізації. За деякою аналогією з категорією «спосіб виробництва» поняття «спосіб життя» фіксує та відображає єдність, цілісність, з одного боку, життєвих сил певного народу як суб'єкта цивіліза-

ції, а з другого – системи соціальних технологій за всіма спектрами буття соціуму, а не лише у сфері виробництва матеріальних благ. Названі відмінності цивілізаційного і формаційного підходу зумовлюють різні підходи до організації управління суспільством. І. Бойченко зазначав: «постнекласичне цивілізаційне розуміння історичного прогресу має не протистояти іншим підходам у спільному просторі постнекласичного філософсько-історичного мислення, наприклад, формаційному, а доповнювати їх». На питання про те, чи «Україна йде чи декларує, що йде до Європи, до європейського цивілізаційного простору», соціолог І. Кононов дав обґрунтовану відповідь: «Йти до Європи, Азії чи Австралії – це беззмістовні гасла. Взагалі дуже погану роль у нашій країні відіграє цивілізаційна теорія, яка зараз міцно увійшла в офіційну ідеологію. Вона відволікає від обговорення соціально-економічної моделі, що сформувалася у країні» [2]. Повна відмова від формаційного підходу в дослідженні пострадянського українського суспільства зумовила знецінення величезного історичного досвіду, адже побудована на цьому підході система управління в Україні радянського періоду близько семи десятиліть забезпечувала функціонування, виживання та рух суспільства.

Другим фактором впливу на формування соціальної теорії в Україні стало відношення можновладців до науки. Наука так і не стала визначальним фактором економічних реформ і соціальних перетворень в Україні. Здобутки вчених, в тому числі економістів, були проігноровані правлячим класом України. Аналізуючи «економічне диво» та успіхи модернізації сучасного китайського суспільства, М. Павловський серед причин успіху Китаю відзначив те, що китайську модель економіки започатковує опора на власні сили, власну науку, власну економічну думку, але при цьому базовою теорією китайських реформ є українська інноваційна теорія М. Туган-Барановського [4, с. 142]. Про цю важливу теорію українські можновладці навіть не згадують. Б.А. Маліцький, який досліджував проблеми інноваційного розвитку економіки, констатував: «практика опори на науку майже не використовувалася впродовж усіх років розбудови нової України. Витіснення науки в ході проведення реформ на узбіччя пріоритетів країни призвело до запуску процесів деіндустріалізації та детехнологізації економіки і, певною мірою, до деінтелектуалізації суспільства, зниження іміджу науки, привабливості наукової праці, наукового світогляду» [3, с. 23].

Третім фактором впливу на формування соціальної теорії в українському суспільстві стала відмова від опори на політичну економію в процесі управління суспільством. Правлячі кола з самого початку проведення ринкових реформ зробили все можливе, щоб суспільство рухалося в обраному ними напрямку, а будь-які зміни курсу були б неможливими. Для того, щоб відвернути увагу громадськості від негативного впливу ринкових реформ на різні

сфери життя українського суспільства, реформатори заблокували розвиток політекономії в нашій країні. У 2005 р. професор О. Гош встановив важливий науковий факт: «Безпосередньо ігнорувати суспільствознавчу науку в ХХІ столітті ніхто не наважиться. Але й визнавати не з руки – заважала б здійсненню корисливих реформ. Аби цього не сталося, політичну економію як науку і навчальну дисципліну з духовного простору України викурено. Замість політичної економії запроваджено основи економічної теорії – абстрактний курс з теорії ринкових відносин» [1, с. 71]. Політична економія – наука про походження багатства – для правлячих кіл України виявилася небезпечною. У 2014 р. книга Тома Пікетті «Капітал у ХХІ столітті» викликала резонанс у наукових колах і засвідчила зростання значення політекономії для вирішення проблем соціального розвитку.

Осмислення переходу українського суспільства від радянської моделі до пострадянської засвідчує, що це був соціальний експеримент, результативність якого залежала від наукового обґрунтування та постійного наукового супроводу, що ґрунтується на взаємозв'язку соціальної теорії та соціальної практики. В ході реалізації цього експерименту поступово проявилися певні фактори впливу на формування соціальної теорії, що значно обмежили розвиток соціального знання про пострадянське українське суспільство і зробили неможливою корекцію курсу реформ, переведення українського соціуму зі шляху деградації на шлях розвитку та процвітання. Серед факторів формування соціальної теорії в пострадянському українському суспільстві визначальними є:

1) перехід від формаційного до цивілізаційного підходу в дослідженні суспільства, наслідком чого цивілізаційна теорія перетворилася на чинник, що відволікає від обговорення соціально-економічної моделі, що сформувалася у країні;

2) формування зневажливого ставлення правлячого класу України до науки зумовило втрату наукою ролі визначального фактору економічних реформ і соціальних перетворень в Україні;

3) блокування правлячим класом України політичної економії означало відмову від опори на політико-економічне знання в процесі управління суспільством і обмежило можливості рефлексії та корекції соціально-економічного шляху, яким рухалося пострадянське українське суспільство.

Література:

1. Гош О. Довгострокові векселі Майдану. *Віче*. 2005. № 3. С. 71.
2. Ілля Кононов: Україні потрібна модель розвитку, коли її регіональна гетерогенність буде не гальмом, а стимулом. *Інститут стратегій глобального розвитку та адаптації*. 2017. 22 серпня. URL: <https://uisgda.com/ru/ilya-kononov-ukraine-nuzhna-model-razvitiya-kogda-ee-regionalnaya-geterogennost-budet-ne-tormozom-a-stimulom1.html>.
3. Маліцький Б.А. Наукоцентрична державна політика як необхідний та ефективний

інструмент покращення умов життя в Україні. *Наука та наукознавство*. 2023. № 1 (119). С. 18-34. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/sofs/article/view/8623/7842>.

4. Павловський М.А. Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія). Київ: Техніка, 2001. 312 с.

5. Тарасенко В.І., Іваненко О.О. Проблема соціальної ідентифікації українського суспільства (соціотехнологічна парадигма). К.: Інститут соціології НАН України, 2004. 576 с.

6. Черниш Н.Й. Стан сучасного загальносоціологічного теоретизування: глобальний досвід і локальні специфікації. *Український соціум*. 2018. № 1 (64). С. 19-35.

КОНЦЕПТ РАЮ ТА ФЛОРИСТИЧНОЇ СИМВОЛІКИ В ЛІРИЦІ КРИМСЬКИХ ХАНІВ У ТРАДИЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Ольга СМОЛЬНИЦЬКА, зовнішня наукова співробітниця філологічного факультету SLAS – Секція (Відділ) слов'янських та південноазійських мов і цивілізацій Лозаннського університету (Швейцарія), кандидат філософських наук

Останнім часом в українських студіях і перекладі спостерігається інтерес до поезії Кримського ханства – зокрема, літератури дивану. Відомі сучасні переклади О. Смольницької, М. Стріхи та ін. Згадана література цікава в лінгвістичному, літературознавчому, філософському, релігієзнавчому, психологічному та ін. аспектах. Але недостатня кількість перекладів цієї багатой літератури і, відповідно, недостатня вивченість джерел зумовлюють потребу подальшого висвітлення проблематики бойової, філософської, навіть містичної поезії, в якій вирізняється плідна творчість кримського хана Борá II Гази Герая Хана (псевдонім Газаї) – Bora II Ğâzi Geray Han (Ğazâyî) (1551 або 1554-1607). Пропонується дослідити флористичну символіку, пов'язану з концептом раю, у газелі цього поета. На тему згаданих символів уже були публікації: [2-5], [9], але відкриття текстів Газаї вимагає нового аналізу.

Мета – дослідити зв'язок раю і квітів в одній із газелей Газаї.

Завдання: 1) проаналізувати версифікацію та зв'язок із музикою та філософією; 2) дослідити образність і символіку, побудовану на рослинному аспекті, і пов'язані з ним інші образи.

Екстатичний аспект. Як відомо, кримські хани часто були музикантами і композиторами (а Газаї в цій сфері здобув славу видатного). Вірші співалися під акомпанемент поета. Відомо про суфійський аспект цієї поезії, а також і те, що, наприклад, дервіші в екстазі (який супроводжувався танцем) співали газелі [8, р. 260]. Музика означає гармонію, а за суфійськими уявленнями, в раю на деревах – дзвоники, які дзвенять від вітру, і праведники насолоджуються музикою [8, р. 264].

Аналізована газель (Ğazel) Газаї має 7 бейтів (відповідно, 14 рядків) і,

звичайно, реди́ф. Дослідження пропонує розглянути образи-символи, цікаві в аспекті релігієзнавства і фітосимволіки. Зокрема, це 1-й бейт: «Keldi nevrûz oldı ammâ eski dilde ğam henüz / Sünbûlin sevdâsıdın könlümde rîç ü ham henüz» [1, с. 1]. У моєму поетичному перекладі: «Знову весна у Наврузі сьйнім – та давній сум дотепер. / Твій гіацинт – і у серці моїм юна любов дотепер» [1, с. 2] (тут і далі переклад газелі мій. – О. С.). Лексема-символ «Навруз» імпліцитно передбачає і весну, і свято, і перші квітки. Гіацинт як квітка – частий полісемантичний символ у поезії кримських ханів і означає весну, кучері, метафоричність, кохання тощо [5]. Наступний бейт: «Bülbül-i şûrîdeler güllerge hâlin arz ider / Tapmadım derd-i dilim ayturğa min hemdem henüz» [1, с. 1]. У моєму перекладі: «І соловей розгубивсь, і про свій ружам повідує стан; / Та слухачів серця болю мого я не знайшов дотепер» [1, с. 2]. Соловей і троянда – традиційне поєднання у східній поезії (до речі, так називається й досі не знайдена поема Газаї). Ця пташка означає душу, прив'язану до троянди, «символ божественної краси» [6, р. 276] (тут і далі переклад наукових цитат мій. – О. С.), соловей терпляче уславлює піснями цю квітку і терпить її колючки, тобто це – пізнання вічної краси, у містицизмі ця пташка означає «найвищий ступінь, якого може досягти душа» [6, р. 276].

Другий рядок 5-го бейту: «Cennet-i a'lâya anda kirmedin Âdem henüz» [1, с. 1]. У перекладі: «Досі Адам райських вищих небес ще не досяг дотепер» [1, с. 1]. *Адам і рай*: полісемія, бо кримськотатарською та турецькою мовами *adam* дослівно і «людина», «чоловік». В оригіналі – *Âdem* (5-й бейт, 2-й рядок). Цікаве походження й імені Едем, бо це й «Едем» як рай, і «людина». «Рай» в оригіналі – дженнет (арабське джанна) – *Cennet-i*. У відтворенні ісламських реалій це слово може транслітеруватися, тому виникає другий варіант – відтворення як транслітерація «дженнет». Генералізація «рай» подається як загальнозрозуміла. У суфіїв відома концепція раю, де наявне дерево буття, можна куштувати плоди, а також там ростуть «троянди духовності та тюльпани таємниць єднання (єдності)» [8, р. 260].

Флористична символіка взагалі часто наявна в поезії кримських ханів. Можна вибудувати такий символічний ряд: троянда – герой (дервіш), тюльпан (маскулінний символ) – дервіш. Остання квітка цікава тим, що може бути реальною, у тому числі або степовою (поема Газаї «Dolab», або «Колесо водяного млина» [7], де перелічується ієрархія та система квітів – підданих дерева), або садовою, або наявною в орнаментах, тощо. Але водночас вона метафорична.

Таким чином, газель Газаї оригінальна не лише складною системою образів і символів, а й містицизмом, поєднанням бойового духу з філософією, змалюванням метафоричної божественної любові, яка виражається у флористичних символах як імпліцитних, так й експліцитних. Ключовим постає кон-

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

цепт душі (у тому числі паралель: соловей – троянда). Також в аналізованій газелі можна простежити динамізм і мотив шляху, подорожі, частий для поезії цього кримського хана.

Література:

1. Бора Гази (Газі) II Герай Хан (Газаї) (Bora II Ğâzi Geray Han (Ğazâyî), 1551 або 1554-1607), Газель – Ğazel («Keldi nevrûz oldı ammâ eski dilde ğam henüz...»). Оригінал і переклад. Еквілінеарно з оригіналу на українську мову переклала Ольга Смольницька. – Автор. Комп. Набір, 2026. 4 с. (Рукопис, з неопублікованого архіву Ольги Смольницької).
2. Смольницька О. О. Вибрана флористична символіка в окремих газелях Газаї: можливості українського перекладу. *XXIV Сходознавчі читання А. Кримського: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 30-річчю Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, 21 грудня 2021 р.* К.: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 299-303.
3. Смольницька О. О. Вибрані газелі Борá Гази II Герая Хана (Газаї, Хана Гази) в українських перекладах: версифікація, символіка, архетипи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Кримськотатарська філологія: мова та література. Тюркологія та сходознавство.* 2020. Т. 31(70). № 2. С. 9-18.
4. Смольницька О. О. Проблема українського перекладу однієї з газелей Борá Гази II Герая Хана (Газаї): відтворення суфійської символіки, пов'язаної з терапією та флористичними архетипами. *VI Конгрес сходознавців : збірник матеріалів, м. Київ, 3 грудня 2022 року.* Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського; Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. – С. 120–125. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/book/182>, <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/182/3550/8090-1> (08.02.2023).
5. Смольницька О. О. Символ гіацинта у вибраній суфійській поезії (оригінали і український переклад): дискурс новітніх послідовників неокласиків. *Ідентичність. Дискурс. Імагологія: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції з іноземною участю до 150-річчя Агатангела Кримського, м. Острого, 15 квітня 2021 року* / редкол. О. А. Вісич (відп. ред) та ін. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 67-72. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8495/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7.pdf>.
6. Allen B. *Animals in Religion. Devotion, Symbol and Ritual.* London: Reaktion Books Ltd, 2016. 553 p., ill.
7. II Ğâzi Geray. Dolab – Колесо водяного млина (Долаб) / Переклала Ольга Смольницька. Гази II Герай. *Ars Translatoria: зб. Перекладів* / Упорядники: О. В. Константинова, О. П. Демиденко. Рівне: РДГУ, 2024. Вип. 9. С. 72-78.
8. Molé M. La danse extatique en islam. *Les danses sacrées. Anthologie.* – Égypte ancienne – Israël – Islam – Asie centrale – Inde – Cambodge – Bali – Java – Chine – Japon. Paris: Éditions du Seuil, 1963. P. 260, 262, 264.
9. Smolnytska O. The peculiarities and challenges of poetic translation of the poetry of the Crimean Khans into Ukrainian: an essay of systematization and analysis. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної онлайн конференції «Корпус та дискурс», 26-го листопада 2025 р.* К.: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2025. С. 176-179. URL: https://kamts1.kpi.ua/wp-content/uploads/2025/12/zbirnyk_5_i_mizhnar_konferentsii_korpus_ta_dyskurs_2025_19_11_1_4.p

[df , https://corpora.kamts1.kpi.ua/cad-2025/paper/view/34043/20512](https://corpora.kamts1.kpi.ua/cad-2025/paper/view/34043/20512).

ТРАЄКТОРІЇ РЕЗИЛІЄНТНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Олена СОВА, старший науковий співробітник відділу соціального капіталу Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук, доцент

Поглиблення кризових явищ у соціально-економічному просторі зумовлює необхідність забезпечення стійкого функціонування та збереження внутрішньої цілісності суспільства. Резилієнтність українського суспільства формується не як абстрактна характеристика адаптації до криз, а як результат структурної трансформації соціальних взаємодій, інституційних механізмів і поведінкових моделей у відповідь на воєнні виклики. У сучасних умовах вона набуває ознак системної здатності до відновлення і розвитку одночасно, що змінює класичне розуміння стійкості як повернення до попереднього стану. На відміну від інерційних моделей розвитку, резилієнтність передбачає зміну траєкторій функціонування суспільства через мобілізацію внутрішніх ресурсів і переорієнтацію соціальних практик.

Ключовим ресурсом формування таких траєкторій виступає соціальний капітал, який визначає інтенсивність горизонтальних зв'язків, рівень довіри та здатність до колективних дій. У сучасних українських дослідженнях соціальний капітал розглядається як структурований комплекс мережових взаємодій і норм, що забезпечують ефективність соціальної координації [3]. Його трансформація в умовах війни відбувається через посилення ролі локальних спільнот, волонтерських мереж і неформальних інститутів, що компенсують обмеження державних механізмів [1]. Така зміна конфігурації соціального капіталу створює передумови для переходу від централізованих до мережових моделей розвитку.

Траєкторії резилієнтного розвитку українського суспільства визначаються не лише наявністю соціального капіталу, але й ступенем його інституціоналізації. Саме інституційне закріплення соціальних взаємодій на рівні територіальних громад формує здатність до довгострокового самовідтворення соціальних систем [5]. Водночас слабкість окремих рівнів інституціоналізації обмежує можливості конвертації соціального капіталу у стійкі результати розвитку, що створює асиметрію між потенціалом і його реалізацією.

Резилієнтний розвиток також передбачає зміну функціональної ролі соціального капіталу – від підтримуючої до стратегічної. У контексті децентралізаційних процесів і воєнних ризиків соціальний капітал виступає фактором

підвищення спроможності територіальних громад до самостійного вирішення соціально-економічних завдань [2]. Це означає, що траєкторії розвитку формуються не лише через державну політику, але й через взаємодію місцевих стейкхолдерів, що змінює логіку управління суспільним розвитком.

У теоретичному вимірі така інтерпретація узгоджується з підходом Р. Патнема, який визначає соціальний капітал як основу ефективної колективної дії та інституційної результативності [6]. У поточних українських умовах цей вектор отримує продовження шляхом включення фактору воєнної мобілізації, що радикально підвищує інтенсивність соціальних взаємодій і прискорює формування нових соціальних норм.

Суттєвою характеристикою траєкторій резилієнтного розвитку є їхня нелінійність. Вони не відтворюють єдину модель, а формуються як сукупність взаємопов'язаних процесів – від адаптації до трансформації. Оцінки резилієнтного потенціалу українського суспільства показують, що здатність протистояти кризам залежить від синхронізації соціальних, економічних й інституційних змін, а також від рівня узгодженості між ними [4]. Відсутність такої синхронізації призводить до фрагментації розвитку та втрати ефективності соціальних практик.

Наукова новизна дослідження полягає у трактуванні траєкторій резилієнтного розвитку як результату динамічної взаємодії соціального капіталу та інституційних змін, що забезпечує перехід від адаптивних до трансформаційних моделей розвитку суспільства в умовах невизначеності. На відміну від існуючих підходів, акцент зроблено на процесах конвертації соціального капіталу в стратегічний ресурс розвитку, що дає змогу пояснити механізми формування стійкості суспільства на макрорівні.

Отже, резилієнтний розвиток українського соціуму формується як результат структурної перебудови соціальних взаємодій, у центрі якої знаходиться соціальний капітал. Його зміцнення в умовах війни забезпечує перехід до мережових моделей розвитку та підвищує здатність суспільства до самоорганізації, а інституціоналізація соціального капіталу визначає можливість його трансформації у довгострокові результати розвитку.

Література:

1. Дяконенко О.І. Соціальний капітал територіальних громад України в умовах війни: сучасні трансформації та прогностичні зрушення. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. Т. 52(2). С. 54-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.054>
2. Євтушенко О.Н., Лушагіна Т.В. Соціальний капітал як фактор підвищення спроможності територіальних громад в ході реформи децентралізації. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. Вип. 15. С. 104-123. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2022.15.05>
3. Звонар В.П., Дяконенко О.І., Сова О.Ю. Закономірності формування соціального капіталу в Україні: теоретичні засади і міжнародний контекст. *Демографія та соціальна економіка*, 2022. Т. 49(3). С. 102-122. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.102>
4. Кизим М.О., Хаустова В.Є., Ягольницький О.Г. Оцінка та напрями підвищення резиліє-

- тності українського суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2024. Т. 58(4). С. 24-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2024.04.024>
5. Краєвська Г.О. (2023). Інституційні аспекти розвитку соціального капіталу територіальних громад в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. Т. 54(4). С. 21-37. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.021>
6. Putnam R.D. Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*. 1995. Vol. 6 (1). P. 65-78. DOI: <https://doi.org/10.1353/jod.1995.0002>

ЦИФРОВІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА

Сергій СТАВЧЕНКО, завідувач кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор політичних наук, професор

Поява цифрових технологій суттєво видозмінила механізми політичного представництва. Суб'єкти політики, зокрема, політичні партії, все частіше працюють онлайн, використовуючи цифрові інструменти для комунікації, політичної мобілізації та управління. Як справедливо зауважує З. Туфекчі, сьогоднішні партії використовують технології мікротаргетингу, щоб добратися до виборців не за ідеологічною ознакою, а за поведінковими характеристиками. Означене кардинально змінює природу сучасного політичного послання [7].

Цифрова революція різко розширила інструментарій політичного представництва. Twitter, Facebook та Telegram надають величезні масиви даних, які показують, як суб'єкти політики формують проблеми, взаємодіють з виборцями та реагують на кризи. Г. Ніссенбаум та Л. Інтрона справедливо вказують, що активність суб'єктів політики дедалі більше залежить від логіки функціонування соціальних платформ. Цифрові алгоритми визначають, які повідомлення будуть підсилені, а які зникнуть у стрічці новин [2].

Великі дані та інструменти профілювання виборців відкривають ще один напрям роботи з виборцями. У цифрових умовах технології мікротаргетингу дозволяють суб'єктам політики налаштовувати свої повідомлення для певних сегментів виборців на основі поведінкових та демографічних даних. Сучасні вчені навіть можуть провести так званий «зворотний інжиніринг» стратегій суб'єктів політики, аби зрозуміти вектори комунікаційних маніпуляцій, функціонування луно-камер та ефекти поляризації на емоційній основі у ставленні до певних подій чи процесів. У зв'язку з цим Б. Моффітт зауважує, що емоції, а не аргументи, дедалі частіше стають основним засобом залучення виборців до політичного процесу. Це відображає не просто зміну комунікації, а трансформацію сутності політичного залучення [4]. Такі методичні засоби, як текстовий аналіз та соціальна лінгвістика дозволяють проводити масштабний аналіз політичних маніфестів, парламентських промов та

публічних заяв. Наявні цифрові інструменти обробки інформації (таких, наприклад, як Voyant, Nvivo та Leximancer). Вони можуть відстежувати ідеологічні зрушення та риторичні моделі суб'єктів політики протягом тривалого часу [6]. З цього приводу І. Крастев зазначає, що політичні партії як ключові політичні актори втрачають чіткі ідеологічні обриси й дедалі частіше адаптуються до ситуативного попиту. Ідеологія стає вторинною порівняно з популярністю та ефектністю меседжу [3].

Аналіз політичних мереж дозволяє візуалізувати зв'язки між суб'єктами політики, донорами, лобістськими групами та впливовими особами (політичними інвесторами). Масштабні хронологічні та крос-інституційні зіставлення виявляють приховані альянси, інформаційні потоки та потенційні конфлікти інтересів. Тому організаційна база суб'єктів політики у вигляді постійних членів віддаляється від традиційних обрисів. С. Скарроу, говорячи про діяльність сучасних політичних партій, особливо наголошує, що традиційне партійне членство більше не є ключовим джерелом легітимності чи мобілізації. Сучасні партії фокусуються на підписниках, симпатиках і цифрових волонтерах [5].

Цифрова доба підвищує прозорість суб'єктів політики для широкої громадськості, задля чого використовують цифрові інструменти для аудиту фінансування кампаній, виявлення дезінформації або перевірки обіцянок на відповідність політиці. В умовах зростання впливу популізму інструменти цифрового аудиту сприяють зміцненню демократії.

Крім того, використання різноманітними Інтернет-акторами персональних даних громадян-виборців, отриманих з публічних профілів або придбаних у інформаційних брокерів, викликає суттєві етичні застереження щодо згоди та стеження. Тому суб'єкти політики мають у певний спосіб збалансувати суспільні інтереси з правами особистості. У зв'язку з цим А. Чедвік зауважує, що сучасні суб'єкти політики експериментують із цифровим самоуправлінням – голосування онлайн, деліберативні платформи, краудсорсинг політичних програм. Це ставить під сумнів традиційне лідерство в політичних об'єднаннях та адекватність підтримки їх членів [1].

Поширені цифрові інструменти машинного навчання та штучного інтелекту також можуть відображати упередження щодо суб'єктів політики, які вбудовані до інформаційних баз даних або публічно поширеного дизайну. Це може спотворити хибні інтерпретаційні контексти та посилити штучні (необґрунтовані) позитивні або негативні стереотипи щодо суб'єктів політики. Зокрема, далеко не всі виборці як партійні симпатика / антипатика здійснюють активність онлайн або неоднаково представлені на цифрових платформах і в цифрових месенджерах. Крім того, політичні боти, тролі та скоординовані дезінформаційні (маніпуляційні) кампанії можуть спотворювати екосистеми

політичної комунікації, ускладнюючи зусилля з розрізнення справжніх та штучних тенденцій. Це особливо актуально для політичної сфери сучасної України під час війни та післявоєнної відбудови.

Таким чином, напрямками цифрової адаптації суб'єктів політики, зокрема, політичних партій, є нарощування їх представництва в Інтернет-просторі, підвищення медіаграмотності, впровадження цифрових технологій політичного менеджменту тощо. Подолання викликів ідеологічного еклектизму та синкретизму доречно здійснювати на основі формування конкретного конкурентного дискурсивного середовища сучасних ідеологій. Цифрова криза соціальної бази політичних партій має вирішуватися на основі запровадження сервісної інфраструктури та інтерактивної взаємодії між партійними організаціями та менеджментом з конкретними цільовими соціальними групами.

Література:

1. Chadwick A. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford: Oxford University Press, 2013. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199759477.001.0001>.
2. Introna L.D., Nissenbaum H. Shaping the Web: Why the politics of search engines matters. *The Information Society*. 2000. Vol. 16 (3). P. 169-185.
3. Krastev I. The Strange Death of the Liberal Consensus. *Journal of Democracy*. 2007. Vol. 18 (4). P. 56-63.
4. Moffitt B. *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style and Representation*. Stanford, Ca.: Stanford University Press, 2016. 240 p.
5. Scarrow S.E. *Beyond Party Members: Changing Approaches to Partisan Mobilization*. Oxford: Oxford University Press, 2015. URL: <https://academic.oup.com/book/9675>.
6. Text mining and analysis. *Griffith University*. 2026. Jan. 9. URL: <https://libraryguides.griffith.edu.au/text-mining/tools>.
7. Tufekci Z. Engineering the public: Big data, surveillance and computational politics. *First Monday*. 2014. Vol. 19 (7). DOI: <https://doi.org/10.5210/fm.v19i7.4901>.

SOFT SKILLS DEVELOPMENT THROUGH ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN PUBLIC ADMINISTRATION EDUCATION

Ірина СУЇМА, доцент кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат філологічних наук, доцент

In the modern globalized world, the system of public administration is undergoing significant transformations caused by digitalization, international cooperation, social responsibility, and the growing expectations of citizens regarding transparency and efficiency of governance. Public administration professionals are no longer expected to possess only strong theoretical knowledge of law, economics, and management. They must also demonstrate highly developed soft skills that enable them to communicate effectively, solve complex problems, work collabora-

tively, think critically, and make responsible decisions in multicultural and multilingual environments. In this context, English language teaching becomes not only a linguistic discipline but also a powerful educational instrument for developing professional competencies and soft skills among students of Public Administration and Management.

One of the most important soft skills developed through English language teaching is communication competence. Public administrators must prepare official documents, conduct meetings, participate in negotiations, and communicate policy decisions clearly and persuasively [1]. English classes provide opportunities to practice formal and informal communication through presentations, debates, discussions, email writing, report preparation, and public speaking exercises. For example, students may simulate a city council meeting where they present policy proposals in English, defend their positions, and respond to critical questions. Such activities improve fluency, confidence, argumentation, and professional vocabulary simultaneously.

Teamwork is another essential competency that can be effectively developed in English classrooms [2]. Group projects, collaborative tasks, role plays, and case studies encourage students to cooperate, distribute responsibilities, negotiate solutions, and achieve common goals. Public administration professionals rarely work individually; they function within institutional structures where collaboration is necessary for effective governance. Project-based learning allows students to experience real professional interactions. For instance, students may work in teams to design a public awareness campaign on environmental protection or anti-corruption policies and present their project in English. This approach strengthens both language skills and collaborative competence.

Critical thinking occupies a central place in public administration education because governance requires evidence-based decisions and analytical evaluation of social problems [3]. English language teaching supports critical thinking through authentic materials such as policy reports, international case studies, academic articles, and media analysis. Students learn not only vocabulary but also how to compare perspectives, identify bias, evaluate arguments, and formulate independent opinions. For example, discussing global governance issues such as climate change, migration policy, or digital government reforms in English stimulates intellectual engagement and encourages deeper analytical thinking.

Leadership development is also closely connected with English language learning. Future managers in public institutions must be able to inspire teams, manage conflicts, and make strategic decisions. Classroom activities such as debates, problem-solving simulations, and leadership role plays allow students to practice decision-making and responsibility. When students take the role of a mayor, minister, or policy advisor during simulation tasks, they develop confi-

dence and leadership behavior while simultaneously improving professional English. This pedagogical strategy reflects real-world administrative challenges and prepares students for future responsibilities.

Emotional intelligence is another soft skill that can be strengthened through language education. Public service often involves stressful situations, citizen complaints, negotiations, and crisis management. Emotional intelligence includes self-awareness, empathy, emotional regulation, and constructive interpersonal behavior. Through pair work, discussions of ethical dilemmas, and reflective writing tasks, students learn to recognize emotions, respect different viewpoints, and respond professionally. For example, role plays involving citizen complaints or conflict resolution scenarios teach students how to communicate calmly and empathetically in difficult situations.

Digital competence and adaptability are also supported through modern English language teaching methodologies. Online platforms, virtual classrooms, multimedia presentations, collaborative digital tools, and international webinars prepare students for the digital transformation of public administration. E-governance, digital documentation, and online citizen services require administrators to work confidently in technological environments. Integrating digital learning tools such as Moodle, Google Classroom, Zoom, Padlet, Kahoot, and interactive simulations into English instruction not only improves engagement but also strengthens students' readiness for modern administrative work. Students become more flexible, autonomous, and technologically literate.

In conclusion, English language teaching in Public Administration Education should be viewed not as an isolated academic subject but as an essential platform for professional and personal development. Through communicative tasks, project-based learning, case studies, digital tools, and intercultural interaction, students develop the soft skills necessary for effective governance in the twenty-first century. Communication, leadership, teamwork, critical thinking, emotional intelligence, and adaptability are no longer optional qualities; they are fundamental requirements for responsible public administration. By integrating soft skills development into English language education, universities prepare future professionals who are not only linguistically competent but also socially responsible, globally aware, and capable of leading positive institutional change.

Literature:

1. Andrievskikh S., Lapina V. Integrating soft skills development into English language class. *SHS Web of Conferences*. 2021. Vol. 99. 01026. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20219901026>.
2. Malykhin O., Aristova N., Kugai K., Vyshnevskaya M., Makhovych I. Soft skills development in the English language classroom: Students' perspectives on the problem. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2024. Vol. 1. P. 182-193. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2024vol1.7852>.
3. Kinsella C., Waite B. Identifying and developing desirable soft skills for public service. *Jour-*

nal of Public Affairs Education. 2021. Vol. 27(1). P. 9-29. DOI: <https://doi.org/10.1177/0144739420931552>.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Ірина ТКАЧЕНКО, доцент кафедри фінансів та обліку Дніпровського державного технічного університету, кандидат економічних наук, доцент

Людмила СОРОКІНА, доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук Дніпровського державного технічного університету, кандидат соціологічних наук, доцент

Евеліна ТКАЧЕНКО, здобувач вищої освіти першого рівня (спеціальність «Культурологія та музеєзнавство») Національного університету «Львівська політехніка»

Сучасні виклики розвитку суспільства актуалізують необхідність переосмислення соціальної безпеки не лише як системи захисту від загроз, але й як результату культурних процесів, що формують цінності, ідентичність та соціальну згуртованість. У цьому контексті культурологічний вимір виступає фундаментом формування стійкої соціальної системи.

Нинішня інформаційна реальність дедалі більше формується алгоритмічними механізмами, які здійснюють фільтрацію та підсилення контенту. У результаті користувачі отримують обмежене й часто спотворене уявлення про світ, що підвищує ризики маніпулятивного впливу. Це створює виклики для освіти й суспільства, зокрема щодо розвитку критичного мислення, медіаграмотності та фактчекінгу.

У таких умовах особливого значення набувають культурологічні засади формування ідентичності як базового елементу соціальної стійкості. Культура виступає носієм цінностей і норм, які визначають характер соціальної взаємодії та забезпечують ціннісну цілісність суспільства.

Саме через культуру формується ідентичність — індивідуальна, соціальна та національна, що забезпечує відчуття належності, відповідальності та єдності, а також здатність до колективної мобілізації у кризових умовах.

Соціальна безпека постає як стан захищеності соціальної системи від внутрішніх і зовнішніх загроз, зокрема дезінтеграції, поляризації та втрати згуртованості, що в умовах війни набувають особливої гостроти. Взаємозв'язок між зазначеними компонентами (див. рис. 1) можна представити як триєдину систему.

В умовах цифрової трансформації поняття істини набуває ознак соціального конструкту, що формується під впливом алгоритмів та комунікаційних практик. Вона стає динамічною і фрагментованою, що сприяє поширенню інформаційних «бульбашок» і симуляцій. Це підсилює значення культурної

ідентичності як стабілізуючого чинника.

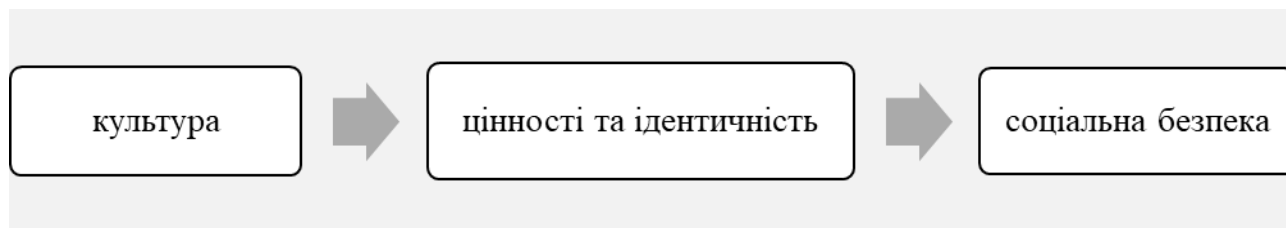

Рис. 1. Система взаємозв'язку компонентів досягнення соціальної безпеки

Україна постає як приклад суспільства, в якому культурна ідентичність є ключовим фактором соціальної стійкості. Досвід протидії агресії засвідчив, що культура – мова, історична пам'ять, цінності – формує основу національної єдності та опору. *Культурна ідентичність стала мобілізаційним ресурсом, що забезпечує згуртованість і моральну стійкість, а цифровий простір – інструментом консолідації та підтримки України у світі.*

Відповідно до Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, ключовими орієнтирами виступають: вектор розвитку, вектор безпеки, вектор відповідальності та вектор гордості, спрямований на формування національної ідентичності та соціальної солідарності [2].

Соціальна безпека є багатовимірною категорією, що охоплює індивідуальний, соціальний і державний рівні та пов'язана з якістю життя, доступом до освіти і культурного розвитку. Її недостатній рівень підвищує соціальну напругу і недовіру, тоді як ефективна система сприяє згуртованості, адаптивності та розвитку людського капіталу. Вона створює умови для активної участі громадян у суспільному, економічному та культурному житті, що є основою сталого розвитку [3].

Культурологічні механізми (освіта, медіа, традиції, мова, символи) формують ціннісне середовище, рівень довіри та здатність до співпраці. Таким чином, інтеграція культурологічного підходу в систему забезпечення соціальної безпеки дозволяє зміцнювати соціальну згуртованість; знижувати рівень соціальної напруженості; формувати стійку систему цінностей; підвищувати адаптивність суспільства до кризових викликів.

Отже, ідентичність постає ключовим ресурсом стійкості суспільства, а її поєднання з розвитком критичного мислення та медіаграмотності формує здатність ефективно протистояти інформаційним загрозам, зберігати ціннісну цілісність і забезпечувати сталий розвиток [1]. Особливої ваги це набуває в умовах війни, коли культурологічний розвиток перестає бути лише гуманітарною складовою і трансформується у стратегічний інструмент національної безпеки. Саме культура, мова, історична пам'ять і спільні символи забезпе-

чують консолідацію суспільства, зміцнюють довіру, підтримують моральну стійкість і формують готовність до колективної дії.

У цьому контексті культурологічний вплив виступає не лише фактором ідентичності, а й механізмом протидії деструктивним наративам, інформаційним маніпуляціям та соціальній дезінтеграції. Розвиток освіти, медіаграмотності та культурних практик створює підґрунтя для формування епістемічної стійкості суспільства, здатного критично осмислювати інформацію та зберігати стратегічні орієнтири.

Таким чином, інвестування у культурологічний розвиток є необхідною умовою не лише збереження національної ідентичності, а й зміцнення соціальної безпеки, підвищення резильєнтності та забезпечення довгострокової стійкості держави в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Література:

1. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/>
2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>.
3. Ткаченко І.П., Сорокіна Л.М. Формування людиноцентричного підходу в системі соціальної безпеки України: виклики війни та стратегічні орієнтири сталого розвитку. *Гуманітарний діалог у контексті глобальних соціальних змін*: кол. моногр. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. URL: <https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/mon202507.pdf>.

«НОВА ЩИРІСТЬ»: ЩО ПРОДАЄ ЕМОЦІЙНИЙ КАПІТАЛІЗМ?

Олена ХОДУС, професор кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор філософських наук, доцент

Сучасна академічна спільнота (як зарубіжна, так й вітчизняна) все активніше послуговується «емоційним лексиконом» у соціальному теоретизуванні. «Тривожне покоління», «економіка вражень», «емоційний капіталізм», «терапевтична культура», «ресентимент», «суспільство втоми» – ці концепти не є суто науковими конструктами. Перш за все вони є відображенням актуального стану справ в суспільстві, підпорядкованому логіці тотального біополітичного виробництва. Йдеться про те що людина, її ідентичність, самість, структура бажань, страждань, форм тілесності (ре)формуються в дискурсах популярної культури (моди, реклами, кіно), пси-дисциплін, нових соціальних медіа, в межах віртуальних спільнот, цифрових платформ, «алгоритмічної гвернаментальності» (в оригінальній термінології Антуанетти Рувруа і Томаса Бернса [4]). Остання виступає новою формою соціального контролю, специфічним типом «(а)політичної раціональності, що ґрунтується на автоматизованому зборі, агрегації та аналізі великих даних з метою моделювання, передбачення та превентивного впливу на можливу поведінку» [4].

Коротко кажучи, алгоритми «захоплюють», впорядковують індивідів «вже не через їхнє фізичне тіло або моральність», а через численні «профілі», які приписуються суб'єктам алгоритмічного управління нові точки ідентифікації «часто автоматично, на основі цифрових слідів», їх практик у цифровому середовищі [4].

Парадокс «алгоритмічної гувернаментальності» полягає в посиленні амбівалентності щодо людської суб'єктивності: з одного боку сучасна неоліберальна культура є надмірно індивідуалістичною, споживацько-орієнтованою на клієнта-короля, з іншого боку, «індивідуалізований маркетинг» в умовах цифрової реальності діє за логікою, описаною Еріком Шмідтом (колишнього генеральним директором Google): «Ми приблизно знаємо, хто ви, приблизно що вас хвилює, приблизно хто ваші друзі <...> технології будуть настільки хорошими, що людям буде дуже важко дивитися чи споживати те, що в певному сенсі не було адаптовано для них» [4]. Водночас, як стверджують А. Ревруа й Т. Бернс, алгоритмічне управління жодним чином не означає де-суб'єктивації (розчинення індивіда в соціальних мережах). Це радше нова «онтологія відносин» [4] – від способів споживання до організації повсякденного буття, трансформована цифровими платформами, де людьми керують не люди, а алгоритми, ґрунтовані цифровими слідами.

Проблема тут полягає в іншому: в епоху «капіталізму платформ» [5] і Big Data багато людей навмисно розкривають інформацію про себе, ба більше, цілком добровільно перетворюють власне життя на процес «проектування можливостей» [1, с. 108], самопрезентації через активну експлуатацію суб'єктивності: власне тіло, досягнення, емоції, повсякденні події стають ресурсом монетизації. Це означає, що індивіди формуються в диспозитивні неоліберальної моделі управління, тобто починають мислити й діяти як фірма – «підприємливе Я» [2, р. 268], перетворюючи свій внутрішній світ, приватні емоції і стани (любов, щастя, страхи, горе, обставини інтимного життя) на об'єкт ринкової економіки.

Схожим чином про сучасний режим суб'єктивації висловлюється й Яніс Варуфакіс – відомий автор концепту «технофеодалізм» [6]. Розмірковуючи про те, як відбувається конструювання цифрової ідентичності, грецький дослідник порівнює користувачів соціальних мереж з добровільними «хмарними кріпаками», які «які охоче працюють безкоштовно, щоб відтворювати хмарний капітал на благо його власників» (тут: власників цифрових платформ) [6, р. 110]. Я. Варуфакіс звертає особливу увагу на «курування ідентичності в мережі» молодих людей. Вони зазнають двох суперечливих вимог: їх негласно вчать розглядати себе як бренд, автентичність якого потрібно переконливо «продавати», і водночас зобов'язують безперервно аналізувати, чий вибір «вподобань» і «справжнього я» виявиться найпривабливішим для алго-

ритму та аудиторії [6]. Зокрема, Я. Варуфакіс пише: «У молодих людей у світі відібрали навіть цю маленьку милість (йдеться про обмежену власність на себе, яку надає капіталізм). Курування своєї ідентичності в мережі більше не є неов'язковим, і тому їхнє особисте життя стало одним із найважливіших занять» [6, р. 154-155]. Коротко кажучи, кожен досвід стає потенційним актом курування ідентичності, а значить ще одним витком (само)експлуатації.

Показовим кейсом, що унаочнює підприємницьку логіку неоліберальної цифрової (само)експлуатації може слугувати рекламне оголошення фотографу в Instagram, який пропонує цікаву послугу клієнтам: зробити «нові фото на заздрість колишньому/колишній» (нехай знає, кого втратив/втратила!), для чого залучаються підставні моделі, можливості онлайн-генерації зображень за допомогою штучного інтелекту. Цей мікроприклад репрезентує одразу кілька ключових екзистенційних трендів «нової щирості» сучасної цифрової епохи: а) комерціалізацію психологічного дискурсу, вбудованого в найрізноманітніші формати креативної економіки; б) затвердження терапевтичної культури, яка декларує управління емоціями (виявляється, що з ними треба ретельно працювати, за для чого, власне, й снують різноманітні «терапевтичні практики і дискурси», які продукуються сучасною масовою культурою, популярною психологією, мас-медіа, різними коучами [3]; в) експансію емоційного капіталізму, який сповнює афективну семіотику комерційний ним смислом.

Отже, «нова щирість» цифрової доби очевидно не є автентичним самовираженням, а радше структурно обумовленою практикою в рамках емоційного капіталізму й алгоритмічної гвернаментальності, яка бере на себе, зокрема, й функції емоційного аутсорсингу.

Література:

1. Михед О. Бачити, щоб бути побаченим: реаліті-шоу, реаліті-роман та революція онлайн. Київ: ArtHuss, 2016. 344 с.
2. Dardot P., Laval C. The New Way of the World: On Neoliberal Society. London; New York: Verso, 2017. 352 p.
3. Illouz E. Cold Intimacies: The Making of Emotional Capitalism. Cambridge: Polity Press, 2007. 134 p.
4. Rouvroy A., Berns T., Carey-Libbrecht L. Algorithmic governmentality and prospects of emancipation. *Reseaux*. 2013. Vol. 177 (1). P. 163-196. URL: <https://shs.cairn.info/journalreseaux-2013-1-page-163?lang=en>
5. Srnicek N. Platform Capitalism. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press, 2017. 120 p.
6. Varoufakis Y. Technofeudalism: What Killed Capitalism. London: Bodley Head, 2023. 272 p.

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІЗАЦІЇ ЧОРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Віктор ЩЕРБАК, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) була започаткована з підписанням 25 червня 1992 р. Стамбульської декларації, яка визначала загальні рамки діяльності цього міждержавного об'єднання [1].

Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС / BSEC) – субрегіональне об'єднання країн Чорноморського регіону, створене з метою тісного економічного співробітництва, вільного пересування товарів, капіталів, послуг і робочої сили, інтеграції економік країн – учасниць у світову економічну систему [2].

Принципами і цілями діяльності ОЧЕС є: діяти у дусі дружби і добросусідства і зміцнювати взаємоповагу і довіру, діалог і співробітництво між державами-членами; сприяти розвитку та диверсифікації двостороннього і багатостороннього співробітництва на основі принципів і норм міжнародного права; поліпшувати умови підприємницької діяльності та заохочувати особисту та колективну ініціативу підприємств та компаній, що безпосередньо беруть участь у процесі економічного співробітництва; розвивати економічну співпрацю, не порушуючи міжнародні зобов'язання держав-членів, включаючи зобов'язання, що випливають з їхнього членства у міжнародних організаціях чи інституціях об'єднувального або іншого характеру, і не перешкоджаючи розвитку їхніх відносин з третіми сторонами; враховувати конкретні економічні умови та інтереси держав-членів; заохочувати до участі у процесі економічного співробітництва ЧЕС інші заінтересовані держави, міжнародні економічні та фінансові інституції, а також підприємства і компанії [3].

Напрямами співробітництва держав-членів ОЧЕС є: торгівля та економічний розвиток; банківська справа і фінанси; зв'язок; енергетика; транспорт; сільське господарство і агропромисловість; охорона здоров'я і фармацевтика; охорона навколишнього середовища; туризм; наука і техніка; обмін статистичними даними та економічною інформацією; співробітництво між митницями та іншими прикордонними органами; контакти між людьми; боротьба з організованою злочинністю, незаконною торгівлею наркотиками, зброєю та радіоактивними матеріалами, з усіма актами тероризму та нелегальною міграцією або у будь – яких інших пов'язаних з ними напрямках за рішенням Ради [3].

З моменту свого заснування ОЧЕС розвинулася у зрілу регіональну організацію із широкою інституційною основою. 1999 року вона трансформу-

валася в регіональну організацію [4].

Головним постійним органом ОЧЕС, що приймає рішення є Рада міністрів закордонних справ (РМЗС), яка збирається двічі на рік. Вона вирішує всі питання стосовно функціонування ОЧЕС; розглядає всі справи, передані допоміжними органами і, таким чином, приймає відповідні рішення; приймає рішення стосовно членства і статусу спостерігача; приймає та змінює правила процедури; засновує допоміжні органи в межах ОЧЕС, доручає їм завдання, визначає, змінює або анулює їх мандати; обговорює будь – які інші питання, які вона вважає за доцільні [3].

Загальна координація діяльності в рамках ОЧЕС покладена на діючого голову організації, яким є міністр закордонних справ держави – члена ОЧЕС. Ротація діючого голови здійснюється кожні 6 місяців. Голова в своїй діяльності може використовувати інститут «трійки» (в складі попереднього, діючого і наступного голів) [4].

Інший керівний орган – Комітет найвищих посадових осіб. Комітет найвищих посадових осіб, що репрезентує міністрів закордонних справ країн – членів і діє від їх імені, наділений такими повноваженнями: розглядає діяльність допоміжних органів, оцінює виконання рішень та рекомендацій Ради та розробляє рекомендації і пропозиції для подання їх Раді; обговорює питання, пов'язані з координацією і співробітництвом з відповідними органами ЧЕС, інформує Раду щодо цих питань і виробляє, якщо потрібно, доречні рекомендації та пропозиції; вивчає організаційні аспекти діяльності ЧЕС, приймає участь у розробці попереднього графіку подій, приймає рішення з відповідних питань, крім питань, що належать до компетенції Ради та Діючого голови; подає річний бюджет ОЧЕС до Ради для ухвалення; призначає експертів до спеціалізованої підгрупи для виконання бюджетного аудиту [3].

Адміністративним органом ОЧЕС є Постійний міжнародний секретаріат на чолі з Генеральним секретарем [4].

Допоміжними органами ОЧЕС є: робочі, експертні, цільові та інші групи, засновані Радою МЗС. Вони виконують накази Ради, розробляють спільні проекти і забезпечують виконання таких проектів/дій у своїх відповідних областях [5].

У межах діяльності ОЧЕС реалізується чимало конкретних проектів і програм. Фонди і проектні механізми ОЧЕС створюються з метою надання фінансової підтримки у розробці та реалізації міжнародних галузевих проектів. Ними є: Фонд розвитку проектів створено у 2004 р. Установчі документи передбачають фінансування розробки проектів за рахунок добровільних внесків; Підрозділ управління проектами створено у 2014 р. Установчі документи передбачають мобілізацію внутрішнього управлінського резерву Секретаріату для підготовки проектних пропозицій за участю країн-членів і залучен-

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

ня можливих зовнішніх джерел для їхнього фінансування [5].

Секретарське забезпечення діяльності ОЧЕС надається Постійним міжнародним секретаріатом ОЧЕС зі штаб – квартирою в Стамбулі. Секретаріат функціонує під керівництвом чинного голови ОЧЕС [5].

Інституції, пов'язані з ОЧЕС – це організації ОЧЕС, що діють згідно з принципами, викладеними у Стамбульській декларації та Статуті ОЧЕС, і виконують свої функції відповідно до власних статутних документів. Такими організаціями є: Ділова рада (1992 р.), Парламентська Асамблея (1993 р.), Чорноморський банк торгівлі та розвитку (1998 р.), Міжнародний центр чорноморських досліджень (1998 р.) [5].

Отже, інституційна структура ОЧЕС включає головні керівні, адміністративні та допоміжні органи, що забезпечують координацію діяльності, ухвалення рішень і реалізацію спільних проєктів. Завдяки розвиненій системі пов'язаних інституцій, фондів і програм ОЧЕС сприяє зміцненню економічних, фінансових і гуманітарних зв'язків між державами-учасниками та підвищенню стабільності й розвитку Чорноморського регіону.

Література:

1. Тіллаєв Х. Туреччина та організація Чорноморського економічного співробітництва. *Матеріали наукових конференцій Чорноморського національного університету імені Петра Могили*: Науково-практичний журнал. 2025. № 1. Серія: Економіка, Міжнародні відносини. DOI: <https://doi.org/10.34132/mspc2025.01.07.13>.
2. Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС / BSEC)). URL: <https://mindev.gov.ua/diialnist/mizhnarodna-spivpratsia/spivrobitnytstvo-z-mizhnarodnymi-orhanizatsiiamy-v-sferi-transportu/stan-spivrobitnytstva-zmizhnarodnymyorhanizatsiiamy/orhanizatsiia-chornomorskoho-ekonomichnoho-spivrobitnytstva-oches-bsec>
3. Статут Організації Чорноморського економічного співробітництва. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_009#Text
4. Кривель В.А., Волківський М.А. Регіональна безпека в Чорноморському регіоні: нормативно – правова база та характер міждержавних зв'язків. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/304/8438/17616-1?inline=1>.
5. Про ОЧЕС. *Сайт МЗС України*. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/oches/pro-oches>.

ПАНЕЛЬНІ ДИСКУСІЇ

ПРАКТИКИ ВОЛОНТЕРСТВА В СИСТЕМІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ: МОДУСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Софія АНТОНЕНКО, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Соціологія») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Олеся ГУДЗЕНКО, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат соціологічних наук, доцент

Волонтерство як форма добровільної громадської участі визначається трьома консенсусними ознаками: вільним вибором, відсутністю матеріальної винагороди як основного мотиву та спрямованістю на суспільну користь. В умовах збройного конфлікту межі цих ознак зазнають розмивання, зокрема грань між добровільністю і соціальним тиском до участі стає менш чіткою, що актуалізує концептуальне розмежування волонтерства як індивідуальної практики, волонтерського руху як колективного явища та волонтерських практик як усталених способів добровільної діяльності. Це розмежування набуває особливого значення для аналізу трансформацій, що відбуваються в українському суспільстві після 2022 року, коли масштаб і характер добровільної участі зазнали якісних змін [6; 14].

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують класичні концепції – органічної солідарності Е. Дюркгайма, соціального капіталу Р. Патнema та колективних дій М. Олсона, які концептуалізують волонтерство як механізм суспільної інтеграції, та сучасні підходи – теорія габітусу і поля П. Бурдьє, теорія структурації Е. Гіденса й системна теорія Н. Лумана, що дозволяють розглядати волонтерські практики як соціально структуровані форми діяльності, відтворення яких залежить від інституційного середовища та рефлексивних ресурсів учасників. Особливу аналітичну значущість для українського контексту має типологія Л. Гастінкс та Ф. Ламмертіна, яка розрізняє колективне й рефлексивне волонтерство: повномасштабне вторгнення спричинило масову мобілізацію переважно епізодичного, низькопорогового типу, що відповідає саме рефлексивній моделі участі [5; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Соціально-історичні передумови сучасного волонтерства в Україні визначаються пострадянською спадщиною настороженості щодо організованих форм участі, яка зумовила слабкість громадянської самоорганізації у 1990-х – на початку 2000-х років. Євромайдан став переломним моментом у формуванні горизонтальних мереж довіри, що уможливили волонтерську мобілізацію 2014-2015 років як компенсаторний механізм у відповідь на недостатню спроможність держави. Цей досвід стихійної самоорганізації з подальшою

інституціоналізацією визначив характер волонтерської відповіді на повномасштабне вторгнення 2022 року, в межах якої виокремлюються три модуси трансформації практик: професіоналізація (перехід від стихійної самоорганізації до спеціалізованих структур), персоналізована мобілізація (довіра до конкретної публічної особи як механізм залучення) та інституційна адаптація (трансформація усталених організацій під впливом воєнних вимог) [2; 13; 15].

Емпіричною основою аналізу слугували дані комплексного дослідження «Дослідження стану та перспектив розвитку волонтерства в Україні» (2025, n = 2001 САТІ; 10 фокус-груп; 8 експертних інтерв'ю). Встановлено, що 67,6% опитаних мають досвід волонтерської участі, причому 35,9% долучилися саме після лютого 2022 року, а в суспільній свідомості домінують морально-ціннісні асоціації з волонтерством («людяність» – 34,4%, «небайдужість» – 25,1%) над інструментальними. Водночас інституційна недовіра постає структурним бар'єром, що не зникає з набуттям досвіду участі: сумніви в прозорості організацій називають 33,7% людей без досвіду волонтерства і 30,8% волонтерів, що узгоджується з концепцією довіри як механізму редукції складності Н. Лумана. За даними Державної цільової соціальної програми розвитку волонтерської діяльності, рівень залученості населення знизився із 74% у 2022 році до 27% у 2024 році, що свідчить про вичерпання індивідуальних ресурсів учасників у міру тривання конфлікту [1; 4; 10].

Отримані результати засвідчують, що волонтерський рух в Україні є водночас масовим і фрагментованим явищем, де широке охоплення громадян поєднується з недостатнім розвитком інституційних механізмів, здатних забезпечити стійкість руху в довгостроковій перспективі. Трансформація волонтерських практик в умовах збройного конфлікту постає не лінійним процесом зростання громадянської активності, а складною динамікою, в якій первинна хвиля стихійної мобілізації поступово диференціюється залежно від організаційного контексту. Волонтерський рух в Україні відтворює загальні патерни мобілізації, водночас набуваючи специфічних рис, зумовлених тривалістю конфлікту, пострадянською спадщиною інституційної недовіри та особливостями національного інституційного середовища, що визначає ключовий виклик для розвитку волонтерства в умовах повоєнного відновлення країни [3].

Література:

1. Про затвердження Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2026 р. № 396-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-2026-p#n13>
2. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Український волонтерський рух в умовах

- збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*. 2022. Вип. 21, № 3. С. 277-294.
3. Проценко О. О. Соціокультурний та інституційний простір волонтерства в Україні: контексти та динаміка. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2016. Вип. 10. С. 117-123.
4. Товариство Червоного Хреста України. *Дослідження стану та перспектив розвитку волонтерства в Україні*. Оперативна Соціологія, 2025. URL: https://drive.google.com/file/d/1LnaBNsIK4mgC54_pK7faupeE_k6oufm9/view
5. Bourdieu P. *The Logic of Practice* / transl. by R. Nice. Stanford: Stanford University Press, 1990. 340 p.
6. Cnaan R. A., Handy F., Wadsworth M. Defining Who Is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 1996. Vol. 25, No. 3. P. 364-383.
7. Durkheim É. *The Division of Labour in Society* / transl. by W. D. Halls. London: Macmillan, 1984. 439 p.
8. Giddens A. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991. 256 p.
9. Hustinx L., Lammertyn F. Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. 2003. Vol. 14, No. 2. P. 167-187.
10. Luhmann N. *Social Systems* / transl. by J. Bednarz, D. Baecker. Stanford: Stanford University Press, 1995. 627 p.
11. Olson M. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press, 1965. 176 p.
12. Putnam R. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000. 541 p.
13. Solonenko I. Ukrainian Civil Society from the Orange Revolution to Euro-maidan: Striving for a New Social Contract. *Civil Society: Old and New Challenges*. 2014. P. 219-238.
14. Wilson J. Volunteering. *Annual Review of Sociology*. 2000. Vol. 26. P. 215-240.
15. Zarembo K., Martin E. Civil Society and Sense of Community in Ukraine: From Dormancy to Action. *European Societies*. 2024. Vol. 26, No. 2. P. 203-229.

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ПІД ТИСКОМ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ЗМІН

Олександра БЛАГОВІСНА, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасному світі глобальна цифровізація виступає одним із ключових чинників трансформації політичної влади, механізмів її інституційного відтворення та способів суспільного визнання її правомірності. За умов стрімкого розвитку цифрових технологій, платформізації публічної сфери, зростання впливу соціальних мереж і розширення електронних форматів взаємодії між державою та громадянами проблема легітимності влади набуває нових змістових параметрів. Йдеться вже не лише про класичне визнання влади як законної в межах усталених політико-правових процедур, а про значно складніший процес постійного підтвердження її ефективності, відкритості, комунікативної спроможності та здатності адаптуватися до викликів цифрового середовища [5].

У класичній політичній теорії легітимність влади розглядалася як стан суспільного визнання законності політичного панування, що ґрунтується на правових, традиційних або харизматичних засадах.

Проте в умовах цифрової епохи цього тлумачення вже недостатньо. Цифровізація змінює саму структуру взаємодії між владою і громадянами, оскільки політична комунікація набуває безперервного, мережевого та публічно інтерактивного характеру.

У такій ситуації легітимність постає як динамічний комунікативний процес, що потребує постійного підтвердження через відкритість інституцій, доступність публічної інформації, реактивність влади на суспільні запити та здатність підтримувати довіру у цифровому просторі [3; 1].

Однією з ключових ознак сучасної трансформації є зміщення акценту від суто процедурної легітимності до легітимності функціональної та комунікативної. Якщо раніше достатньою підставою для суспільного визнання влади могли бути конституційно оформлені виборчі процедури, то сьогодні громадяни очікують від політичних інститутів не лише формальної правомірності, а й високої управлінської спроможності, технологічної адаптивності, оперативності рішень і прозорого пояснення політичних дій.

Особливу роль у цьому контексті відіграють соціальні мережі та цифрові платформи, які перетворилися на ключовий простір формування політич-

ної свідомості, суспільних оцінок і масових уявлень про правомірність влади [2].

Саме в цифровому середовищі сьогодні конструюються образи політичних лідерів, циркулюють інтерпретації державної політики, поширюються як легітимаційні, так і делегітимаційні наративи. Це означає, що влада більше не контролює комунікативне поле в тому обсязі, як це було за домінування традиційних медіа. Відтак проблема легітимності дедалі тісніше пов'язується зі здатністю держави конкурувати за довіру в умовах відкритого, фрагментованого і часто конфліктного цифрового публічного простору.

Водночас глобальні цифрові зміни сприяють розвитку нових форм електронної демократії, які потенційно можуть посилювати легітимність влади. Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові сервіси участі, механізми електронного голосування та інші інструменти е-демократії розширюють можливості залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Вони формують відчуття більшої включеності у політичний процес, зменшують дистанцію між владою та суспільством, а також можуть підвищувати рівень підзвітності політичних інститутів.

Однак сам факт наявності цифрових інструментів ще не гарантує зростання легітимності. Якщо участь має суто формальний характер, а цифрові механізми не впливають на реальний зміст політики, це, навпаки, може посилювати суспільне розчарування та недовіру [4; 2; 5].

Глобальний вимір цифрових змін додатково ускладнює проблему легітимності, оскільки сучасна влада функціонує в умовах не лише внутрішнього, а й зовнішнього інформаційного тиску. Транснаціональні цифрові платформи, глобальні інформаційні потоки, зовнішні дезінформаційні кампанії та іноземні комунікативні впливи здатні істотно впливати на внутрішнє сприйняття влади, підривати довіру до інститутів та формувати альтернативні центри нормативного впливу. У цьому сенсі легітимність перестає бути виключно національним феноменом і все більше стає залежною від глобальної цифрової екосистеми, у межах якої локальні політичні процеси включені до ширших мережових конфігурацій боротьби за увагу, довіру та інтерпретаційне домінування.

Легітимність влади під тиском глобальних цифрових змін набуває багатовимірного характеру та вже не може бути зведена до формальної законності політичного правління. Вона формується на перетині інституційної ефективності, комунікативної прозорості, цифрової адаптивності, суспільної довіри та здатності держави протистояти деструктивним інформаційним впливам. У сучасних умовах саме якість функціонування влади у цифровому середовищі дедалі більше визначає рівень її суспільного визнання. Тому збереження й зміцнення легітимності вимагає не лише вдосконалення правових і

політичних процедур, а й вироблення цілісної стратегії демократичного функціонування держави в умовах глобальної цифрової трансформації.

Література:

1. Кононенко Н. В. Легітимація влади в умовах повномасштабної війни: український досвід 2022-2025 років. *Empirio*. 2026. Т. 3, № 1. С. 18-28.
2. Петров П. Глобальна цифровізація та криза міжнародного демократичного легітимізму. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2025. Т. 8, № 1. С. 254-262. DOI: <https://doi.org/10.15421/342531>.
3. Петров П. Глобальна цифровізація як виклик та можливість для міжнародного демократичного порядку: політико-інституційний аналіз. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17, № 1. С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.15421/352536>.
4. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. *Acta Securitatae Volyniensis*. 2025. № 5. С. 80-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>.
5. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. Вип. 1(77). С. 129-133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18).

СИМВОЛІЧНИЙ ПРОСТІР МІСТА ЯК КОМЕМОРАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Віталій БОЙКО, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У контексті глибинних соціально-культурних і соціально-політичних трансформацій, які відбуваються в під час повномасштабної війни, особливої аналітичної ваги набуває проблематика колективної пам'яті та механізмів її соціального конструювання. У цій перспективі міський простір доцільно інтерпретувати не лише як матеріальну інфраструктуру соціального життя, але як складно організований символічний порядок, у якому інституціоналізуються, репрезентуються й оспорюються історичні сенси.

Символічний простір міста виступає одним із ключових інструментів комеморації, соціально організованого процесу відбору, інтерпретації та закріплення колективно значущих уявлень про минуле. Саме в урбаністичному середовищі комемораційні практики набувають матеріалізованого характеру через пам'ятники, топоніміку, меморіальні комплекси та ритуалізовані форми публічної взаємодії. Унаслідок цього формується специфічна конфігурація пам'яті, яка структурує повсякденні уявлення мешканців про історію та їхню належність до політичної спільноти.

Теоретичне осмислення цих процесів базується на положеннях соціології пам'яті, відповідно до яких колективна пам'ять має соціальну природу й формується у межах інституційно підтримуваних рамок (М. Halbwachs,). Просторовий вимір пам'яті є визначальним, оскільки саме через матеріалізо-

вані форми вона набуває стабільності та відтворюваності. У межах концепції «місць пам'яті» П. Нори міський простір розглядається як мережа локалізованих символічних об'єктів, що акумулюють і кристалізують історичні наративи. Водночас ці об'єкти не є нейтральними: вони відображають результат селекції пам'яті та фіксують домінантні інтерпретації минулого.

Подальший розвиток цієї аналітики пов'язаний із теорією культурної пам'яті Я. Ассмана, який наголошує на інституціоналізованому характері довготривалих форм пам'ятання. Саме у символічному просторі міста відбувається перехід від комунікативної пам'яті до культурної, що забезпечує тривалу циркуляцію смислів поза межами безпосереднього досвіду поколінь.

Принципово важливим для аналізу є звернення до концепції виробництва простору А. Лефевра, який інтерпретує простір як результат соціальних практик, репрезентацій і уявлень. У цьому контексті комеморація постає як механізм символічного «знакування» простору, через який йому надається ідеологічно визначений зміст.

Ключовим аналітичним виміром дослідження є політика пам'яті, яка дозволяє розглядати символічний простір як результат не лише культурних, але й владних практик. У руслі підходу М. Фуко пам'ять може бути осмислена як елемент дискурсивної влади, що передбачає можливість визначення легітимних інтерпретацій минулого. Таким чином, політика пам'яті виступає специфічним механізмом соціального регулювання, спрямованим на формування колективної історичної свідомості.

У цьому сенсі символічний простір міста функціонує як матеріалізований носій політики пам'яті, де через топонімічні рішення, монументальну політику та меморіальні практики закріплюються домінантні наративи. Політика пам'яті набуває багаторівневого характеру: на державному рівні вона реалізується через законодавчі ініціативи та інституційну діяльність (зокрема, процеси декомунізації), на локальному рівні через рішення органів самоврядування, а на рівні громадянського суспільства через ініціативні практики меморіалізації.

В українському контексті політика пам'яті має виразно деколонізаційний характер, що проявляється у демонтажі радянських символічних форм та активному конструюванні нових національно орієнтованих наративів. Після 2022 року ці процеси значно інтенсифікуються в межах політики дерусифікації, що спрямована на витіснення імперських культурних кодів із символічного простору. Водночас зазначені трансформації не є лінійними, оскільки супроводжуються конфліктами інтерпретацій і репрезентацій, що підкреслює поліцентричний характер сучасної політики пам'яті. Наприклад, у Києві символічний простір формується у тісному зв'язку з національним політичним наративом. Простір Майдану Незалежності та Алеї Героїв Небесної сотні

функціонує як сакралізований центр сучасної української пам'яті, де відбувається інституціоналізація досвіду Революції Гідності. Паралельно здійснюється системна топонімічна реконфігурація, спрямована на витіснення радянських та імперських маркерів.

Дніпро, у свою чергу, репрезентує специфічну модель локальної реалізації політики пам'яті, у якій поєднуються адміністративні рішення та ініціативи громадянського суспільства. Перейменування міста та масштабна трансформація топоніміки стали елементами символічної деколонізації. Водночас вагому роль у формуванні комемораційного простору відіграють волонтерські та ветеранські практики, що сприяють виникненню нових форм пам'ятання, зокрема стихійних меморіалів та алей загиблих військових.

Функціонально символічний простір міста виконує комплекс взаємопов'язаних ролей: він забезпечує формування ідентичності, сприяє соціальній інтеграції, виконує легітимаційну функцію щодо політичних рішень та виступає механізмом передачі культурної пам'яті. В умовах війни ці функції доповнюються терапевтичним виміром, пов'язаним із колективним проживанням травматичного досвіду.

Водночас політика пам'яті та пов'язані з нею комемораційні практики мають амбівалентний характер. Вони не лише інтегрують суспільство, але й продукують конфлікти, зумовлені конкуренцією наративів, селективністю пам'яті та нерівномірністю репрезентації різних соціальних груп. У цьому сенсі символічний простір постає не лише як інструмент соціальної консолідації, але й як арена символічної боротьби за право визначення минулого.

Отже, символічний простір міста в сучасній Україні слід розглядати як динамічний соціальний конструкт, у межах якого перетинаються процеси пам'яті, влади та ідентифікації. Інституціоналізовані комемораційні практики виступають важливим механізмом конструювання соціальної реальності, забезпечуючи не лише репрезентацію минулого, але й формування актуальних соціальних смислів. Аналіз кейсів Києва та Дніпра демонструє варіативність моделей політики пам'яті та підкреслює її ключову роль у трансформації сучасного українського суспільства.

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ НАРАТИВІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОНТЕНТ-АНАЛІЗ, NLP І ІНТЕРПРЕТОВАНІСТЬ

Тетяна ВОРОНОВА, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук

Аналіз політичних наративів у цифровому середовищі набуває стратегічної ваги для досліджень політичної науки та публічного врядування, оскільки

ки саме наративи дедалі частіше виконують функцію «м'яких» інструментів управління: легітимують рішення, структурують уявлення про проблеми (problem definition) та мобілізують підтримку або опір у процесах вироблення й реалізації публічної політики. У платформному середовищі (соціальні мережі, відеоплатформи, коментарні спільноти) швидкість поширення контенту, алгоритмічне ранжування та мережеві ефекти змінюють режими публічної комунікації органів влади й політичних акторів, посилюючи конкуренцію за увагу та «видимість» (visibility) повідомлень. У цьому контексті наративи виступають не просто текстами, а керованими конструкціями смислу, що впливають на довіру, сприйняття ефективності урядування й прийнятність політичних рішень [4; 2].

Водночас цифровізація породжує методичні ризики: дослідник працює з великими масивами даних, які не є нейтральними ані за походженням, ані за репрезентативністю, містять значні обсяги автоматизованої активності та контекстні «шуми», що підвищує небезпеку хибних узагальнень [6; 9]. Тому метою тез є окреслення методичних підходів до аналізу політичних наративів у цифровому середовищі (контент-аналіз + NLP/ML) та аргументація того, чому інтерпретованість моделей є передумовою валідності висновків і коректної інтерпретації політичних ефектів для публічної політики та управлінських рішень [3; 8].

У цифровому середовищі політичний наратив можна операціоналізувати як структуровану смислову схему, що поєднує сюжет (послідовність подій), акторів (герої/антигерої), причинність (пояснення «чому так сталося»), нормативні оцінки та пропозицію дії (що робити), виконуючи функції легітимації / делегітимації, мобілізації та дисциплінування порядку денного. У традиції фреймінгу наративи задають рамку інтерпретації проблеми, підсвічують певні причинні зв'язки та моральні оцінки, що є критичним у сфері публічного адміністрування, де комунікація часто виступає інструментом підтримання керованості [4; 1]. Емпіричний аналіз таких наративів передбачає формування корпусу даних із соціальних мереж, медіа-сайтів, публічних каналів месенджерів, коментарів, відеоплатформ – із прозорими критеріями відбору (часові межі, ключові актори/події, мовні фільтри, правила дедуплікації та нормалізації), оскільки дизайн вибірки прямо впливає на зовнішню валідність і відтворюваність результатів [7; 5].

Методично доцільним є поєднання класичного контент-аналізу з комп'ютеризованими методами. Ручне кодування забезпечує чутливість до контексту, іронії, імпліцитних смислів, але вимагає чіткої кодової книги, правил категоризації та контролю надійності (міжковою узгодженості), інакше «наратив» перетворюється на довільну інтерпретацію [8]. Комп'ютеризований контент-аналіз (словникові підходи, тематичне моделю-

вання, автоматизована класифікація) розширює масштаб і швидкість, однак переносить центр ваги валідації на контроль помилок, стабільність моделей і репрезентативність навчальних даних [7; 10].

Оптимальною стратегією дослідження політичних наративів у цифровому середовищі є комбінування класичного контент-аналізу (для теоретично коректної операціоналізації та контекстної інтерпретації) з інструментами NLP/ML (для масштабування та виявлення латентних структур), але за умови системного контролю валідності, надійності та інтерпретованості результатів. Для політичної науки й публічного адміністрування інтерпретованість є не «додатковою опцією», а умовою наукової доброчесності: без пояснюваності модельні висновки складно коректно вбудувати в причинно-наслідкові твердження про мобілізацію, легітимацію рішень і ефекти публічної комунікації. Перспективним напрямом є розвиток методів для багатомовних і мультимодальних корпусів, стандартизація процедур відтворюваності та етичного аудиту цифрових досліджень, що дозволить отримувати більш надійні результати для аналізу політичних процесів і управлінських практик у цифрову епоху.

Література:

1. Association of Internet Researchers (AoIR). Internet research: Ethical guidelines 3.0. 2019. URL: <https://aoir.org/reports/ethics3.pdf>.
2. Benoit K., Watanabe K., Wang H., Nulty P., Obeng A., Müller S., Matsuo A. quanteda: An R package for the quantitative analysis of textual data. *Journal of Open Source Software*. 2018. Vol. 3, No. 30. Art. 774. DOI: <https://doi.org/10.21105/joss.00774>.
3. Doshi-Velez F., Kim B. Towards a rigorous science of interpretable machine learning. *arXiv*. 2017. URL: <https://arxiv.org/abs/1702.08608>.
4. Entman R. M. Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*. 1993. Vol. 43, No. 4. P. 51-58. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>.
5. European Parliamentary Research Service (EPRS). Participatory budgeting: A pathway to inclusive and transparent governance (Briefing). 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762412/EPRS_BRI%282024%29762412_EN.pdf.
6. Ferrara E., Varol O., Davis C., Menczer F., Flammini A. The rise of social bots. *Communications of the ACM*. 2016. Vol. 59, No. 7. P. 96-104. DOI: <https://doi.org/10.1145/2818717>.
7. Grimmer J., Stewart B. M. Text as data: The promise and pitfalls of automatic content analysis methods for political texts. *Political Analysis*. 2013. Vol. 21, No. 3. P. 267-297. DOI: <https://doi.org/10.1093/pan/mps028>.
8. Krippendorff K. Content analysis: An introduction to its methodology. 4th ed. Thousand Oaks: SAGE, 2018. URL: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/content-analysis/book258450>.
9. Roberts M.E., Stewart B.M., Tingley D., Lucas C., Leder-Luis J., Gadarian S.K., Albertson B., Rand D.G. Structural topic models for open-ended survey responses. *American Journal of Political Science*. 2014. Vol. 58, No. 4. P. 1064-1082. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajps.12103>.
10. Rudin C. Stop explaining black box machine learning models for high stakes decisions and use interpretable models instead. *Nature Machine Intelligence*. 2019. Vol. 1. P. 206-215. DOI: <https://doi.org/10.1038/s42256-019-0048-x>.

ДЕЛІБЕРАТИВНІСТЬ ЯК НОРМАТИВНИЙ СТАНДАРТ ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ У СУЧАСНИХ ДЕРЖАВАХ

Віталій ВОРОНЦОВ, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Деліберація (від лат. *Deliberatio* – обговорювати, міркувати, радитися, зважувати «за» і «проти», консультувати) може відбуватися у різноманітних формах, починаючи від неформальних громадських ініціатив і завершуючи публічними слуханнями на муніципальному чи національному рівнях. Юрген Габермас, один із фундаторів теорії деліберативного процесу, визначає деліберацію як обмін раціонально-критичними аргументами серед групи індивідів, що виникла внаслідок накопичення суспільних проблем, чия головна мета полягає у пошуку прийнятного для всіх осіб, які зацікавлені у вирішенні відповідних проблем, питань. При цьому поведінка учасників і взаємодія між ними повинні відповідати критеріям, встановленим у відповідності з принципами політичної рівності і егалітарної взаємності для того, щоб вони вважалися такими, що знаходяться в рамках деліберації [4, р. 72-73].

Разом з цим варто зазначити, що лише у межах деліберативного врядування деліберація набуває системного, правового характеру. Інституціоналізація деліберації передбачає не тільки створення процедур, але й закріплення обов'язку публічної влади проводити відкриті консультації, забезпечувати доступ до інформації, створювати умови для реального впливу громадян на рішення. Отже, деліберація являє собою основу, а, відповідно, деліберативне врядування – розгорнуту систему впровадження деліберативного принципу в механізми державної влади та місцевого самоврядування.

Деліберативність як нормативний стандарт демократичного врядування означає наявність процедурної справедливості, де право громадян на участь стає не факультативною можливістю, а обов'язковою складовою процесу вироблення публічно-управлінських рішень. Ключову роль тут відіграє процедурна справедливість. Деліберативне врядування передбачає не лише право громадян брати участь у публічних процесах, а й обов'язок владних інститутів забезпечувати умови для відкритої, рівноправної, обґрунтованої дискусії. У такій спосіб деліберація інтегрує в механізми державної влади та місцевого самоврядування принципи відкритості, взаємоповаги, обґрунтованості та відповідальності.

Як справедливо зазначає В. Колпаков, деліберативне врядування як правова конструкція виходить за межі традиційного розуміння участі громадян у державних справах і пропонує нову якість врядування, де легітимність владних рішень залежить не тільки від їх формальної відповідності закону, але й від якості процедур публічного обговорення, що передували їх ухваленню.

Таким чином, теоретико-правові основи деліберативного врядування формують нову парадигму взаємодії публічної влади і суспільства, де верховенство права, гідність особи, народовладдя та підзвітність влади реалізуються через механізми відкритої комунікації і процедурної справедливості [1, с. 1666].

За спостереженням Джейн Менсбрідж, Джеймса Бомана, Сімона Чемберса, Томаса Крістіано, Арчона Фунга, Джона Паркінсона, Денніса Томпсона і Марка Воррена [5], протягом останніх десятиліть у політичній теорії та емпіричній політології сформувався зростаючий консенсус щодо того, що демократія частково черпає свою легітимність з якості обговорення, через процедури якого здійснюється інформування громадян та їхніх представників. До недавня ті, хто прагнув вивчати та покращувати якість обговорення в демократіях, мали по суті дві стратегії: обговорення, яке відбувається в законодавчих зборах та під час парламентських виборчих кампаній; обговорення, що включає вивчення, впровадження та ефективне функціонування інкрементальних деліберативних механізмів, які дозволяють громадянам проводити обговорення різних питань за сприятливих умов.

Демократичне врядування, засноване на принципах деліберації, набуває форми деліберативної демократії. Стівен Елстуб, Селен Еркан, Рікардо Фабріно Мендонса [3] визначають деліберативну демократію як підхід до демократії, який вимагає, щоб колективному прийняттю рішень передували обґрунтовані, інклюзивні та шанобливі дебати, щоб воно було легітимним. Останніми роками особлива увага приділяється деліберативним системам. Саме запровадження системного підходу до деліберативної демократії відкриває новий спосіб мислення про публічні обговорення як у теорії, так і на практиці. Він пропонує розуміння дебатів як комунікативної діяльності, що відбувається в різноманітних просторах, і підкреслює необхідність взаємозв'язку між цими просторами. Він пропонує перспективні рішення щодо вдосконалення деліберативної демократії у бік забезпечення легітимації, інклюзії, представництва, а також взаємодії та взаємозв'язку між формуванням громадської думки та місцями прийняття рішень у цілому. Підхід деліберативних систем також пропонує новий спосіб концептуалізації та вивчення практики дебатів у сучасних демократіях.

Деліберативну демократію варто розглядати як публічний діалог (дискурс) органів публічної влади і громадян, а також інститутів громадянського суспільства в процесі вироблення найбільш прийнятних і оптимальних шляхів розвитку громади або суспільства у цілому. На думку Ельзари Мустафаєвої, деліберативна демократія поєднує в собі елементи представницької демократії, прямої демократії і демократії участі. Вона не протиставляється традиційним демократичним інститутам, у тому числі не замінює собою ані представницькі установи, ані безпосереднє волевиявлення громадян. Навпа-

ки, інструменти деліберативної демократії можуть органічно вписуватися у діючі інституціональні структури, доповнюючи їх і створюючи додаткову гарантію легітимності прийнятих рішень. Підтвердженням цього є спроби інтегрувати інструменти дорадчої демократії до існуючих інститутів і соціальних практик, що зустрічається у багатьох країнах [2, с. 127].

Таким чином, у сучасній теорії демократії утвердилася думка, що вирішальну роль у демократичному процесі відіграє не стільки процедура голосування (виборців, депутатів, представників тощо) та рішення, яке ухвалюється більшістю, а деліберативний або «дорадчий» процес, що відбувається відкрито і передує голосуванню, за підсумком якого повинен формуватися консенсус з приводу тієї чи іншої проблеми, що виноситься на обговорення.

Література:

1. Колпаков В.К. Деліберативне врядування: конституційна легітимність і межі інституціоналізації. *Наукові інновації та передові технології. Серії: Управління та адміністрування; Право; Економіка; Психологія; Педагогіка*. 2025. № 5 (45). С. 1661-1673. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1661-1673](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1661-1673).
2. Мустафасва Е. Інструменти деліберації в добровільному об'єднанні територіальних громад. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 2 (74). С. 125-130.
3. Deliberative Systems in Theory and Practice / S. Elstub, S. Ercan, R.F. Mendonça (eds.). London: Routledge, 2019. 160 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351182645>.
4. Habermas, J. The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society. Cambridge, MA: MIT Press, 1989. 326 p.
5. Mansbridge J., Bohman J., Chambers S., Christiano T., Fung A., Parkinson J., Thompson D.F., Warren M.E. Une approche systémique de la démocratie délibérative. *Le tournant délibératif de la démocratie*. 2021. P. 25-66. DOI: <https://doi.org/10.3917/scpo.blond.2021.01.0025>. URL: <https://shs.cairn.info/le-tournant-deliberatif-de-la-democratie-9782724624908-page-25?lang=fr>.

**ІНДИКАТОР «РИЗИК ТЕРОРИЗМУ (TERRORISM RISK)»
В СТРУКТУРІ ІНДЕКСУ ПОЛІТИЧНИХ РИЗИКІВ WILLIS TOWERS
WATSON (WTW): МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Дмитро ГРИНЮК, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Ефективність публічної політики, яка спрямована на вирішення нагальних соціально-економічних, культурних та екологічних проблем, що безпосередньо впливають на рівень життя громадян, добробут суспільства та соціальний розвиток, значною мірою залежить від рівня стабільності політичного середовища, оскільки політики несуть відповідальність за її успішну реалізацію. Політичні виклики для країн з перехідною економікою, включаючи Україну, стали суттєвими перешкодами для реалізації конкретних цілей. Звісно, російсько-українська війна, фаза повномасштабного вторгнення якої розпочалося з лютого 2022 року, лише поглибила наявні труднощі і продемонстру-

вала важливість політичної культури у взаємодії політичних еліт із суспільством та міжнародним співтовариством. Усе це суттєвим чином обтяжують політичні ризики, які на сучасному етапі розуміються як широкий спектр явищ, включаючи трансформації в структурах влади, прояви політичної нестабільності, окремі корупційні скандали, роботу над зовнішніми геополітичними загрозами, конфлікти між окремими гілками влади та зміни законодавчої бази.

В українському контексті такі ризики стали невід'ємною частиною політичного життя та відчутними факторами, що негативно впливають на здатність країни ефективно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики. Крім того, трансформації в урядових командах, непередбачуваність у створенні законодавчої бази, російська військова агресія та пов'язані з цим ризики суттєво послаблюють здатність діяти планомірно та реалізовувати довгострокові плани громадських ініціатив. Відповідно, сутність публічної політики як діяльності, спрямованої на здобуття та утримання влади, а також узгодження інтересів різних соціальних груп, робить її ризикованою сферою.

На сучасному етапі розвитку політична система України характеризується нестабільністю, волатильністю та кризовими явищами, що впливають на загальні суспільні інтереси. Тому, для прийняття певних конкретних рішень необхідно усвідомлювати можливі ризики та зміни.

Одним із ключових інструментів вивчення, аналізу та прогнозування публічної політики та окремих політичних рішень є різноманітні методики консалтингових агентств. Серед таких інструментів заслуженим авторитетом користується британсько-американська консалтингова, брокерська та консультативна компанія Willis Towers Watson (WTW), яка генерує Індекс політичних ризиків (Political Risk Index) [1].

Індекс політичних ризиків (Political Risk Index) формується на основі таких індикаторів:

- ризик експропріації (Expropriation Risk);
- ризик політичного насильства (Political Violence Risk);
- ризик тероризму (Terrorism Risk);
- трансферний ризик (Exchange Transfer and Trade Sanction Risk);
- ризик суверенного дефолту (Sovereign Default Risk).

Для кожної країни формується свій індекс.

На думку експертів WTW, у світі політичних ризиків 2023 рік був роком росії (коли компанії визнали свої втрати, спричинені російсько-українською війною); 2024 рік був роком Близького Сходу; а 2025 рік – роком США. Майже 60% респондентів заявили, що очікують негативного впливу торговельних конфліктів нової адміністрації Трампа на їхні фінанси. Це була подібна частка до тих, хто заявив, що конфлікт в Україні негативно вплинув на їхній

бізнес у 2023 році [3].

Для України Індекс політичних ризиків станом на грудень 2025 р. становить 73 бали, що відповідає оцінці «Середньо-висока» («Medium high») [2]. Динаміка останніх років репрезентована в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка воєнного часу (2022-2025 рр.)

Індикатор	2022	2023	2024	2025
Ризик експропріації (Expropriation Risk)	78	78	78	79
Ризик політичного насильства (Political Violence Risk)	90	85	85	85
Ризик тероризму (Terrorism Risk)	24	24	24	29
Трансферний ризик (Exchange Transfer and Trade Sanction Risk)	54	54	45	45
Ризик суверенного дефолту (Sovereign Default Risk)	83	83	83	83

Одним із важливих індикаторів, що впливає на рівень політичного ризику в країні, є ризик тероризму. Ризик тероризму формується за багатьма факторами, починаючи від ідеологічного екстремізму до геополітичного суперництва, що робить критично важливим для бізнесу випереджати ці загрози. Експерти WTW наголошують, що, адаптуючи стратегії управління ризиками та страхове покриття до цих нових викликів, підприємства можуть зменшити збитки та забезпечити стійкість. Здатність передбачати та реагувати на ці загрози матиме вирішальне значення для подолання нестабільного середовища, яке чекає на нас [4].

За експертними оцінками компанії WTW, в Україні під час воєнного стану ризик тероризму в 2022-2024 рр. знаходився в межах 24 балів, що відповідає оцінці «Дуже низька» («Very low»), а у 2025 р. знаходиться в межах 29 балів, що відповідає оцінці «Низька» («low»).

Цей показник пов'язаний з проявами внутрішнього та / або зовнішнього тероризму. Майже єдиним джерелом тероризму виступає росія, яка активно використовує колаборантів та диверсантів, завербованих з числа українців, для здійснення терористичних атак, таких як підпали української військової техніки та спроби вибухів на транспортній інфраструктурі. Ризик терористичних атак, не пов'язаних з росією, дуже низький, оскільки Українська держава не має інших зовнішніх чи внутрішніх ворогів, які застосовували б терористичну тактику.

Отже, низький ризик тероризму (29 балів) вказує на відносно стабільну безпекову ситуацію. Незважаючи на війну, безпосередня загроза терористичних атак оцінюється як низька.

Література:

1. Political risk index: H2 2025. WTW. 2025. December 1. URL:

<https://willistowerswatson.turtl.co/story/political-risk-index-h2-2025-gated>.

2. Ukraine – Political risk index: H2 2025. WTW. 2025. December 1. URL: <https://willistowerswatson.turtl.co/story/political-risk-index-h2-2025-gated/page/42>.

3. Wilkin S. Political Risk Survey Report 2025: How are leading companies managing today's political risks? WTW. 2025. May 1. URL: <https://www.wtwco.com/en-us/insights/2025/05/political-risk-survey-report-2025>.

4. Yeo W. Navigating a complex threat landscape: Terrorism trends for 2025. WTW. 2025. January 20. URL: <https://www.wtwco.com/en-us/insights/2025/01/navigating-a-complex-threat-landscape-terrorism-trends-for-2025>.

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ У СОЦІАЛЬНИХ ТЕОРІЯХ ХІХ СТОЛІТТЯ

Ілля ЗАЙЧЕНКО, здобувач вищої освіти Дніпровського державного технічного університету (м. Кам'янське)

Ганна РЕДЬКІНА, доцент кафедри соціально-психологічних і гуманітарних наук Дніпровського державного технічного університету (м. Кам'янське), кандидат політичних наук, доцент

ХІХ століття увійшло в світову історію як епоха великого ідеологічного вибуху. Саме в цей період, на тлі промислової революції та руйнування традиційного станового суспільства, сформувалися основні інтелектуальні течії, що визначили долю людства в наступному столітті: націоналізм, лібералізм, консерватизм та соціалізм у його радикальних проявах. Кожна з цих ідеологій пропонувала власний візійний проєкт майбутнього, апелюючи до різних верств населення – від аристократії до новонародженого промислового пролетаріату. Важливий внесок у розмежування цих понять та аналіз соціальних рухів зробив М. Драгоманов, який намагався поєднати соціальні вимоги із принципами федералізму та особистої свободи [1, с. 112].

Актуальність дослідження ідеологічних трансформацій ХІХ століття зумовлена тим, що сучасне українське суспільство, пройшовши через трагічний досвід тоталітарних режимів ХХ століття, продовжує процес переосмислення фундаментальних засад соціального буття. Для покоління старше 40 років, яке на власному досвіді відчувало наслідки впровадження радикальних колективістських ідей, питання захисту приватної власності та індивідуальної свободи є питанням національного виживання.

Центральною проблемою радикальних соціальних вчень ХІХ століття став перегляд інституту приватної власності. У тогочасних соціалістичних та раннях комуністичних теоріях приватна власність розглядалася як першопричина соціальної нерівності та експлуатації. Радикальні представники цих рухів обґрунтовували тезу, згідно з якою справжнє звільнення людини можливе лише через повне усунення приватного інтересу та заміну його суспільною власністю. На їхню думку, це мало б створити однотонне суспільство, де ко-

жен суб'єкт максимально інтегрований у загальну масу і не виділяється серед інших за матеріальними чи соціальними ознаками.

Проте такий підхід ігнорував фундаментальну природу людини та нації. Створення умовного спільного знаменника для покращення комунікації та соціальної стабільності на практиці означало нівелювання індивідуальності. В межах радикальних проєктів передбачалося, що національні риси народів, які об'єднуються на основі спільності майна, неминуче будуть змішуватись і, зрештою, зникнуть. Це мало відбутися паралельно зі знищенням станової та класової структури суспільства. Фактично, йшлося про конструювання деперсоналізованого індивіда, позбавленого коріння – прообраз так званої радянської людини, що пізніше став реальністю в межах СРСР. Подібну загрозу державного соціалізму критикував І.Франко, вказуючи, що всемогутність держави стала б «страшною тюрмою» для особистості [4, с. 320].

Окремим аспектом трансформації суспільства у радикальних теоріях XIX століття було ставлення до релігії. Релігія розглядалася як приватна справа, що підлягала поступовій ліквідації, оскільки вважалася продуктом недосконалих історичних етапів. Метою проголошувалося створення атеїстичного суспільства, де науковий раціоналізм повністю замінює духовні традиції. Така секуляризація мала на меті розірвати зв'язок особистості з її культурною спадщиною, роблячи масу більш керованою.

Аналізуючи ці процеси з позиції правоцентричних поглядів, слід звернути увагу на застереження класика політичної думки Алексіса де Токвіля. Він одним із перших помітив загрозу деспотизму рівності, вказуючи, що прагнення до загального зрівняння без збереження індивідуальної свободи веде до найгіршої форми тиранії [3, с. 215]. Токвіль наголошував, що саме приватна власність є тим фундаментом, на якому будується незалежність громадянина від держави.

В українському контексті вагомим контраргументом колективістським ідеям є погляди В'ячеслава Липинського, який обґрунтовував роль класократії та територіального патріотизму. Липинський вважав, що стабільність нації забезпечується саме активним середнім класом – власниками, які мають почуття землі та відповідальності [2, с.145]. Знищення приватного володіння, на його думку, призводить до деградації суспільної еліти та перетворення народу на інертну масу.

Слід визнати, що поява радикальних рухів у XIX столітті була логічною відповіддю на тогочасний дикий капіталізм. Ідеологічний спектр потребував балансу, і обіцянки звільнення від гніту буржуазії знаходили відгук серед недосвідчених народних мас. Проте історична практика довела: знищення приватної власності є злочином проти природи нації. Ніщо не може бути гіршим для розвитку культури, ніж перетворення органічної національної спільноти

на механічну масу, позбавлену права на особистий простір та недоторканість майна.

Хоча прихильники колективізму часто апелювали до економічної стабільності (як це було в пізньому СРСР), ціною такої стабільності була втрата ініціативи та творчого потенціалу нації. Справжній розвиток можливий лише тоді, коли суспільство складається з вільних власників, чиї права захищені законом.

На завершення зазначимо, що досвід ідеологічної боротьби XIX століття вчить нас критично ставитися до будь-яких спроб уніфікації людства. Збереження приватної власності, національної самобутності та релігійної свободи є ключовими умовами існування здорової держави. Будь-яке зазіхання на приватну сферу під гаслами спільного блага є шляхом до руйнації культурного коду, який ми зобов'язані захистити.

Література:

1. Драгоманов М. Вибрані праці: [у 3 т., 4 кн.] / [редкол.: В.П. Андрущенко (голова) та ін.]. Т. 1, кн. 1: Історія. Педагогіка. Публіцистика / [упоряд. Та прим. В.Ф. Погребенника]. Київ: Знання України, 2006. 343 с.
2. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Київ – Філадельфія, 1995. 470 с.
3. Токвіль А. Про демократію в Америці: у 2 т. Т. 2. Київ: Всесвіт, 1999. 590 с.
4. Франко І. Що таке поступ? *Зібрання творів*: у 50 т. Т. 45. Київ: Наукова думка, 1986. С. 300-350.

СЕНС ЖИТТЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛЮБОВІ

Анастасія КАПРАНОВА, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Філософія») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Юлія БРОДЕЦЬКА, професор кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор філософських наук, доцент

Проблематика сенсу розглядалася в аналізі класичних і сучасних філософських праць – від античності до Просвітництва й сучасності. Використовуються надбання таких мислителів, як: Сократ, Платон, Франкл, Фромм, К'єркегор. Проблема сенсу життя є актуальною і для сьогодення. Кожна людина свідомо чи несвідомо замислюється про те, що є сенсом власного життя. Людина – унікальне створіння і тому сенс буде в кожного унікальний, подібний її моральним чеснотам та цінностям.

Варто насамперед зазначити, що сенс життя – це не щось статичне, а без сумніву, змінна частина нашого буття. Зараз, в епоху глобальної цивілізації, частіше домінує споживацький підхід до життя, який, на думку Е. Фромма, робить людину внутрішньо порожньою і нещасною. Ми намагаємося віднайти сенс у житті, неначе це скарб, який є річчю і захований від нас. Згадавши його працю «Мати чи бути», перед нами постає питання: що потрібно

мати, щоб знайти цей сенс? І тут варто зупинитись, бо інакше ми не пізнаємо справжності буття, адже сенс не шукають, його створюють, і немає нічого, що потрібно «мати» в цьому світі для сенсу саме в матеріальному аспекті.

Відмовившись від логіки «мати» в цьому житті і від псевдоцінностей, «масок», які не дають знайти сенс (володіння автомобілем, гроші, інші матеріальні блага), виникає питання: у чому тоді справжній сенс? Відповідь криється у любові. Саме призма любові виступає тим простором пошуків, де криється відповідь на питання людини щодо сенсу її життя.

Любити, отже, – мати сенс життя. Чому саме так? Той, хто не любить, він користується. Він вбачає інших людей як об'єкти для досягнення власних цілей і має переконання, що людина це «трафарет» для корисності. Любити – означає проявляти турботу, інтерес до іншого та пізнання іншого і себе. «Той, хто любить – завжди геніальний, адже він відкриває в предметі своєї любові те, що приховано від будь-якого нелюба» [3, с. 87]. А якщо згадати Віктора Франкла, який пройшов найтяжчі випробування, то можемо стверджувати, що він підтвердив що саме любов є найвищою метою, до якої може прагнути людина. «Спасіння душі відбувається через любов і в любові. Саме у допомозі іншим віднаходити сенс власного життя філософ вбачав своє призначення» [1, с. 217]. «Сенс людського життя не може бути зосереджений на накопиченні матеріальних благ. Він як і більшість питань, що стосуються людського буття, виходить за межі матеріального, фізичного існування. Сенс життя – це проблема метафізичного характеру, яка стосується людської душі її очищення і розвитку» [2, с. 221].

Саме тому ми маємо відійти від фізичного розуміння, що сенс – це якась річ, і тоді це буде першим з багатьох кроків до того аби ми наблизились до самої суті нашого буття. Як зазначає Ю. Бродецька: «Сенс завжди знаходиться в об'єктивному світі, що оточує особистість. Тому людина повинна не вибрати або «винайти» його, а саме знайти, шляхом реалізації себе в житті. Йдеться про механізм Становлення сенсу, коли у діалозі «совість – відповідальність», людина відкриває себе справжню, і аж ніяк не вигадану» [2, с. 237].

Тож любов у контексті нашого буття постає не як обмеження, обов'язок – вона виступає як вищий прояв свідомої свободи через власну відповідальність та дії. Справжня любов звільняє нас як особистість від диктату соціальних ролей та фокусується на цінності живої людини тут і зараз. Любов стає свідомим вибором у відповідальності за свої дії. Реалізація цього можлива лише через внутрішню відкритість. Е. Фромм зазначає: «Отже, те, що містить у собі любов і добро, творчість, стосунки з близькими. Лише під впливом, взаємодією цих трансцендентних феноменів людина здатна відтворювати духовний зв'язок з оточуючим світом почувати себе причетною, творчою, віль-

ною та насамперед щасливою [2, с. 223].

Іншими словами: сенс життя як сутність нашого «Я» орієнтована на моральні цінності і керування етичними нормами, що у підсумку розкриває наше призначення через любов до іншого та до себе самого.

Отож, сенс життя тісно пов'язаним з концепцією любові як єдиним способом пізнання людини в її найглибшій суті. І хоч у кожного з нас буде унікальний сенс, головне, щоб він був зорієнтований на етичні цінності та цінності життя загалом. Адже найголовніше – це завжди залишатися людяним, незважаючи на будь-які обставини та перешкоди. Варто завжди залишатися людьми через любов, бо у любові ми знайдемо сенс існування. Адже це те, що робить життя цінним і викликає бажання жити. Оскільки як зазначає О. Запорожченко: «Сенс можна віднайти трьома шляхами: «займаючись справою або творчістю; досвідчуючи щось або зустрічаючи когось; обираючи власне ставлення до неминучих страждань» [1, с. 218]. Саме тому любов є обов'язковою умовою формування сенсу: вона дає людині причину жити далі навіть тоді, коли всі інші зовнішні обставини руйнуються.

Література:

1. Запорожченко О., Супрун А. Сенс життя як одна з провідних проблем існування людини. 2023. Вип. 98. С. 217-218.
2. Бродецька Ю. Етика спів-буття: екзистенційно-онтологічні основи людського життя. Монографія. Дніпро, 2021. 272 с.
3. Шаталович О.М., Шаталович І.В. Наукова творчість мовою платонівської філософії любові. *Дослідження з історії і філософії науки і техніки*. 2023. Т. 32, № 1. С. 86-92.

ПРИСУТНІСТЬ АРХЕТИПІВ КАРЛА ЮНГА В «ОДІССЕЇ» ГОМЕРА

Олексій КІХТА, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

На початку поставимо запитання: чи міг Гомер, котрий жив приблизно у VIII столітті до нашої ери, передбачити те, що Карл Густав Юнг сформулює лише через двадцять сім століть? Звісно, ні. Але саме в цьому парадокс і полягає центральна теза мого виступу: архетипи – це не винахід Юнга. Вони – глибинна структура людської психіки, яку великі поети відчували інтуїтивно задовго до появи психоаналізу. «Одіссея» Гомера є, мабуть, найдовершенішим прикладом того, як архетипічні образи організують художній простір тексту, надаючи йому невмирущої психологічної сили.

Сьогодні я запропоную аналіз п'яти ключових архетипів за Юнгом – Героя, Тіні, Аніми, Мудрого старця та Самості – та покажу, як кожен із них знаходить свій повнокровний вираз у персонажах і сюжетних колізіях «Одіссеї». Моя мета – не зводити великий епос до психологічної схеми, а на-

впаки: показати, що психологічна глибина тексту є джерелом його незгасної живості.

1. Теоретична рамка: що таке архетип у розумінні Юнга. Перш ніж перейти до аналізу, коротко окреслимо поняттєву базу. Юнг розумів архетипи як універсальні, апріорні структури колективного несвідомого – ті «вічні образи», котрі не є здобутком індивідуального досвіду, а успадковуються разом із самою психічною організацією людини. Архетипи не мають фіксованого змісту, але є формами, що організують психічні переживання: вони з'являються у снах, у релігійних системах, у фольклорі та – особливо яскраво – у великій літературі.

Важливо підкреслити: Юнг не стверджував, що архетипи є «образами», які буквально передаються з покоління в покоління. Йдеться про структурні диспозиції, про схильність психіки відтворювати певні типи переживань і символів. Саме тому «Одіссея», попри свій архаїчний антураж, читається сьогодні як живий психологічний документ.

2. Герой та шлях індивідуації: Одісей. Одісей – мабуть, найбагатший герой у всій античній літературі, і жодна інша фігура так точно не відповідає юнгівській концепції Героя. У Юнга Герой – це не просто хоробрий воїн. Це символ свідомого «Я», котре вирушає у подорож крізь несвідоме, щоб здобути себе.

Показово, що «Одіссея» – це не поема про завоювання, а поема про повернення. Одісей вирушає не на пошуки слави, а намагається повернутися додому. І така при цьому є не просто географічним місцем – вона символізує психологічну цілісність, автентичне «Я», яке герой втратив у вирі зовнішніх подій. Десятилітня мандрівка – це юнгівська individuation: болісний процес усвідомлення власної природи через зіткнення з тим, що пригнічене, відкинуте чи незнане.

Одісей – «людина багатьох обличь», polytropos, як іменує його Гомер у першому рядку. Це не лестоці, а психологічна характеристика: він здатний приймати різні ролі, адаптуватися, діяти через хитрість, а не лише через силу. У юнгівській системі це означає розвинену свідому функцію, здатну взаємодіяти з різними шарами реальності.

3. Тінь: Поліфем, Цирцея, женихи. Юнгівська Тінь – це сукупність витіснених, непризнаних аспектів особистості. Тінь є частиною психіки, тому вона не просто «зла»: вона містить і темряву, і силу, і потенціал. Зустріч із Тінню – необхідний етап індивідуації.

В «Одісеї» цей архетип реалізується через декілька образів, і кожен з них відображає різний вимір тіньового.

Поліфем – первісна, докультурна сила, одноокий велетень, який пожирає людей. Він – чиста тваринна природа, позбавлена розуму і закону. Зу-

стріч Одиссея з Поліфемом – це зіткнення свідомості з найнижчим шаром несвідомого. Важливо, що перемога тут здобута не грубою силою, а хитрістю: Одиссей представляється «Ніхто» – він розчиняє власне «я», стає анонімним, щоб вижити. Це глибоко символічний жест.

Цирцея, яка перетворює людей на свиней, репрезентує інший тип тіні – спокусливий, анімічний. Вона викриває тваринне начало в самих супутниках Одиссея.

Наречені, котрі захопили дім героя, втілюють тінь у соціальному вимірі: хаос, розпусту, неповагу до порядку. Їхня загибель від руки Одиссея в кінці епосу – символічне знищення тіньового у власному домі, відновлення психічного ладу.

4. Аніма: Пенелопа, Калліпсо, Кірка, Навсікая. Аніма – юнгівський архетип жіночого начала в чоловічій психіці. Вона є посередницею між свідомим «Я» та несвідомим, і реалізується через образи жінок, що мають особливу притягальну силу або особливе значення для внутрішнього розвитку героя.

«Одіссея» вражає різноманіттям жіночих образів, кожен з яких відображає певний рівень Аніми за Юнгом.

Калліпсо – богиня, що утримує Одиссея на своєму острові сім років, пропонуючи йому безсмертя. Вона – найнижчий, найбільш примітивний рівень Аніми: чиста еротична та регресивна сила, що хоче прив'язати героя, зупинити його шлях, занурити у вічне блаженство без мети.

Цирцея – складніша фігура. Вона небезпечна, але й мудра; з нею Одиссей здобуває знання, необхідні для подальшого шляху. Вона – Аніма як трансформуюча сила.

Навсікая – юна, чиста, незаймана; вона допомагає герою без жодного прихованого мотиву. Це Аніма як душевна чистота, як провідник до суспільства і людяності.

Пенелопа – найвищий рівень: Аніма як вірна душа, як ідеал, як мета. Вона не пасивна: вона хитра, стійка, мудра. Саме до неї прагне Одиссей, і саме вона символізує психологічну цілісність, якої він шукає.

5. Мудрий старець і Самість: Тіресій, Афінна, Ітака. Архетип Мудрого старця у Юнга – це образ трансцендентного знання, духовного провідника, який з'являється у момент, коли герой стоїть перед екзистенційним вибором.

Тіресій, сліпий віщун в підземному царстві, відповідає цьому архетипу з вражаючою точністю. Він мертвий – але всезнаючий. Він позбавлений очей – але бачить далі за всіх. Одиссей спускається до Аїду саме щоб почути його пророцтво, і ця катабаза є класичним юнгівським занурення у несвідоме заради отримання знання.

Афіна виконує роль Мудрого старця у жіночому обличчі. Вона – богиня розуму, мудрості, стратегії – і саме вона супроводжує Одиссея впродовж усього шляху. Це надзвичайно тонкий психологічний образ: мудрість, яка не нав'язується, а лише допомагає героєві виявити те, що вже є в ньому.

Нарешті, архетип Самості – найвища психологічна інстанція у Юнга, символ цілісності та завершеності – реалізується не через окремого персонажа, а через сам акт повернення. Коли Одисей повертається на Ітаку, вбиває женихів і возз'єднується з Пенелопоєю, це є психологічне завершення: реінтеграція всіх розірваних частин особистості, досягнення внутрішньої єдності.

Висновок. Отже, «Одіссея» Гомера – це не лише героїчний епос про мандрівку по морю. Це, якщо читати його через призму Юнга, глибока поетична карта людської психіки. Її персонажі – не просто літературні характери, а психологічні символи, що резонують з глибинними структурами нашого несвідомого.

Саме тому ця поема, написана близько трьох тисяч років тому, і сьогодні читається як щось особисте і невідворотно близьке. Гомер не знав Юнга – але Юнг упізнав Гомера. Бо і той, і той говорили про одне: про вічну подорож людини до самої себе.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

Валерія КОРНІЙЧУК, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Публічне управління та адміністрування») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Олександр КОПТЄВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор філософії з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій

Поняття «м'якої сили», яке було введено в науковий обіг американським дослідником Джозефом Наєм, визначається як здатність держави досягати бажаних результатів на міжнародній арені завдяки привабливості власної культури, цінностей та зовнішньої політики, а не через примус чи економічний тиск [1]. У сучасних міжнародних відносинах цей інструмент став невіддільною складовою національної безпеки та дипломатії. Для України розвиток власної «м'якої сили» набув екзистенційного значення, оскільки від здатності держави формувати позитивний і зрозумілий імідж у світі прямо залежить рівень міжнародної політичної, фінансової та військової підтримки. У контексті європейської та євроатлантичної інтеграції, а також протидії російській агресії, українська держава змушена була швидко еволюціонувати від об'єкта геополітики до її активного суб'єкта, використовуючи інструменти

культурної та публічної дипломатії для захисту своїх національних інтересів [2].

Проблематика формування та використання «м'якої сили» в Україні має глибоке історичне та інституційне підґрунтя. Тривалий час після здобуття незалежності наша держава залишалася для світу «Terra Incognita», а її сприйняття часто обмежувалося стереотипами про пострадянський простір, корупцію або наслідки Чорнобильської катастрофи. Головною проблемою стала асиметричність інформаційного протиборства: Україна змушена була будувати свій міжнародний імідж в умовах потужної протидії російської пропагандистської машини, яка десятиліттями привласнювала українську культурну спадщину та дискредитувала українську державність. Крім того, додання комплексу меншовартості та перехід від наративу «країни-жертви» до наративу «країни-борця» вимагали значних ресурсів. Тривала відсутність належного державного фінансування, нестача кваліфікованих фахівців у сфері стратегічних комунікацій та розпорошеність зусиль між різними відомствами суттєво гальмували процес системної розбудови публічної дипломатії України аж до початку відкритої фази війни у 2014 році [2].

Основна частина дослідження цієї теми демонструє, що справжня інституціоналізація української «м'якої сили» розпочалася після Революції Гідності і набула чітких форм із прийняттям Стратегії публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. Цей документ офіційно визначив напрями роботи: культурна, економічна, експертна, кулінарна, науково-освітня, цифрова та спортивна дипломатія. Важливим кроком стало створення Українського інституту, місія якого полягає у представленні української культури у світі. [3; 5] Унікальність сучасної української «м'якої сили» полягає в тому, що вона формується в умовах повномасштабної війни. Якщо класична «м'яка сила» базується на культурі та політичних ідеалах мирного часу, то Україна трансформувала її у концепт «сміливості» (кампанія Brave Ukraine). Сучасна зовнішня політика України успішно використовує цифрову дипломатію, де офіційні урядові комунікації, платформи на кшталт UNITED24 та особисті звернення Президента України до парламентів світу створюють потужний емоційний зв'язок з іноземними аудиторіями.

Окремою особливістю є феномен народної (громадянської) дипломатії. Мільйони українських біженців, волонтерів та представників діаспори стали безпосередніми амбасадорами українських цінностей за кордоном. Культурна складова також довела свою ефективність: перемоги на міжнародних музичних конкурсах, здобуття престижних кінопремій, переклади творів українських письменників іноземними мовами руйнують імперські міфи про другорядність української культури. Україна змогла переконати західні суспільства, що її боротьба – це не локальний конфлікт, а захист глобальних демок-

ратичних цінностей, прав людини та свободи, що є найвищим проявом дії «м'якої сили» за критеріями Джозефа Ная.

Висновки свідчать про те, що за останні роки Україна здійснила безпрецедентний ривок у розвитку та застосуванні інструментів «м'якої сили» у своїй зовнішній політиці. З маловідомої країни з невиразним іміджем вона перетворилася на символ незламності та боротьби за демократичні цінності у глобальному масштабі [4]. Незважаючи на об'єктивні проблеми, пов'язані з війною та обмеженими ресурсами, держава змогла вибудувати ефективну інституційну архітектуру публічної дипломатії [5]. Завдяки синергії зусиль державного апарату, культурних діячів та громадянського суспільства, «м'яка сила» стала дієвою зброєю України, яка дозволяє формувати міжнародні коаліції та залучати безпрецедентну підтримку. Головним викликом на майбутнє залишається збереження цього інтересу до України після завершення бойових дій та конвертація здобутого морального авторитету в успішну повоєнну відбудову та повноправне членство у європейській спільноті.

Література:

1. Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. Chapter 4: Wielding Soft Power. *Belfercenter.org*. 2004. May 4. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/joe_nye_wielding_soft_power.pdf.
2. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки. Затверджена Наказом МЗС України від 24.03.2021 р. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>.
3. Бакаєвич Я. Інструменти «м'якої сили» в контексті російсько-української війни. Інтегровані комунікації. 2023. Вип. 1 (15). С. 104-110. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.1513>.
4. Остаповець В. Концепція «м'якої сили» у системі сучасної зовнішньої політики України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень*. 2025. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/29617/3/conf68_71.pdf.
5. Коптев О. Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. Вип. 36. С. 51-60. DOI: <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2023.36.288707>.

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ПІД ТИСКОМ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИФРОВИХ ЗМІН

Вікторія КОДЕНКО, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Олександр КОПТЄВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор філософії з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій

Глобальна цифровізація виступає одним із ключових чинників трансформації політичної влади, механізмів її інституційного відтворення та способів суспільного визнання її правомірності. За умов стрімкого розвитку цифрових технологій, платформізації публічної сфери, зростання впливу соціальних мереж і розширення електронних форматів взаємодії між державою та громадянами проблема легітимності влади набуває нових змістових параметрів. Йдеться вже не лише про класичне визнання влади як законної в межах установлених політико-правових процедур, а про значно складніший процес постійного підтвердження її ефективності, відкритості, комунікативної спроможності та здатності адаптуватися до викликів цифрового середовища [3].

У класичній політичній теорії легітимність влади розглядалася як стан суспільного визнання законності політичного панування, що ґрунтується на правових, традиційних або харизматичних засадах. Проте в умовах цифрової епохи цього тлумачення вже недостатньо.

Цифровізація змінює саму структуру взаємодії між владою і громадянами, оскільки політична комунікація набуває безперервного, мережевого та публічно інтерактивного характеру. У такій ситуації легітимність постає як динамічний комунікативний процес, що потребує постійного підтвердження через відкритість інституцій, доступність публічної інформації, реактивність влади на суспільні запити та здатність підтримувати довіру у цифровому просторі [4; 1].

Однією з ключових ознак сучасної трансформації є зміщення акценту від суто процедурної легітимності до легітимності функціональної та комунікативної. Якщо раніше достатньою підставою для суспільного визнання влади могли бути конституційно оформлені виборчі процедури, то сьогодні громадяни очікують від політичних інститутів не лише формальної правомірності, а й високої управлінської спроможності, технологічної адаптивності, оперативності рішень і прозорого пояснення політичних дій.

Особливу роль у цьому контексті відіграють соціальні мережі та цифрові платформи, які перетворилися на ключовий простір формування політичної свідомості, суспільних оцінок і масових уявлень про правомірність влади.

Саме в цифровому середовищі сьогодні конструюються образи політичних лідерів, циркулюють інтерпретації державної політики, поширюються як легітиміційні, так і делегітиміційні наративи.

Це означає, що влада більше не контролює комунікативне поле в тому обсязі, як це було за домінування традиційних медіа. Відтак проблема легітимності дедалі тісніше пов'язується зі здатністю держави конкурувати за довіру в умовах відкритого, фрагментованого і часто конфліктного цифрового публічного простору [2].

Водночас глобальні цифрові зміни сприяють розвитку нових форм електронної демократії, які потенційно можуть посилювати легітимність влади. Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові сервіси участі, механізми електронного голосування та інші інструменти е-демократії розширюють можливості залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Вони формують відчуття більшої включеності у політичний процес, зменшують дистанцію між владою та суспільством, а також можуть підвищувати рівень підзвітності політичних інститутів.

Однак сам факт наявності цифрових інструментів ще не гарантує зростання легітимності. Якщо участь має суто формальний характер, а цифрові механізми не впливають на реальний зміст політики, це, навпаки, може посилювати суспільне розчарування та недовіру [5].

Не менш важливою є суперечність між відкритістю цифрової демократії та ризиками цифрового контролю. Поширення цифрового врядування створює можливості для більш ефективного адміністрування, швидшого обміну інформацією та вдосконалення державних послуг. Проте одночасно виникають загрози надмірної концентрації даних, алгоритмічного моніторингу, інформаційного профілювання громадян і посилення технологічного контролю над політичною поведінкою. За таких умов легітимність влади починає залежати також від того, наскільки вона здатна забезпечити баланс між ефективністю цифрового управління та збереженням демократичних свобод, приватності й автономії громадянина.

Отже, легітимність влади під тиском глобальних цифрових змін набуває багатовимірного характеру та вже не може бути зведена до формальної законності політичного правління. Вона формується на перетині інституційної ефективності, комунікативної прозорості, цифрової адаптивності, суспільної довіри та здатності держави протистояти деструктивним інформаційним впливам. У сучасних умовах саме якість функціонування влади у цифровому середовищі дедалі більше визначає рівень її суспільного визнання. Тому збереження й зміцнення легітимності вимагає не лише вдосконалення правових і політичних процедур, а й вироблення цілісної стратегії демократичного функціонування держави в умовах глобальної цифрової трансформації.

Література:

1. Кононенко Н.В. Легітимація влади в умовах повномасштабної війни: український досвід 2022–2025 років. *Empirio*. 2026. Т. 3, № 1. С. 18-28.
2. Петров П. Глобальна цифровізація та криза міжнародного демократичного легітимізму. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2025. Т. 8, № 1. С. 254-262. DOI: <https://doi.org/10.15421/342531>.
3. Петров П. Глобальна цифровізація як виклик та можливість для міжнародного демократичного порядку: політико-інституційний аналіз. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17, № 1. С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.15421/352536>.
4. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. *Acta Securitatae Volynienses*. 2025. № 5. С. 80-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>.
5. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. Вип. 1 (77). С. 129-133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18).

**ЦИФРОВИЙ ФАКТОР ПЕРЕРОЗПОДІЛУ ВПЛИВУ У СУЧАСНОМУ
МІЖНАРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Ілона КОЗАР, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасних умовах трансформації міжнародного середовища цифровізація постає не лише як технологічний супровід політичних процесів, а як самостійний чинник структурної перебудови глобальної системи впливу. Зростання значення цифрових платформ, інформаційних потоків, алгоритмізованих механізмів комунікації та мережевих форматів взаємодії зумовлює зміну традиційних уявлень про природу сили, суб'єктності та міжнародної присутності держави.

За таких умов вплив у міжнародних відносинах дедалі більше визначається не тільки військово-економічним потенціалом, а й здатністю контролювати комунікативні канали, формувати політичні наративи, забезпечувати цифрову присутність та інтегрувати технологічні інструменти у зовнішньополітичну стратегію [3].

Однією з ключових ознак сучасного міжнародного середовища є зміна структури акторності. У цифрову епоху вплив дедалі менше концентрується виключно у руках суверенних держав. Поряд із державами важливими учасниками міжнародної взаємодії стають глобальні технологічні корпорації, цифрові платформи, аналітичні мережі, громадські організації, міста, регіони та

інші суб'єкти парадипломатичної активності. Це означає, що міжнародне середовище функціонує як поліцентрична комунікативна система, у якій вплив визначається не лише формальним статусом, а й інтенсивністю цифрової присутності, спроможністю конструювати порядок денний та мобілізувати міжнародну увагу [5; 1].

Особливої ваги в цих процесах набуває трансформація самої природи сили. Традиційна жорстка сила не втрачає значення, однак дедалі частіше поєднується з м'якою силою, інформаційним впливом, символічним капіталом та цифровими механізмами управління увагою. Суб'єкт міжнародних відносин, який володіє ефективними інструментами стратегічної комунікації, цифрової дипломатії, платформного просування та аналітики даних, отримує суттєві переваги в конкурентній боротьбі за міжнародну суб'єктність. Відтак йдеться про поступовий перехід від суто матеріального розуміння могутності до комплексного бачення впливу, де технологічна спроможність стає невід'ємним елементом політичної ваги актора [2].

Цифровізація істотно змінює дипломатичні практики. Сучасна дипломатія вже не обмежується міжурядовими каналами та офіційними переговорними процедурами. Вона дедалі більше включає інструменти цифрової дипломатії, публічної дипломатії, мережевої репрезентації та інформаційного позиціонування держави в онлайн-просторі.

За таких умов зовнішньополітичний успіх значною мірою залежить від здатності держави підтримувати постійну комунікативну присутність, оперативно реагувати на виклики, формувати сприятливі інтерпретаційні рамки та протидіяти деструктивним інформаційним впливам. Дипломатія набуває ознак безперервного цифрового процесу, в якому комунікація стає не допоміжним, а центральним інструментом реалізації зовнішньополітичних інтересів.

Водночас цифровий фактор руйнує традиційне розмежування між внутрішньою та зовнішньою політикою. Інформація, що продукується у внутрішньому політичному просторі, миттєво включається у міжнародний комунікаційний обіг, стає предметом зовнішнього оцінювання, політичної інтерпретації та інструментом міжнародного впливу.

Тому рівень внутрішньої цифровізації держави, розвиток електронного урядування, цифрових сервісів, онлайн-участі та публічної комунікації з громадянами прямо впливають на зовнішньополітичний імідж держави, її репутаційну стійкість і міжнародну конкурентоспроможність. Держава, яка демонструє високий рівень цифрової інституційної спроможності, сприймається як більш адаптивна, модернізована та політично ефективна [2; 4].

Не менш важливою є проблема цифрової нерівності як чинника нової глобальної стратифікації. Міжнародний вплив дедалі більше концентрується у тих акторів, які контролюють критичну цифрову інфраструктуру, техноло-

гічні екосистеми, обчислювальні ресурси, програмні стандарти та канали глобальної комунікації. Водночас держави, залежні від зовнішніх технологічних платформ, опиняються у становищі цифрової периферії, що обмежує їхню автономію у сфері прийняття політичних рішень. Це свідчить про формування нової ієрархії міжнародного середовища, в якій цифрова спроможність стає одним із критеріїв належності до центрів сили.

У сучасних міжнародних відносинах цифровізація постає як системний чинник переозначення структури глобального впливу. Вона сприяє переходу до мережевої моделі міжнародної взаємодії, посилює роль недержавних і субдержавних акторів, трансформує дипломатичні практики та актуалізує конкуренцію за контроль над інформаційними потоками, цифровими нормами і комунікативними платформами. Саме тому дослідження цифрового фактора є необхідною передумовою глибокого осмислення сучасної динаміки міжнародного порядку та перспектив формування нових центрів сили.

Література:

1. Могильна Л. Вплив цифровізації на трансформацію міжнародних економічних відносин: основні тренди та розбіжності у світовому господарстві. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-64>.
2. Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2024. Т. 7, № 2. С. 160-166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>.
3. Петров П. Глобальна цифровізація як виклик та можливість для міжнародного демократичного порядку: політико-інституційний аналіз. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17, № 1. С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.15421/352536>.
4. Петров П. Глобальна цифровізація та криза міжнародного демократичного легітимізму. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2025. Т. 8, № 1. С. 254-262. DOI: <https://doi.org/10.15421/342531>.
5. Петров П., Грушка В. Географія цифрового впливу: технологічна трансформація демократії і зовнішньої політики. *Публічне управління і політика*. 2025. № 4 (8). С. 1-8. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.13>.

КОМУНІКАТИВНА ВЛАДА У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ЦИФРОВИХ ПРАКТИК

Ілля КРАВЧУК, здобувач вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасних міжнародних відносинах влада дедалі менше зводиться до сукупності виключно матеріальних ресурсів військової могутності, економі-

чного потенціалу чи інституційно-правового статусу актора.

Ускладнення глобального політичного середовища, інтенсифікація інформаційних потоків, цифровізація дипломатичної діяльності та платформізація публічної сфери зумовили суттєве зростання значення комунікативного виміру влади.

За таких умов комунікативна влада постає як здатність політичного актора не лише транслювати інформацію, а й формувати інтерпретаційні рамки сприйняття міжнародної реальності, структурувати порядок денний, впливати на конфігурацію публічного дискурсу та задавати нормативні параметри легітимного політичного висловлювання у глобальному просторі [3].

Особливої ваги комунікативна влада набуває в умовах цифровізації. Цифровий простір принципово змінив характер міжнародної комунікації, зробивши її безперервною, багатоканальною, інтерактивною та висококонкурентною.

Держава, міжнародна організація чи інший політичний актор більше не може обмежуватися традиційними дипломатичними каналами, оскільки міжнародна аудиторія формується і функціонує в середовищі соціальних мереж, цифрових платформ, мережевих медіа та онлайн-спільнот.

За цих умов комунікативна влада дедалі більше залежить від спроможності працювати в логіці цифрових практик: оперативно продукувати контент, адаптувати повідомлення до різних аудиторій, використовувати візуальні та емоційні режими впливу, протидіяти інформаційним атакам і водночас зберігати інституційну достовірність [5; 1].

Цифрові практики змінюють також саму структуру міжнародної суб'єктності. Якщо раніше головними носіями міжнародного комунікативного впливу виступали держави та великі медіаінституції, то сьогодні до цього процесу активно долучаються субдержавні актори, міста, міжнародні мережі, громадські організації, експертні спільноти, платформені корпорації та окремі лідери суспільної думки.

У результаті комунікативна влада дедалі менше концентрується в одній точці й дедалі більше функціонує в розподіленій мережевій архітектурі, де вплив визначається швидкістю поширення повідомлення, його резонансністю, технологічною підтримкою та здатністю інтегруватися у глобальні потоки уваги.

Разом із тим цифровізація комунікативної влади має суперечливий характер. З одного боку, вона розширює можливості міжнародної взаємодії, підвищує доступність політичної комунікації, демократизує канали представлення позицій і відкриває нові форми зовнішньополітичної присутності.

З іншого боку, саме цифрове середовище створює умови для масштабування дезінформації, маніпулятивного моделювання громадської думки, фра-

гментації публічної сфери, алгоритмічного викривлення політичної видимості та інтенсифікації боротьби за увагу. У цьому контексті комунікативна влада може функціонувати як інструмент демократичної відкритості, але водночас і як механізм символічного домінування, інформаційного тиску та делегітимації політичних опонентів [2].

Важливим аспектом є те, що в цифрову епоху міжнародний вплив дедалі більше залежить від поєднання змісту повідомлення та інфраструктури його поширення. Недостатньо просто сформулювати зовнішньополітичну позицію – необхідно забезпечити її видимість, впізнаваність, повторюваність та адаптацію до логіки цифрової рецесії. Тому сучасна комунікативна влада є синтетичним феноменом, у якому поєднуються дипломатична стратегія, інформаційна аналітика, технологічна інфраструктура, символічне виробництво та управління репутаційними ризиками. Саме це переводить її з площини риторики у площину реального інструменту міжнародного впливу [4].

Комунікативна влада у світовій політиці є одним із визначальних ресурсів сучасного міжнародного середовища. Від теоретичних моделей, що пояснювали її як здатність впливати на смисли, норми та суспільне сприйняття, світова політика перейшла до цифрових практик, у межах яких комунікація стала автономним виміром боротьби за вплив, легітимність і міжнародну суб'єктність. У цих умовах ефективність політичного актора дедалі більше залежить від його здатності не лише діяти, а й інтерпретувати, пояснювати, переконувати та утримувати власну позицію в глобальному цифровому дискурсі. Саме тому комунікативна влада сьогодні є не периферійним, а центральним елементом архітектури світової політики.

Література:

1. Колесніченко С. Поняття комунікативної влади (концептуалізація поняття «комунікативна влада»). *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2016. № 5. С. 32-41.
2. Петров П. Особливості трансформації політико-інституційних комунікаційних відносин з внутрішнім та зовнішнім середовищем під впливом процесу цифровізації. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2024. Т. 7, № 2. С. 160-166. DOI: <https://doi.org/10.15421/342455>.
3. Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: використання PR-технологій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 3 (17). С. 98-108. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-98-108>.
4. Петров П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13, № 2. С. 117-121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>.
5. Ishchenko I., Bashkeieva O., Petrov P. Empirical model of congruence of mental space as a tool for the analysis of changes in international relations. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 176, issue 3-4. P. 4-12. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V176-01>.

СТРАТЕГІЧНІ ЗМІНИ В ПОЛІТИЦІ НАТО ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Валерій КРЕМЕНА, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат історичних наук, доцент

У сучасній системі міжнародних відносин безпекові інститути дедалі частіше змушені адаптуватися до швидкоплинних геополітичних змін та нових форматів конфліктів. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року стало переломним моментом для європейської та світової системи безпеки, поставивши під сумнів низку усталених принципів міжнародного порядку, сформованого після завершення Холодної війни. Російсько-українська війна спричинила не лише переосмислення політики окремих держав, а й стала чинником глибокої інституційної трансформації НАТО [1-3].

Особливість сучасного етапу розвитку Альянсу полягає в тому, що він змушений реагувати одночасно на традиційні військові загрози та на нові форми гібридного протистояння. Війна в Україні продемонструвала, що сучасні конфлікти поєднують класичні бойові дії із масштабними інформаційними кампаніями, кібератаками, економічним тиском, використанням енергетичних ресурсів як інструменту політичного впливу та спробами дестабілізації демократичних інститутів. У зв'язку з цим НАТО поступово відходить від вузького розуміння військової безпеки на користь комплексного підходу, який враховує взаємозалежність військових, економічних, інформаційних та технологічних факторів.

У сучасній політичній науці трансформацію міжнародних безпекових організацій дедалі частіше пояснюють за допомогою концепцій стратегічної адаптації, безпекової стійкості та інституційної гнучкості. З позицій неореалістичного підходу війна в Україні стала зовнішнім шоком, який змусив Альянс повернутися до своїх базових функцій – колективної оборони та стримування потенційного агресора. Конструктивістська традиція акцентує увагу на трансформації спільної стратегічної ідентичності НАТО, оскільки російська агресія сприяла консолідації держав-членів навколо спільних демократичних цінностей та спільного бачення безпекових загроз. Інституціональний підхід дозволяє інтерпретувати зміни як процес організаційного навчання, коли практичний досвід війни стає основою для модернізації стратегічних документів та механізмів ухвалення рішень.

Одним із ключових результатів стратегічної адаптації Альянсу стало ухвалення у 2022 році нової Стратегічної концепції НАТО. На відміну від попередньої редакції 2010 року, де РФ розглядалася як потенційний партнер у

сфері безпеки, новий документ визначає її як найбільш значну та безпосередню загрозу для миру і стабільності євроатлантичного простору. Фактично це означає завершення тривалого періоду пошуку моделей співробітництва та повернення до політики довгострокового стримування.

Важливим напрямом трансформації стала модернізація концепції колективної оборони. Після початку повномасштабної війни НАТО значно посилило свою військову присутність на східному фланзі. Було розширено систему багатонаціональних бойових груп у Польщі, країнах Балтії, Румунії, Болгарії, Словаччині та Угорщині, збільшено чисельність сил швидкого реагування та створено нові механізми оперативного розгортання військових контингентів. Крім того, Альянс суттєво збільшив масштаби спільних військових навчань, спрямованих на відпрацювання сценаріїв реагування на потенційну агресію.

Окремої уваги заслуговує розширення НАТО. Якщо до початку російсько-української війни політика військового нейтралітету Фінляндії та Швеції розглядалася як важливий елемент регіональної стабільності, то після 2022 року саме російська агресія стала одним із головних стимулів для їхнього вступу до Альянсу. Це свідчить про парадоксальний ефект політики РФ – спроби обмежити розширення НАТО призвели до протилежного результату та посилили військово-політичні позиції Альянсу у Північній Європі та Балтійському регіоні.

Ще одним стратегічним напрямом змін стала інституціоналізація концепції стійкості. Досвід війни в Україні засвідчив, що успішне функціонування держави в умовах масштабної агресії залежить не лише від військового потенціалу, а й від здатності підтримувати стабільну роботу критичної інфраструктури, енергетичних систем, цифрових комунікацій, логістики та державного управління. У зв'язку з цим НАТО дедалі більше інтегрує питання цивільної готовності, кібербезпеки та захисту інформаційного простору у власне стратегічне планування.

Принципово новим аспектом трансформації Альянсу стала переоцінка ролі України у європейській системі безпеки. Якщо до 2022 року співробітництво України з НАТО переважно розглядалося через призму програм партнерства, то сучасний етап характеризується формуванням більш глибокої взаємодії. Українська армія отримала унікальний досвід ведення високоінтенсивної війни із застосуванням сучасних технологій, безпілотних систем, цифрових платформ управління та мережево-центричних підходів до ведення бойових дій. Водночас НАТО отримало можливість адаптувати власні військові доктрини до нових реалій сучасних конфліктів.

У ширшому контексті російсько-українська війна сприяла трансформації самого розуміння міжнародної безпеки. Військовий компонент дедалі більше

інтегрується з економічними санкціями, технологічним суперництвом, інформаційною політикою та захистом демократичних інститутів. Це дозволяє говорити про формування нової моделі діяльності НАТО, заснованої на принципах комплексного стримування та багаторівневої безпеки.

Таким чином, російсько-українська війна стала каталізатором глибокої стратегічної трансформації НАТО. Зміни охоплюють переорієнтацію на колективну оборону, посилення східного флангу, розширення Альянсу, розвиток концепції безпекової стійкості, інтеграцію кібернетичних та гібридних загроз у стратегічне планування, а також поглиблення партнерства з Україною. У науковому вимірі ці процеси можуть бути інтерпретовані як формування нової адаптивної моделі НАТО, здатної функціонувати в умовах високої невизначеності та комплексних безпекових викликів. Водночас український досвід дедалі більше впливає на розвиток стратегічної культури Альянсу, що дозволяє розглядати Україну не лише як об'єкт міжнародної підтримки, а й як одного з важливих суб'єктів формування майбутньої архітектури європейської безпеки.

Література:

1. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. *Міжнародний науковий вісник*. 2023. Вип. 1-2 (27-28). С. 10-20. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/1b3d73a2-c6f6-453d-8731-a5c96181d047>
2. Проховник П.М. Міжнародна співпраця Україна – НАТО в умовах російсько-української війни: нормативно-правова база. *Вісник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного*. 2022. С. 98-114. URL: <https://vnnv.asv.gov.ua/article/view/260759/257181>
3. Алексієвець М.М., Алексієвець Л.М., Знак В.В. Військово-політична співпраця України і НАТО періоду російсько-української війни (історичний аспект). *Сторінки історії*. 2024. Вип. 60. С. 306-326 URL: https://www.researchgate.net/publication/396433157_VIJSKOVO-POLITICNA_SPIVPRACA_UKRAINI_I_NATO_PERIODU_ROSIJSKO-UKRAINSKOI_VIJNI_ISTORICNIJ_ASPEKT

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ПРИСУТНОСТІ ДЕРЖАВ У ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Данило КУЩЕНКО, здобувач вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

Сьогодні в умовах прискореної цифрової трансформації міжнародного середовища зовнішньополітична діяльність держав зазнає істотної функціональної та структурної модифікації. Одним із найбільш показових проявів

цією трансформації є віртуалізація зовнішньополітичної присутності держав, тобто перенесення значної частини механізмів міжнародного позиціонування, дипломатичної комунікації, репрезентації національних інтересів та символічного конструювання міжнародного образу у цифровий простір. У цьому контексті віртуалізація постає не як допоміжний технічний елемент зовнішньої політики, а як окремий формат реалізації міжнародної суб'єктності, в межах якого держава здійснює вплив через цифрові канали комунікації, мережеві платформи, інформаційні інтерфейси та інструменти онлайн-взаємодії з глобальними аудиторіями [3].

Віртуалізація зовнішньополітичної присутності є закономірним наслідком переходу від переважно територіально організованої моделі міжнародної взаємодії до мережевої архітектури глобальної політики. У межах такої архітектури політична значущість держави визначається не лише її геополітичним розташуванням чи місцем у системі міжнародних інститутів, а й спроможністю бути постійно включеною у цифрові потоки інформації, смислів, наративів та символічних репрезентацій.

Зовнішньополітична присутність у такому разі набуває рис безперервної комунікативної активності, коли держава не просто реагує на події, а постійно підтримує свою видимість, релевантність і впізнаваність у міжнародному інформаційному просторі [5; 2].

Особливого значення у цьому процесі набуває цифрова дипломатія як форма інституціоналізованої комунікативної практики, спрямованої на просування зовнішньополітичних інтересів держави через онлайн-канали. Йдеться не лише про використання офіційних вебресурсів, соціальних мереж або цифрових платформ дипломатичними установами, а про формування цілісної стратегії віртуальної присутності, яка охоплює управління міжнародним іміджем, оперативне донесення політичних позицій, взаємодію з іноземними громадськостями, протидію дезінформації та конструювання сприятливого дискурсивного середовища навколо держави. За таких умов дипломатична діяльність дедалі більше набуває рис інформаційно-аналітичного, репутаційного та медіаційного менеджменту [2; 1].

Віртуалізація зовнішньополітичної присутності держав також безпосередньо пов'язана з трансформацією механізмів міжнародного впливу. Якщо в класичній дипломатичній моделі важливу роль відігравали закриті переговірні формати, інституційний протокол і міжурядова комунікація, то сучасне міжнародне середовище вимагає постійної публічної присутності, швидкої інтерпретації подій і боротьби за домінування в інформаційному порядку денному.

Водночас віртуалізація зовнішньополітичної присутності має амбівалентний характер. З одного боку, вона створює нові можливості для розширення

міжнародної комунікації, демократизації дипломатичних практик, посилення публічної дипломатії та залучення ширших аудиторій до сприйняття зовнішньополітичних меседжів.

З іншого боку, перенесення значної частини зовнішньополітичної активності у цифровий простір породжує нові ризики, пов'язані з вразливістю до інформаційних атак, маніпулятивних технологій, кіберзагроз, репутаційних криз та зовнішнього втручання у комунікаційні процеси. За відсутності належної стратегії цифрової присутності держава може втрачати контроль над власною міжнародною репрезентацією, що негативно позначається на її політичній суб'єктності та здатності реалізовувати національні інтереси [4; 2].

Крім того, віртуалізація змінює співвідношення між внутрішнім і зовнішнім вимірами політики. У цифровому середовищі внутрішньополітичні процеси миттєво набувають міжнародного резонансу, тоді як зовнішньополітичні дії дедалі активніше впливають на внутрішню легітимність влади. Відтак зовнішньополітична присутність держави у глобальному просторі не може розглядатися ізольовано від внутрішньої цифрової спроможності, рівня розвитку стратегічних комунікацій, інформаційної стійкості та ефективності державного управління. Саме тому віртуалізація зовнішньої політики є не лише питанням дипломатичної техніки, а й індикатором загальної модернізаційної здатності держави до функціонування в умовах мережевого світу [3].

Віртуалізація зовнішньополітичної присутності держав у глобальному просторі є однією з ключових тенденцій еволюції сучасних міжнародних відносин. Вона засвідчує перехід до нової моделі міжнародної взаємодії, у якій політична присутність дедалі більше визначається інтенсивністю цифрової комунікації, здатністю конструювати міжнародні наративи, підтримувати стійкий репутаційний образ і ефективно інтегрувати цифрові інструменти у зовнішньополітичну практику. У цих умовах віртуальна присутність держави стає важливим елементом її міжнародної суб'єктності, а цифровий простір повноцінною ареною дипломатичного суперництва, кооперації та символічної боротьби за вплив.

Література:

1. Павлюх М. В. Застосування соціально-комунікаційних технологій у міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 4. С. 239-248.
2. Петров П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. Т. 13, № 2. С. 117-121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>.
3. Петров П.Г. Цифровізація технологій зовнішньої політики суб'єкта міжнародних відносин: цифровізація та дипломатичні технології Ізраїлю. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 212-217. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.36>.
4. Петров П. Технології політичної комунікації в міжнародних відносинах України: використання PR-технологій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 3(17). С. 98-108. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-98-108>.

5. Петров П., Вершина В., Головка І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 16, № 2. С. 215-221. DOI: <https://doi.org/10.15421/352462>.

POST-SYSTEMIC THEORIES OF POLITICS IN THE MULTIPARADIGMATIC SPACE OF CONTEMPORARY POLITICAL SCIENCE

Владислав ЛЕВИКІН, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Contemporary political science is developing in an environment of pronounced multiparadigmatic pluralism, where no single theoretical school claims to offer a monopoly on explaining political reality. For a long time, the classical systems approach served as the methodological core of political science. However, the transformations of the post-Soviet and post-industrial world, the increasing complexity of political processes, and the emergence of new actors and levels of governance have led to a shift toward what is increasingly referred to in the academic literature as post-systemic theories of politics.

D. Easton's systemic approach and G. Almond's structural-functional analysis viewed politics as a holistic "input-output" system that ensures societal stability through the coordination of interests and the identification of factors driving its development [1, p. 161]. This approach made it possible to integrate parties, the state, interest groups, and their interaction with the economic, social, and cultural spheres into a single model. However, as early as the 1970s, its limitations became apparent: the systemic model did a poor job of explaining conflicts, crises of legitimacy, informal political practices, and the dynamics of transnational processes.

Post-systemic theories of politics in the narrow sense primarily include neo-institutionalism, political network theory, postmodernist and poststructuralist approaches, B. Latour's actor-network theory, as well as concepts based on discourse analysis. A common feature of these theories is the rejection of the notion of politics as a closed, equilibrium system with clearly defined boundaries and a shift toward models that emphasize processuality, heterogeneity, power relations, and the construction of political reality.

Postmodernist and poststructuralist theories of politics (M. Foucault, J. Derrida, J.-F. Lyotard) radically rethink the subject of political science. Postmodernist philosophy takes a critical stance toward the fundamental tenets of Western Enlightenment philosophy and highlights the importance of power relations, personalization, and discourse in the "construction" of truths and worldviews [3, p. 22]. The actor-network theory of B. Latour, M. Callon, and J. Lo offers a radically new perspective on the political: society is interpreted as a heterogeneous network of

material and immaterial elements, in which an actor can be a person, an object, a technological system, or a state-legal entity [2, p. 158]. This allows us to make sense of such phenomena of contemporary politics as the influence of digital platforms, algorithms, and climate-related entities on political decisions.

The multiparadigmatic nature of contemporary political science means that post-systemic theories do not supplant the systemic approach, but coexist and compete with it within a shared research field. Each paradigm offers its own ontological assumptions, methods, and criteria of scientific rigor.

Thus, post-systemic theories of politics constitute an important segment of the multiparadigmatic space of contemporary political science. They do not deny the achievements of the systemic approach, but overcome its limitations by focusing on institutions, networks, discourses, and non-human actors.

References:

1. Бондаренко М.М. Поле чи система: до визначення фрейму соціологічного аналізу політичних маніпуляцій. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022. № 2. С. 160-165.
2. Солодко С. Акторно-мережна теорія як соціологічна складова інтелектуального проекту Бруно Латура. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2014. № 4. С. 156-170.
3. Яценко К.А. Мультикультуралізм як соціокультурний феномен: основні підходи та трактування. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. № 3. С. 20-24.

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ ПОЛІТИКИ: ВІД SPOD-СВІТУ ЧЕРЕЗ VUCA-СВІТ ДО BANI-СВІТУ

Богдан МАЛИШКО, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом прискорення технологічного розвитку, посилення геополітичних конфліктів, трансформацією соціальних цінностей і зміною моделей споживання. У відповідь на ці виклики були зроблені спроби концептуалізувати нову реальність через узагальнені моделі опису світу, серед яких особливе місце посідають концепції SPOD-світу (який існував у 1920-х – 1970-х роках), VUCA-світу (який існував у 1980-х – 2010-х роках), BANI-світу (який спричинений пандемією COVID-19). Кожна з цих моделей відображає певний етап еволюції суспільства, економіки та управлінських практик і водночас формує відповідну логіку мислення, комунікацій і стратегічних рішень.

Концепція SPOD-світу характеризує стійке, просте, передбачуване та цілком визначене суспільство. У SPOD-світі можна всі події та ситуації спрогнозувати та передбачити. Світ в буквальному значенні ділиться рівно на чорне та біле: війна є війною, мирний час є мирним часом і ніяк інакше. За цих умов SPOD-стратегії показують ефективність та працездатність протягом до-

всього часу і використовуються не тільки одним поколінням та однією компанією, але також ці стратегії використовуються й іншими компаніями та продовжують користуватися попитом у наступних поколіннях. Стратегії у SPOD-світі гарантовано призводили до запланованих результатів. Компанії відчували впевненість в своїх рішеннях, оскільки ринок був відносно стабільним, а їх головне завдання полягало у правильному виборі стратегії, що відповідала потребам ніші, які ці компанії займають [6].

У межах цієї концепції домінувало уявлення про можливість довгострокового планування, лінійні причинно-наслідкові зв'язки та відносну сталість ринкових правил. Маркетинг у SPOD-середовищі ґрунтувався на раціональній поведінці споживачів, чіткій сегментації ринку та стандартизації продуктів і комунікацій. Основний акцент робився на функціональних характеристиках товарів і послуг, а бренд виступав передусім носієм корисності та якості. Ризики розглядалися як відхилення від норми, а не як системна характеристика середовища (що притаманне суспільству ризику). Завдяки розповсюдженню інформаційних технологій суспільство переходило з «інформаційної пустелі» до «інформаційних джунглів» [4, с. 169].

На зміну SPOD-світу на перетині століть прийшов VUCA-світ, концепція якого з'явилася в 1987 році у Військовому коледжі армії США і використовувалася для опису стану різних країн після періоду «холодної війни» та для пояснення нової динаміки в світі [12]. Концепція VUCA-світу була розроблена на основі концепцій, які Воррен Бенніс та Берт Нанус представили у їх книзі «Лідери: Стратегії взяття на себе відповідальності», та вперше запропонована Стефаном Гарросом, полковником США та доктором поведінкових наук, який працював саме над рішенням різних поставлених перед ним задач для Пентагону. Обриси цієї концепції були опубліковані Гербертом Барбером в 1991 році, а в 2000-х – початку 2010-х термін VUCA набуває популярності в бізнес-сфері, коли відбулися значні технологічні зміни, включаючи винахід та розповсюдження Інтернету та починає згадуватися у вузькоспеціалізованих сферах теорії та практики, зокрема у системах стратегічного лідерства у бізнесі та управлінні [7].

VUCA-світ характеризується непередбачуваністю (мінливістю, нестійкістю), невідомістю (невизначеністю, неоднозначністю, розпливчастістю, недостовірністю), запутаністю (складністю, переобтяженістю), неясністю (неоднозначністю, двозначністю основних умов та ситуацій) – усе це значно ускладнює прогнозування розвитку ситуації, коли на основі поточних змін неможна передбачити майбутню ситуацію або планувати дії. У такому світі чим більшою є нестабільність, тим вища невизначеність, тим більшою є складність і більше неоднозначності – це один із варіантів петлі посилюючого зворотного зв'язку [2, с. 143]. Використовуючи такий підхід в стратегічній

діяльності, можна виробити довгостроковий план, орієнтований на безпеку, соціально-економічний розвиток держави. За його відсутності країна приречена на поразку. Потрібно врахувати аспекти переважання індивідуалізму над колективізмом, культурної специфіки країни та впливу інформаційних технологій [6].

У VUCA-світі маркетингова логіка зазнала суттєвої трансформації, змістивши фокус із контролю на адаптацію. Стратегічне планування набуло сценарного характеру, а ключовими компетенціями стали гнучкість, швидкість реакції та здатність працювати з фрагментарною інформацією. Тут бренд перестає бути виключно ідентифікатором продукту й трансформується у сенсову конструкцію, що має відповідати цінностям і очікуванням цільових аудиторій. Комунікації набувають діалогічного характеру, а споживач перетворюється на активного співтворця бренду.

На початку 2020-х років людство зіткнулося з новою реальністю і концепція VUCA-світу почала дуже різко перетікати в концепцію BANI-світу. Після пандемії COVID-19 світ змінився. Зокрема, відбулися докорінні зміни в економічній, соціальній та політичній сферах, виникає потреба в переулаштуванні суспільства на нові умови функціонування. Концепція BANI-світу характеризується крихкістю, тривожністю, нелінійністю та незрозумілістю процесів. На відміну від VUCA, де ключовим викликом була мінливість, BANI-реальність відображає якісно інший рівень хаосу, за якого навіть відносно стійкі системи можуть раптово зазнавати краху. У маркетинговому значенні це означає втрату класичних причинно-наслідкових зв'язків між зусиллями та результатами, обмеження можливостей прогнозування та зростання ролі психологічних чинників у споживчій поведінці.

У межах BANI-світу виділяють такі складові: розробка нових дій, які створюють нові тренди; використання експериментального підходу для тестування продуктів; здатність до швидкого навчання; постійне навчання й адаптація команди до нових реалій; впровадження ШІ та аналітики для розуміння складних взаємозв'язків на ринку [3, с. 71]. У BANI-світі маркетингова стратегія спрямована на зниження тривожності та формування відчуття безпеки. Споживачі очікують від брендів не лише продуктів чи послуг, а й стабільності, турботи та автентичності. Зростає значення етичності, соціальної відповідальності та щирості комунікацій. Маркетингові стратегії зміщуються від агресивного стимулювання попиту до побудови довіри та довгострокових відносин, а ефективність інструментів стає контекстуально залежною. Інформаційні потоки стали надзвичайно швидкими та масштабними, а події, що відбуваються в одній точці світу, миттєво отримують глобальний резонанс. Через це традиційні механізми прогнозування маркетингової поведінки втрачають точність, а споживачі реагують не лише на факти, а й на їхнє відобра-

ження у медіа та соціальних мережах. Тому при прогнозуванні маркетингової поведінки необхідно враховувати вплив як фізичної, так і цифрової реальності на формування споживчого досвіду. Це означає, що будь-які прогнози стають майже безкорисними, будь-яка подія може спричинити більші наслідки, ніж раніше, через резонанс та колосальні інформаційні хвилі, події творяться не лише в реальності, але і у віртуальному просторі та переносяться в площину матеріального світу, штучний інтелект генерує паралельну реальність, яка поступово займає своє місце в житті суспільств [5].

За цих умов на передній план виходить дизайн-мислення (Design Thinking), яке являє собою технологію командної співпраці для ефективного вирішення різного роду задач. Тім Браун, досліджуючи цей феномен, зазначав, що дизайн-мислення – це спосіб проєктування людино-орієнтованих рішень. У його основі система дизайн-методів, які застосовують фахівці з метою об'єднання запитів людей, потреб та можливостей інституційного середовища. Дж. Колто, І. Стігліані, К. Ельсбах та ін. говорять про важливість бачити світ очима своїх клієнтів і створювати послуги, продукти, які задовольняють потреби та покращують життя людей [9; 11]. Кейт Ферацці наголошує на значущості побудови партнерських стосунків між учасниками процесу дизайн-мислення, які виявляються в довірі, взаємоповазі, емпатії, щирості один до одного. Продукти і послуги, які будуть створені з емпатією та викликать позитивні емоції, поліпшуватимуть життя клієнтів [10].

Суть дизайн-мислення розкривається в поєднанні змістових полів концептів, які його складають – «дизайн» (design) та «мислення» (thinking) [8, с. 151]. «Мислення» орієнтує на пошук відповідей на питання «що робити?», а «дизайн» – «як робити?». Враховуючи ці аспекти, Людмила Варяниця дає таке визначення дизайн-мислення – це певна методологія (система принципів, методів, прийомів) створення інновацій на основі творчого мислення [1, с. 121].

Тобто дизайн-мислення є одним із засобів, який дає можливість розробляти інноваційні продукти у різних галузях, це методологія генерації інновацій. Такий процес має ознаки, які його вирізняють серед інших творчих процесів. Зокрема, у процесі дизайн-мислення відбувається акумулювання ідей з використанням творчого мислення; прийняття ризикованих рішень на початкових фазах проєкту; емпатійне сприйняття користувача послуги; відсутність страху звідати фіаско; завчасне випробовування ідей у колі замовників; ергономічна цінність послуги чи продукту. Саме такі якості потрібні у сучасному світі політики, який ґрунтується на принципах BANI-світу.

Література:

1. Варяниця Л.О. Синергетичний підхід до дослідження феномену дизайн-мислення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1 (339), ч. II. С. 120-129.

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

2. Гагарінов О.В., Немченко В.В. Дороговкази до управління підприємством в умовах невизначеності та BANI-світу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Т. 10. № 3. С. 140-144.
3. Мажник Л.О., Витриховський Є.А. Теоретичні аспекти розвитку вітчизняних стартап-проектів в умовах SPOD та BANI світу. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 80. С. 68-74.
4. Медведева О.М., Россошанська О.В., Рач В.А. Управління проектами у сучасному BANI-світі. *Управління проектами у розвитку суспільства процеси: матеріали XX Міжнародної конференції*. Київ: КНУБА, 2023. С. 169-175.
5. Халіна В., Абеленцев Є. Теорія адаптації бізнесу до умов невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-6>.
6. Чалюк Ю. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST та BANI світу. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-21>.
7. Цимбал І. В., Жовтун А. А., Ліманська О. Л. Світ VUCA як сучасний контекст інформаційних і суспільно-політичних змін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 17. С. 43-47.
8. Яловега І.Г. Витоки дизайн-мислення: евристика в перший та другий етапи розвитку філософії та науки. *Фізико-математична освіта*. 2019. Вип. 4. С. 150-156.
9. Elsbach K.D., Stigliani I. Design Thinking and Organizational Culture: A Review and Framework for Future Research. *Journal of Management*. 2018. Vol. 44 (6). P. 2274-2306.
10. Ferrazzi K. Never Eat Alone, Expander and Updated: and Other Secrets to Success, One Relationship at a Time. New York: Crown Business, 2014. 400 p.
11. Kolto J. Design Thinking Comes of Age. *Harvard Business Review*. 2015. September. P. 1-10.
12. Wright G. VUCA (volatility, uncertainty, complexity and ambiguity). *TechTarget*. 2023. February 9. URL: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/VUCA-volatility-uncertainty-complexity-and-ambiguity>.

**БЕРТРАН РАССЕЛ ПРО КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ:
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ, ЕТИЧНІ ТА ОСВІТНІ ВИМІРИ**

Олександр МИХАЙЛЮК, аспірант кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Бертран Рассел належить до кола мислителів, які суттєво вплинули на формування сучасного розуміння раціональності та культури аргументації. Попри те, що термін «критичне мислення» не був центральним поняттям його філософії, більшість його праць містять ідеї, які сьогодні розглядаються як фундаментальні для розвитку критичного аналізу, оцінювання доказів та інтелектуальної автономії [1-3]. В умовах стрімкого поширення інформації, дезінформації та політичної маніпуляції звернення до спадщини Рассела набуває особливої актуальності.

Філософ розглядав критичне мислення як основу вільного суспільства та

головний інструмент протидії догматизму. На його переконання, людина повинна не лише володіти логічними навичками, а й мати внутрішню готовність ставити під сумнів усталені переконання, перевіряти джерела інформації та оцінювати аргументи незалежно від їхнього походження. В основі його філософії лежить переконання, що знання має спиратися на докази та логічне обґрунтування. Рассел послідовно виступав проти безпідставної віри, прийняття суджень лише на підставі авторитету та сліпого наслідування традицій. Для нього раціональність означала готовність переглядати власні переконання відповідно до нових фактів і доказів. Така позиція передбачає усвідомлення обмеженості людського знання та відмову від абсолютної впевненості. Конструктивний сумнів розглядався не як заперечення можливості пізнання, а як необхідний інструмент наближення до істини.

Важливе місце у концепції критичного мислення Рассела посідає інтелектуальна чесність. Вона передбачає прагнення до істини навіть тоді, коли отримані висновки суперечать особистим переконанням, політичним симпатіям чи суспільним очікуванням. Філософ підкреслював значення відкритості до альтернативних поглядів, готовності визнавати власні помилки та поваги до аргументованої незгоди. Саме поєднання раціонального аналізу та етичної відповідальності створює основу зрілого критичного мислення.

Особливу увагу Рассел приділяв ролі освіти у формуванні незалежного мислення. Він критично оцінював освітні системи, які орієнтуються на виховання конформізму та беззастережної лояльності до держави чи суспільних інститутів. На його думку, головним завданням освіти має бути розвиток здатності самостійно мислити, аналізувати інформацію та формувати власні судження. Освіта повинна не нав'язувати готові відповіді, а навчати мистецтву постановки запитань і пошуку обґрунтованих висновків. Таке розуміння освіти безпосередньо пов'язане з демократичними цінностями, оскільки демократичне суспільство потребує громадян, здатних критично оцінювати дії влади та брати відповідальну участь у суспільному житті.

Значний інтерес становлять також практичні рекомендації Рассела щодо оцінювання експертних суджень. Він наголошував на необхідності враховувати рівень консенсусу серед фахівців, уникати поспішних висновків у разі відсутності згоди та утримуватися від категоричних тверджень за браком достатніх доказів. Такі принципи залишаються актуальними в умовах сучасного інформаційного середовища, де людина постійно стикається з надлишком суперечливої інформації. Цифрова епоха створила нові виклики для культури мислення. Соціальні мережі, алгоритмічне поширення контенту та інформаційні кампанії значно ускладнюють процес відокремлення фактів від маніпуляцій. У цьому контексті рекомендації Рассела щодо критичного ставлення до авторитетів, готовності переглядати власні погляди та поваги до доказів

набувають особливого значення. Його концепція критичного мислення дозволяє формувати стійкість до пропаганди, популізму та різноманітних форм інформаційного впливу.

Концепція критичного мислення Бертрана Рассела поєднує епістемологічну строгість, етичну відповідальність та освітню місію. Для нього здатність мислити критично є не лише інтелектуальною навичкою, але й необхідною умовою свободи особистості та стабільності демократичного суспільства. Його ідеї продовжують залишатися важливим теоретичним орієнтиром для сучасних досліджень у сфері освіти, політики, міжнародних відносин та інформаційної безпеки.

Література:

1. Russell B. The Autobiography of Bertrand Russell. London; New York, NY: Routledge, 2009. 746 p. URL: <https://www.rodni.ch/A14/russell-autobiography.pdf>.
2. Russell B. Principles of Social Reconstruction. London: George Allen & Unwin Ltd., 1916. 260 p. URL: <https://philpapers.org/archive/RUSPOS-13.pdf>.
3. Russell B. The Best Answer to Fanaticism – Liberalism; Its calm search for truth, viewed as dangerous in many places, remains the hope of humanity. *The New York Times Magazine*. 1951. December 16, p. 183. URL: <https://www.nytimes.com/1951/12/16/archives/the-best-answer-to-fanaticismliberalism-its-calm-search-for-truth.html>.

КОНСТРУЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО АВТОРИТЕТУ ДЕРЖАВИ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПЕРНИЦТВА

Валерія МУДРА, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У рамках сучасних міжнародних відносинах міжнародний авторитет держави дедалі більше формується не лише під впливом її військово-політичної потужності, економічних можливостей або інституційного статусу в системі міжнародного порядку, а й унаслідок здатності ефективно функціонувати в умовах глобального інформаційного суперництва. За обставин стрімкої цифровізації комунікативного середовища, інтенсифікації транснаціональних інформаційних потоків, зростання ролі платформених медіа та посилення конкуренції за символічне домінування міжнародний авторитет держави постає як складний політико-комунікаційний конструкт, що формується на перетині стратегічної комунікації, зовнішньополітичного іміджмейкінгу, публічної дипломатії та інформаційної стійкості [3; 4].

У теоретичному вимірі міжнародний авторитет держави доцільно тлумачити як форму зовнішнього політичного визнання, що ґрунтується на по-

єднанні репутаційної стійкості, нормативної прийнятності, прогнозованості міжнародної поведінки та здатності впливати на інших акторів без прямого примусу. У такому розумінні авторитет є близьким до феномену м'якої сили, проте не вичерпується ним, оскільки включає також елементи політичної довіри, дипломатичної переконливості, моральної легітимності та стратегічної комунікативної компетентності.

В епоху інформаційного суперництва авторитет дедалі більше набуває рис комунікативно сконструйованого ресурсу, який потребує постійного підтвердження, відтворення і захисту у міжнародному інформаційному середовищі [3; 1].

У контексті інформаційного суперництва особливої ваги набуває здатність держави формувати й утримувати власний зовнішньополітичний наратив. Йдеться про системну побудову цілісної інтерпретаційної моделі, в межах якої держава пояснює свої стратегічні цілі, легітимізує політичні рішення, демонструє відповідність міжнародним нормам і цінностям, а також позиціонує себе як передбачуваного, відповідального та впливового актора.

Наративний вимір міжнародного авторитету набуває особливого значення через те, що в умовах цифрової політики глобальна аудиторія сприймає державу не лише через її офіційні документи чи дипломатичні заяви, а через постійний потік візуальних, текстових, емоційно забарвлених та алгоритмічно поширюваних повідомлень [2; 6].

Важливим компонентом конструювання міжнародного авторитету є також взаємозв'язок між внутрішньою політичною стабільністю та зовнішньою репутацією. У сучасному інформаційному середовищі внутрішні політичні процеси майже миттєво набувають міжнародного резонансу і стають елементом зовнішнього сприйняття держави. Рівень демократичності інститутів, якість урядування, стан прав людини, комунікативна відкритість влади, стійкість до криз та здатність забезпечувати політичну консолідацію прямо впливають на міжнародний авторитет. Таким чином, зовнішньополітичний престиж держави дедалі більше залежить від того, наскільки її внутрішній політичний порядок відповідає очікуванням міжнародної спільноти та чи здатна вона репрезентувати себе як носія стабільності, модернізації й нормативної послідовності [5].

Разом із тим інформаційне суперництво створює принципово нові ризики для міжнародного авторитету. Серед них особливо небезпечними є дезінформаційні кампанії, інформаційно-психологічні операції, маніпулятивне перекодування міжнародних подій, репутаційні атаки, цифрове поширення фейкових наративів і алгоритмічне посилення конфліктних інтерпретацій. У такій ситуації держава має не лише конструювати позитивний образ, а й забезпечувати власну інформаційну стійкість, здатність швидко реагувати на

делегітимаційні впливи, захищати свою символічну суб'єктність та відновлювати довіру в умовах комунікативної нестабільності. Отже, міжнародний авторитет дедалі більше залежить від розвитку системи стратегічних комунікацій як інструменту не тільки презентації, а й захисту національних інтересів у глобальному інформаційному просторі [4; 6].

В епоху інформаційного суперництва конструювання міжнародного авторитету держави перетворюється на один із ключових напрямів зовнішньополітичної діяльності. Авторитет постає не як статичний ресурс, отриманий раз і назавжди, а як динамічний результат постійної комунікативної роботи, інформаційної стійкості, наративної послідовності та здатності держави поєднувати внутрішню політичну ефективність із зовнішньою символічною переконливістю. У сучасному глобальному просторі міжнародний авторитет дедалі більше залежить від того, наскільки успішно держава здатна бути не лише сильним, а й зрозумілим, довіреним, впізнаваним і нормативно прийнятним актором світової політики.

Література:

1. Кобільник Б.Ю., Гізун А.І. Роль інформаційно-психологічних впливів у інформаційній війні. *Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кропивницький, 23-25 листопада 2016 р. Кропивницький, 2016. С. 28-29.*
2. Мороз Ю., Твердохліб Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах ведення гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин. 2016. Вип. 38. С. 97-105.*
3. Петров П.Г. Технологічні системно-утворюючі чинники формування зовнішньополітичного іміджу Північної Кореї: загальна характеристика. *Регіональні студії. 2023. № 32. С. 187-191. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.30>.*
4. Петров П.Г. Цифровізація технологій зовнішньої політики суб'єкта міжнародних відносин: цифровізація та дипломатичні технології Ізраїлю. *Регіональні студії. 2023. № 34. С. 212-217. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.36>.*
5. Петров П. Особливості формування зовнішньополітичного іміджу Ізраїлю. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2023. Т. 15, спецвип. С. 36-42. DOI: <https://doi.org/10.15421/352328>.*
6. Петров П. Технології сучасної зовнішньополітичної комунікації: загальна теоретична характеристика. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Т. 13, № 2. С. 117-121. DOI: <https://doi.org/10.15421/352131>.*

ДЕМОКРАТІЯ УЧАСТІ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Тетяна НЕЧИТАЙЛО, головний економіст Інституту демографії та досліджень якості життя імені Михайла Птухи Національної академії наук України

Розгляд широкого спектра інструментів взаємодії влади та громадянського суспільства дозволяє виокремити найбільш дієві механізми громадської участі у процесах прийняття рішень. Серед них особливе місце посідає демократія участі, яка виступає тим фундаментом, що забезпечує пряму участь мешканців громад у розподілі ресурсів та формуванні локальної політики. У сучасних політичних реаліях України демократія участі передбачає безпосереднє залучення громадян до розробки, прийняття та контролю за виконанням управлінських рішень, що є критично важливим для легітимності влади в умовах воєнного стану та подальшого відновлення.

Демократія участі в Україні є не лише вимогою євроінтеграції, а й інструментом соціальної згуртованості. Ефективність громадського сектору та відкритість місцевого самоврядування створюють нову якість врядування, де голос кожного громадянина стає частиною загальнодержавної стійкості [3].

Функціонування механізмів залучення громадськості виступає фундаментальним чинником зміцнення демократичних засад та консолідації суспільства і дозволяє досягти низки стратегічних можливостей:

- Оптимізація управлінського процесу: залучення мешканців допомагає муніципалітетам глибше аналізувати актуальні запити різних соціальних верств у міських та сільських поселеннях, що підвищує обґрунтованість рішень.

- Зростання рівня легітимності влади: відкритість до діалогу з боку органів місцевого самоврядування підтверджує готовність до інклюзивного управління, що сприяє відновленню суспільної довіри.

- Стимулювання громадської суб'єктності: практичне застосування інструментів демократії участі спонукає громадян до прояву соціальної відповідальності та посилює їхнє відчуття впливу на розвиток середовища існування.

Моніторинг стану розвитку демократії участі, проведений протягом 2023-2024 років експертами Центру розвитку інновацій та Проєктного офісу DREAM, охопив територіальні громади в усіх 24 областях України. Узагальнені результати дослідження дозволяють простежити динаміку залученості громадян до процесів прийняття рішень на місцевому рівні. Порівняльний аналіз свідчить про сталу позитивну динаміку ключових індикаторів. Середньозважений рівень громадської участі в масштабах країни продемонстрував

зростання на 3,72%, досягнувши у 2024 році позначки 36,91%. Найвищу результативність серед областей зафіксовано на Харківщині, де показник склав 47,25%. Це на 6,97% перевищує максимальне значення попереднього звітнього періоду (40,28% у 2023 р.) [2].

Найбільш вражаючий приріст середнього показника участі зафіксовано в областях, що безпосередньо постраждали від бойових дій [2]:

- Херсонська область: показник зріс на 22,67% (з 20,0% до 42,67%). Такий стрибок пояснюється гострою потребою мешканців у залученні до процесів першочергового відновлення та гуманітарного планування через платформу DREAM;

- Миколаївська область: зростання показника на 12,06%, досягнувши рівня 47,04%. Область показала суттєве покращення впровадження самих інструментів демократії участі (11,11%), що свідчить про цифровізацію муніципального менеджменту в умовах війни.

Деякі області західного та центрального регіонів показали зниження ефективності інструментів участі [2]:

- Тернопільська область: зафіксовано найбільше падіння інтересу до інструментів участі (на 16,15%), що потягнуло за собою і зниження загального показника залученості;

- Житомирська область: попри загальноукраїнський тренд росту, тут спостерігається зниження показника впровадження інструментів на 13,34%.

Окрему увагу в дослідженні приділено індикатору «Інструменти участі», який відображає практичне використання мешканцями інструментів е-демократії. У 2024 році середній показник по Україні за цим критерієм зафіксовано на рівні 57,05%. Це вказує на те, що більшість громад вже мають нормативну та технічну базу для е-петицій, звернень тощо. Проте, як зазначають експерти Центру розвитку інновацій, часто наявність інструменту не означає його реальне використання мешканцями: у багатьох випадках фактичне залучення залишається низьким попри високий відсоток впроваджених механізмів.

Стрімкі темпи діджиталізації уможливлюють використання е-демократії як інструменту безперервної участі навіть для тих членів громади, які фізично відсутні, що робить український досвід унікальним для європейського простору. Особливістю сучасного етапу є використання е-інструментів для адаптації внутрішньо переміщених осіб: швидко включатися в життя громади, голосувати за проекти благоустрою та пропонувати ініціативи, що сприяє їхній інтеграції та формуванню ідентичності громади [1].

Аналітична оцінка статистичних показників та поточного стану щодо демократії участі мешканців громад підтверджує, що в громадах успішно функціонують базові канали взаємодії: від сервісів е-петицій та запитів на

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

публічну інформацію до різноманітних опитувань і звернень громадян. Виявлені тенденції вказують на поступову активізацію громадського сектору в Україні. Водночас, наявна диференціація показників між регіонами актуалізує питання подальшого вдосконалення методів залучення мешканців до реалізації функцій місцевого самоврядування.

Література:

1. Лях В. Цифрова трансформація посилює демократію та стійкість України. *DIGITAL STATE UA*. 2025. 12 березня. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/news/govtech/in-ukraine-digital-transformation-fuels-democratic-engagement-and-state-resilience>.
2. Показник демократії участі в територіальних громадах у 2023, 2024 рр. *Центр розвитку інновацій, Проектний офіс DREAM*. 2024. URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiODIzZGRlY2MtYTkwZS00ZmFhLWExYTMtYWUzMmI5MTJjNzZiIiwidCI6IjA3MTI4NTllLWU1YjctNGFhNy1iYTU0LTVmNDNhMDFhZjBkMyIsImMiOiI9>.
3. Ukraine: Increasing citizen engagement in the work of local self-government bodies. *CSO meter*. 2025. March 03. URL: <https://csometer.info/updates/ukraine-increasing-citizen-engagement-work-local-self-government-bodies>.

**МІСТА, МЕРЕЖІ ТА МІЖНАРОДНА СУБ'ЄКТНІСТЬ:
НОВА АРХІТЕКТУРА ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

Єлизавета ПАЛИВОДА, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасних умовах трансформації міжнародного середовища дедалі виразніше простежується тенденція до ускладнення суб'єктного складу міжнародних відносин, у межах якого поряд із державами все більшої ваги набувають субнаціональні актори, передусім міста. Посилення ролі міських центрів у глобальній політиці зумовлене не лише зростанням їх економічного, демографічного, культурного та інноваційного потенціалу, а й розвитком цифрових комунікаційних технологій, які забезпечують нові форми міжнародної присутності, транскордонної кооперації та політичного позиціонування. У цьому контексті міста постають не просто як адміністративно-територіальні одиниці, а як активні вузли мережевої дипломатії, парадипломатичної взаємодії та цифрової репрезентації інтересів у глобальному просторі [2].

Концептуально означений процес може бути осмислений через категорії парадипломатії, мережевої дипломатії, цифрової публічної сфери та багаторівневого врядування. Саме багаторівнева природа сучасної міжнародної по-

літики відкриває простір для розширення міжнародної суб'єктності міст, які дедалі частіше виступають посередниками між локальним та глобальним рівнями політичної взаємодії. Водночас цифрові технології інституціоналізують нові канали впливу, що дозволяють містам обходити традиційні бюрократичні бар'єри, пришвидшувати міжнародні контакти, формувати власний зовнішній образ та безпосередньо інтегруватися у глобальні комунікативні мережі [3].

Особливої уваги заслуговує те, що міжнародна суб'єктність міст у цифрову епоху вже не обмежується представницькими або символічними функціями. Йдеться про поступове формування нової моделі субнаціональної зовнішньої активності, у якій міста стають повноправними комунікативними акторами, здатними впливати на міжнародний порядок денний у сферах безпеки, гуманітарної взаємодії, інноваційного розвитку, екологічної політики, міграції, цифрового врядування та міжмуніципального партнерства. За допомогою цифрових платформ міста не лише презентують себе у глобальному просторі, а й створюють власні мережі солідарності, обміну ресурсами, експертними знаннями та політичними практиками.

У цьому сенсі мережі виступають не просто інструментом комунікації, а специфічною організаційною логікою сучасної міжнародної взаємодії. На відміну від ієрархічних моделей зовнішньополітичної координації, мережевий формат передбачає горизонтальність зв'язків, гнучкість взаємодії, багатоканальність комунікації та високу адаптивність до динамічних викликів глобального середовища. Саме тому участь міст у цифрових міжнародних мережах означає не лише розширення комунікативних можливостей, а й зміну самої структури політичного впливу. Вплив у такій системі більше не є виключно функцією формального суверенітету, а дедалі більше залежить від здатності бути інтегрованим у глобальні потоки інформації, довіри, символічного капіталу та цифрової взаємодії [1; 5].

Важливим аспектом є також трансформація інструментарію міжнародної активності міст. У цифровому середовищі ефективність міжнародної присутності дедалі більше визначається не лише формальними угодами чи офіційними представництвами, а й якістю стратегічних комунікацій, візуальною та символічною репрезентацією міста, спроможністю до оперативного поширення політичних меседжів, налагодження міжмережевої координації та формування стійкого міжнародного іміджу. Фактично йдеться про те, що цифрова парадипломатія міст поєднує елементи публічної дипломатії, репутаційного менеджменту, інформаційної політики та міжнародного брендингу [4].

Разом із тим нова архітектура цифрової взаємодії має виразно амбівалентний характер. З одного боку, вона розширює участь локальних акторів у міжнародних процесах, сприяє демократизації зовнішньої комунікації, під-

вищує доступність міжнародних контактів і посилює потенціал міжмуніципальної кооперації. З іншого боку, цифрове середовище породжує нові ризики, пов'язані з інформаційною вразливістю, кіберзагрозами, маніпулятивними впливами, репутаційними атаками та нерівним доступом до цифрових ресурсів. Не всі міста однаковою мірою здатні інтегруватися у глобальні мережі, а тому цифровізація може не лише розширювати можливості, а й відтворювати нові форми субнаціональної нерівності [1; 4].

Сучасна міжнародна реальність засвідчує формування нової архітектури цифрової взаємодії, в якій міста перетворюються на значущих суб'єктів глобальної комунікації та транскордонного впливу. Їхня міжнародна суб'єктність дедалі більше ґрунтується на здатності до мережевої інтеграції, цифрової присутності, парадипломатичної ініціативності та стратегічного використання комунікаційних технологій. У цих умовах міста постають не периферійними елементами міжнародної системи, а активними учасниками її реконфігурації, що свідчить про глибоку трансформацію самої природи міжнародних відносин у добу цифрової глобалізації.

Література:

1. Петров П.Г., Головка І.К. Участь суб'єктів (мерів міст) цифрової парадипломатії України в інформатизації внутрішньої та зовнішньої спільнот. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2025. № 4 (9). С. 1088-1103. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4\(9\)-1088-1103](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-4(9)-1088-1103).
2. Петров П. Цифрові інструменти участі як форма транскордонного політичного впливу. *Науковий часопис «ПОЛІТИКУС»*. 2025. № 2. С. 230-234. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2025-2.34>.
3. Петров П., Вершина В., Головка І. Роль публічної дипломатії та парадипломатії як інструмент зміцнення політичних інститутів у цифровому вимірі. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 16, № 2. С. 215-221. DOI: <https://doi.org/10.15421/352462>.
4. Петров П., Головка І., Котов І. Моделювання цифрової парадипломатії в глобальному просторі. Стратегія нейтралізації інформаційних загроз. *Empirio*. 2025. № 2, спецвип. С. 92-101. DOI: <https://doi.org/10.18523/3041-1718.2025.2.s.92-101>.
5. Черній І.І. Цифрова модернізація взаємодії територіальних громад і бізнесу: готовність до змін та бар'єри розвитку. *Журнал з менеджменту, економіки та технологій*. 2025. № 2. С. 224-236.

**«ЕМОЦІЙНИЙ ПОВОРОТ» В СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ:
ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ**

Дмитро СЕМЕНЮТА, здобувач вищої освіти (спеціальність «Соціологія»)
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Олена ХОДУС, професор кафедри політології, соціології та публічного управління
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
доктор філософських наук, доцент

Сучасний етап еволюції соціологічних знань вирізняється детальним переосмисленням класичних парадигм, які деякий час базувалися на принципах безкомпромісного раціоналізму. Таке радикальне переосмислення контекстів досліджень заявляє про себе низкою «методологічних поворотів». Один із них – «емоційний поворот» в сучасній соціологічній теорії, симптоматикою якого стає поява нової галузі – «соціології емоцій», а відтак змінення погляду на проблему суб'єкта, акцентування на емоційній складовій його життєвого досвіду. Це означає, що колись домінантна модель *homo sociologicus* як зосередження різних соціальних ролей більшою мірою раціонального актора вже не має колишньої пояснювальної сили. Виявляється, що всі дії такого індивіда, навіть цілераціональні, завжди емоційні. А отже, завдання соціології – подолати «емоційну сліпоту» та переглянути класичну опозицію розуму і почуттів. Саме з такою є методологічна позиція одного з представників «емоційного повороту» Джека Барбалета, який в своїй книзі «*Emotion, Social Theory, and Social Structure*» відзначив хибність традиційного підходу, де емоції протиставляються раціональності, бо навіть бажання до чистого розуму ґрунтується на «емоційній відданості» певній справі [2, р. 29].

Отже, відмінність «емоційного повороту» від минулих методологічних здвигів полягає в тому, що він поєднує два близькі, але не рівнозначні напрямки. З однієї сторони – це класичний емоційний поворот в соціології, де емоції почали розглядати як соціальні конструкти. З іншого боку, афективний поворот був започаткований феміністською теорією та культурними дослідженнями, які акцентують увагу на тілесних, до-дискурсивних афектах, як формах політичної і економічної влади [2]. Власне поєднання цих підходів дало змогу соціальним наукам почати вивчення емоцій не як внутрішній стан людини, а як зовнішню соціальну силу, яка продукує ідентичність, нерівність і контроль. В такому контексті дослідження соціальності емоцій означає фокус уваги на суб'єктивно-особистісні значення і сенси, які організують соціальний порядок. Відповідно суб'єктивні виміри поведінки індивідів, а саме емоційні переживання, усвідомлені і неусвідомлені, все глибше включаються в теоретичний аналіз соціальних структур, а також широко впроваджуються в практику емпіричних соціологічних досліджень.

Онтологічною передумовою виникненню емоційного повороту були процеси, пов'язані з трансформацією модерного структурного порядку. Йдеться, по-перше, про перехід до постіндустріального суспільства і швидке зростання економіки послуг, що зробило емоції частиною економічного обміну. По-друге, феміністська критика розкрила емоції як поле влади, нерівності та політичної боротьби. По-третє, неоліберальна логіка перетворила позитивні емоції на інструмент самоконтролю і продуктивності, через що емоції перестали бути «приватною справою» і перетворились на очевидну складову соціальної структури.

Сьогодні проблематика «емоційного повороту» та його методологічного підґрунтя являє собою предмет активних дискусій у соціальних науках. Прикладом «емоційного теоретизування» можуть слугувати роботи Єви Іллуз, яка, зокрема, у своїй книзі «Cold Intimacies» довела, що терапевтична культура та ринкова логіка перетворюють емоції на товар, а інтимні стосунки – на одну з форм емоційного капіталізму [4]. Згадаємо також Бьончхоль Хана з його працею «Психополітика», який показує, як саме у «суспільстві втоми» позитивні емоції перетворюються на засіб психополітичного контролю, тобто індивід сам змушує себе бути щасливим й продуктивним [2]. Безумовною теоретичною базою «емоційного повороту» є концепція «суспільство вражень» Герхарда Шульце, який ще в 1992 році описав механізм перетворення емоційного досвіду на основний товар та сенс життя [6]. Згадані теоретичні розробки доповнює Сара Ахмед, яка в своїй роботі «The cultural politics of emotion» [1] показала як емоції функціонують в режимі «афективні економії». На думку дослідниці, «емоції не просто відчуються, вони циркулюють між тілами, прибиваючись до певних груп, і створюють межі «ми» та «інші» [1]. Саме у такий спосіб емоції стають механізмом культурного і політичного виключення: любов до нації, сором за минуле, страх перед «чужим», які активно застосовуються для конструювання колективної ідентичності. Ба більше, у неоліберальному суспільстві ця афективна політика посилюється, бо індивід змушений постійно «виробляти» правильні емоції, які в свою чергу перетворюють власне тіло на ресурс постійної продуктивності.

Варто зазначити, що в актуальних реаліях «емоційний поворот» вийшов далеко за межі суто академічної теорії. У цифровому середовищі люди постійно виконують «емоційну роботу», тобто створюють певний контент, який має викликати певні почуття в аудиторії. А отже, емоції стали капіталом: коментарі, вподобайки, які почали вимірюватися в грошовій формі, та з позиції символічного впливу. Водночас відсутність «правильних» емоцій, як от втома, чи апатія, сприймається як особиста невдача, а не соціальна проблема. Особливо підкреслимо: надмірна емоціоналізація сучасного життя є епіфеноменом тотальної цифровізації. Соціальні мережі перетворили емоційну

працю на цілодобову норму: користувачі постійно займаються менеджментом своїх почуттів, щоб отримати ті самі вподобайки й коментарі. Словом, афективна економіка соціальних мереж капіталізувала емоції, бо позитивні емоції продаються як контент, а негативні можуть приховуватися, або підносяться як «щирість». В цьому контексті психополітика, описана Бьончхоль Ханом, відкривається з нового боку: алгоритми платформ постійно підштовхують до «позитивного», тим самим створюючи ілюзію вибору, тоді як насправді вони керують афектами у підсвідомості.

Підсумуємо: методологічні повороти в соціології – це інструменти радикальної зміни знань та дослідницького погляду, що легітимізували нові поля соціогуманітарного аналізу. З таких позицій «емоційний поворот» – це зміна дискурсу від концепції раціонального суб'єкта до вивчення афективної природи соціальної дії як головного фактора макро- і мікропроцесів. Це означає, що емоції перетворилися на стійкий соціокультурний процес, який підпорядковується «закону емоцій» або «емоційному режиму» як сукупності приписаних, нормативних емоцій та офіційних практик як «правильно відчувати» (за визначенням В. Редді [5]). «Емоційний поворот» дозволяє соціологам глибше розуміти механізми, за допомогою яких конструється ідентичність, влада, соціальна нерівність в епоху цифровізації.

Література:

1. Ahäll L. Affect as methodology: Feminism and the politics of emotion. *International Political Sociology*. 2018. Vol. 12 (1). P. 36-52. URL: <https://academic.oup.com/ips/article/12/1/36/4816223?searchresult=1>.
2. Barbalet J.M. *Emotion, Social Theory, and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 220 p.
3. Han B.-C. *Psychopolitics: Neoliberalism and New Technologies of Power*. Translated by Erik Butler. London; New York: Verso Books, 2017. 96 p.
4. Illouz E. *Cold Intimacies: The Making of Emotional Capitalism*. Cambridge: Polity Press, 2007. 134 p.
5. Reddy W.M. *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 380 p.
6. Schulze G. *Die Erlebnis Gesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt am Main; New York: Campus, 1992. 765 S.

ПОСТМОДЕРНЕ ЗНАЧЕННЯ БАЗОВИХ ПОВЕДІНКОВИХ ПАТЕРНІВ ІНТЕРНЕТ-СПОЖИВАННЯ

Денис СТАВЧЕНКО, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Постмодерністська інтерпретація основних поведінкових моделей споживання на основі та через посередництво Інтернету передбачає аналітичне розуміння цифрової комунікаційної взаємодії на індивідуальному та груповому рівнях.

вому рівнях. Якщо цифрове споживання як соціальне явище розвивалося в контексті постмодернізму, то слід підкреслювати плинність, фрагментацію та гіперреальність, як основні риси, характерні для сучасного суспільства. Як добре відомо, у постмодерністській парадигмі традиційні уявлення про лінійний прогрес та об'єктивну істину ставляться під сумнів, поступаючись місцем фрагментарному розумінню реальності, де домінують індивідуальне сприйняття та опосередкований досвід [1].

Поведінка споживання Інтернету є прикладом цього зсуву, оскільки користувачі все частіше взаємодіють з цифровим контентом, який управляється, персоналізується та керується алгоритмами, розробленими для максимізації взаємодії та збору даних. Основні поведінкові моделі споживання Інтернету, зокрема такі, як пошук інформації, соціальна взаємодія, розваги та електронна комерція, тепер глибоко вкорінені в тканину повсякденного життя. Відповідно, знаходить відображення постмодерністського стану одночасності та множинності.

Із точки зору соціологічної дослідної моделі, Інтернет-споживання характеризується переходом від пасивного сприйняття до активної участі. Користувачі є не просто споживачами, а й виробниками контенту. Цим вони розмивають межі між «творцем» (товару/послуги) та «споживачем». Значення цих моделей поведінки в постмодерністському контексті полягає в їхній ролі в побудові численних, в основному конкуруючих реальностей, а також у сприянні культурі безпосередності та гіперреальності. Отже, розмежування між реальним та симульованим стає дедалі більш неоднозначним [2].

Поширення платформ соціальних мереж ілюструє динаміку Інтернет-споживання, оскільки користувачі керують своїми онлайн-персонами та беруть участь у перформативних актах, які зміцнюють їхню ідентичність у цифрових просторах. При цьому споживачі самі сприяють появі «фрагментованої індивідуальності», яка узгоджується з постмодерністськими теоріями ідентичності як плинної та децентрованої.

Більше того, алгоритмічна персоналізація контентних стрічок сприяє утворенню «луно-камер» та «фільтруючих бульбашок». Ці форми організації індивідуального інформаційного простору підкріплюють існуючі переконання та створюють фрагментоване інформаційне середовище, яке протистоїть модерним цілісним наративам.

Інтернет-споживання як соціальний феномен підкреслює постмодерністське відкидання великих наративів та універсальних істин. Споживання розважального та медіаконтенту демонструє рух до гіперреальності. В її межах симуляції та репрезентації стають більш переконливими, ніж сама реальність, що перегукується з концепцією симулякрів Жана Бодрійєра [3]. У цьому середовищі традиційні поняття авторитету та експертизи також усуваються,

оскільки користувачі все більше покладаються на контент, створений «колегами»-споживачами, та інформацію, зібрану з краудсорсингу (коментарі). Це ставить під сумнів усталені ієрархії соціального знання.

Поведінка споживачів в електронній комерції відображає зсув у бік безпосередності та зручності. Споживачі здійснюють імпульсивні покупки завдяки цільовій рекламі та безперебійним цифровим інтерфейсам, що зміцнює культуру миттєвого задоволення. Поведінкові моделі використання Інтернету також характеризуються повсюдним відчуттям дезорієнтації та децентрування. При цьому лінійний наратив прогресу замінюється нелінійним, мережевим досвідом, який сприяє відчуттю одночасності та множинності у сприйнятті.

Вказане узгоджується з постмодерністським скептицизмом щодо метанаративів та всеохоплюючих пояснень, підкреслюючи локалізовані, суб'єктивні та контекстно-залежні розуміння. Крім того, повсюдний характер мобільного доступу до Інтернету ще більше посилив цю поведінку, забезпечивши постійний зв'язок та сприяючи розвитку культурі безпосередності та постійного руху. Значення цих моделей виходить далеко за рамки індивідуальної поведінки. Воно впливає на суспільні структури, культурні норми та саму структуру соціальних взаємодій. Означене, своєю чергою, призводить до переоцінки таких понять, як спільнота, ідентичність та авторитет.

Таким чином, основні моделі поведінки споживання в рамках Інтернету у постмодерністських теоретичних візіях розкривають соціальне середовище, яке характеризується фрагментацією, гіперреальністю та розпадом традиційного розуміння влади. Це відображає масштабні суспільні зрушення до мінливої, децентралізованої та опосередкованої реальності. При цьому індивідуальна діяльність одночасно має можливості та обмеженість у складних мережах інформації та репрезентації. Розуміння цих моделей дає вирішальне розуміння поточної трансформації соціального життя в цифрову епоху, підкреслюючи важливість постмодерністських теорій в аналізі багатогранної та динамічної природи індивідуальної та колективної поведінки споживання на основі Інтернету.

Література:

1. Hamouda M. The Postmodern Consumer: An Identity Constructor? *Marketing Dynamism & Sustainability: Things Change, Things Stay the Same...* Proceedings of the Academy of Marketing Science / L. Robinson (eds). Springer, 2015. P. 612-620. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-10912-1_199.
2. Mohammed Alhassan Y. The Concept of Postmodernism and Consumption: An Analysis of Existing Literature. *3rd International Student Social Science Congresses*. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/346530139_The_Concept_of_Postmodernism_and_Consumption_An_Analysis_of_Existing_Literature.
3. Thompson K. Postmodern theories of leisure, consumerism and identity. *ReviseSociology.com*. 2023. October 24. URL: <https://revisesociology.com/2023/10/24/postmodern-theories->

of-leisure-consumerism-and-identity/

ЕТНІЧНІ КАРТИНИ СВІТУ: ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Ольга СТЕБЛЮК, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Політологія») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Олександр КОПТЄВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктор філософії з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій

Ми звикли вважати, що бачимо світ об'єктивно, проте насправді кожен з нас дивиться на реальність крізь «етнічні окуляри». У 2026 році актуальність цієї теми лише зростає: попри цифрову глобалізацію, ми не стали однаковими. Навпаки, чим ближче ми стаємо фізично, тим гостріше відчуваємо ментальні кордони. Культура в цьому контексті діє як «програмне забезпечення розуму», що визначає наші реакції ще до того, як ми їх усвідомимо [3].

Головна проблема міжкультурної комунікації полягає в тому, що ми сприймаємо власну етнічну картину світу як «природну». Конфлікт виникає тоді, коли стикаються дві різні «очевидності». Проблема не в словах, а в контекстах – так званому «когнітивному розриві». Те, як ми інтерпретуємо час, ієрархію чи особистий простір, зашито в нашій культурі настільки глибоко, що ми помічаємо ці налаштування лише в ситуації тотального непорозуміння [2].

Фундаментом етнічної картини світу є мова. Вона не просто дзеркало реальності, а унікальний навігатор ментальності. Мова не лише називає предмети, вона диктує способи їх сприйняття [1]. Наприклад, в українській мові система пестливих форм («сонечко», «рученьки») миттєво встановлює теплу, довірливу дистанцію. Це свідчить про те, що в нашій картині світу емоційна близькість є пріоритетним фільтром. У діалозі з іншими культурами це часто стає «невидимою пасткою»: ми можемо ідеально перекласти слова, але втратити «ментальні обертони», залишаючи відчуття недовдоволеності.

Ця недовдоволеність виводить нас на рівень контекстуальності. Низькоконтекстні культури (німецька, американська) цінують лінійність і пряму логіку: «що на умі, те й на язиці». Натомість висококонтекстні культури, до яких належимо і ми, покладаються на «повітря» навколо слів: статус співрозмовника, паузи, зоровий контакт [2]. Для представника «прямолінійної» культури така багатозначність може здатися маніпуляцією, тоді як «людина контексту» сприймає прямоту як невихованість.

Не менш драматичні розбіжності в сприйнятті часу. У монохронних культурах час – це обмежений ресурс і чіткий графік. У поліхронних (Середзе-

мномор'я, Латинська Америка) – це безкрає море, де людські стосунки завжди важливіші за пунктуальність [2]. Коли один намагається будувати діалог у темпі маршу, а інший – у темпі джазової імпровізації, дисонанс неминучий.

Міжкультурна комунікація у 2026 році вимагає не відмови від стереотипів, а розвитку «культурного інтелекту». Це здатність сприймати шаблони не як істину, а як робочі гіпотези, які треба коригувати в процесі спілкування. У світі, де ідентичності загострюються, саме гнучкість стає головною зброєю дипломатії. Справжня комунікація – це мистецтво перекладу не лише слів, а й сенсів. Успіх залежить від готовності визнати: наш погляд на світ – лише один із тисячі можливих.

Література:

1. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. Київ: Вид-во «Академія», 2012. 288 с.
2. Ребрій О. В. Теорія міжкультурної комунікації: конспект лекцій. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 48 с.
3. Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M. Cultures and Organizations: Software of the Mind. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 2010. 576 p.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛОБІЗМ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ

Богдан ТЕСЛЕНКО, аспірант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

У сучасному суспільстві лобізм в його цивілізованій формі є невід'ємною складовою демократичної політичної системи. Цивілізований лобізм визначають як механізм впливу приватних і громадських організацій, а також як фахову діяльність службовців та спеціальних консультантів, які офіційно просувають певні інтереси в центри ухвалення рішень. Будь-яке лобіювання незмінно пов'язане із встановленням контактів для передачі повідомлень, оскільки це єдиний шлях, за яким можна здійснювати вплив. Тобто, лобізм є сполучною ланкою, свого роду «комунікатором» між державою та інститутами громадянського суспільства чи бізнесовими структурами. Тому важливим напрямом лобіювання виступає інформаційний лобізм, який являє собою особливий різновид політичної й економічної комунікації в глобальному інформаційному просторі, покликаний створити політичний, економічний, психологічний тощо інформаційний вплив на посадових осіб в органах влади з метою схвалення їх до ухвалення (або відмови від ухвалення) певних публічно-управлінських рішень на користь інформаційних лобістів [2, с. 54].

В умовах сучасного суспільства інформаційний лобізм набуває подвійного розуміння. З одного боку, він розглядається як спосіб інформаційного

супроводу діяльності лобі-суб'єктів як певних груп інтересів, структур, що діють у сфері ухвалення рішень органами державної влади та місцевого самоврядування. Тим самим констатується положення про те, що лобістська діяльність є однією з найпоширеніших у політичній сфері і нерозривно пов'язана з відповідними інформаційними зусиллями. З іншого боку, інформаційний лобізм – це особливий спосіб формування та підтримки комунікацій, що має специфічні риси, принципи та норми обміну інформацією та відтворення політичних контактів, канали спілкування та інші компоненти.

В Україні лобістська діяльність, починаючи з лютого 2024 року, регулюється спеціальним законом. Зокрема, у Законі України «Про лобіювання» [1] визначається сфера дії, принципи, методи лобіювання, правовий статус, права і обов'язки, звітність суб'єкта лобіювання, а також особливості здійснення державного нагляду за дотриманням вимог законодавства з питань лобіювання. Інформаційний лобізм як напрям лобіювання також на законодавчому рівні набуває відповідного регулювання.

Так, стаття 7 названого закону визначаються методи лобіювання, які використовуються інформаційним лобізмом. Йдеться про такі методи лобіювання:

- підготовка та розповсюдження реклами, пропозицій, програмних і позиційних документів, аналітичних матеріалів, результатів соціологічних та інших досліджень щодо питань, пов'язаних з предметом лобіювання, у тому числі з використанням медіа або мережі Інтернет;
- запрошення об'єкта лобіювання для участі у зустрічах, конференціях, заходах тощо;
- організація проведення публічних заходів, інформаційних кампаній, інших заходів, не заборонених законом, що пов'язані з предметом лобіювання;
- інші методи, не заборонені Конституцією та законами України, які полягають у здійсненні суб'єктом лобіювання впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання щодо предмета лобіювання.

Також до таких методів (на основі статті 3 Закону України «Про лобіювання») можна віднести:

- діяльність громадських об'єднань, інших неприбуткових підприємств, установ та організацій, що стосується комерційних інтересів і спрямована на вплив (спробу впливу) на суб'єктів владних повноважень (органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права, наділені владними повноваженнями, їх посадових осіб) з метою прийняття або утримання від прийняття такими суб'єктами рішень, що віднесені до їхніх повноважень;
- особисте (від свого імені) представництво фізичною, юридичною осо-

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

бою своїх інтересів у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, якщо таке представництво здійснюється суб'єктом лобіювання та/або здійснюється у власних комерційних інтересах такої особи;

- участь відповідно до законодавства заінтересованих сторін у громадському обговоренні проектів нормативно-правових актів або публічних консультаціях щодо проектів нормативно-правових актів, коли така участь здійснюється суб'єктом лобіювання відповідно до договору про надання послуг з лобіювання;

- реалізація прав, визначених Законом України «Про електронні комунікації», статтею 6 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», статтею 15 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку», статтями 15 і 16 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», якщо це здійснюється суб'єктом лобіювання відповідно до договору лобіювання.

Також варто наголосити, що будь-яка діяльність медіа, політичних партій, релігійних організацій, кандидатів на виборну посаду не відноситься до лобіювання в цілому та інформаційного лобізму зокрема.

Таким чином, починаючи з лютого 2024 року, діяльність з інформаційного лобізму набуває правової регламентації, що дає підстави говорити про запровадження в Україні цивілізованої форми представництва групових (корпоративних) інтересів в органах публічної влади через інструменти лобізму, в тому числі й інформаційного лобізму.

Література:

1. Про лобіювання: Закон України від 23 лютого 2024 року № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3606-20>.
2. Чмир Я.І. Глобальний інформаційний простір як чинник актуалізації інформаційної безпеки держави. *Наукові перспективи*. 2020. № 3 (3). С. 51-59.

АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ЦИФРОВОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Данило ФІЛІПСЬКИЙ, здобувач вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасних умовах глобальної технологічної трансформації цифрове державотворення постає одним із ключових напрямів інституційної модернізації держави, що безпосередньо впливає не лише на внутрішню ефективність публічного управління, а й на зовнішньополітичну суб'єктність, міжнародну конкурентоспроможність та нормативний авторитет країни у світовому політичному просторі.

Особливе місце в осмисленні цієї проблематики посідає американський досвід, оскільки саме Сполучені Штати Америки виступають одним із центральних генераторів цифрових управлінських підходів, технологічних стандартів і моделей інституційної адаптації держави до викликів інформаційного суспільства.

У цьому контексті американський досвід цифрового державотворення доцільно розглядати не лише як приклад внутрішньої адміністративної модернізації, а як феномен, що має глобальне політичне значення та відображає ширші тенденції трансформації сучасного державного суверенітету [1].

У світовому політичному контексті американський досвід набуває особливої ваги через поєднання державної політики цифрової модернізації з домінуванням американських технологічних корпорацій у глобальному цифровому середовищі. Це створює специфічну ситуацію, коли межа між внутрішнім державним реформуванням і зовнішнім політичним впливом стає дедалі менш чіткою.

Цифрові рішення, що формуються в американському політико-інституційному середовищі, нерідко стають зразком для інших держав, а платформи, програмні архітектури та стандарти управління даними, що функціонують у США, фактично впливають на логіку глобального політичного й адміністративного розвитку. У такому сенсі цифрове державотворення США виступає не тільки національним модернізаційним проектом, а й складником ширшого процесу формування цифрової геополітики [3].

Особливо значущим є те, що американська модель цифрового державотворення розвивається на перетині демократичних принципів, технологічної інноваційності та безпекових імперативів. Саме це зумовлює її внутрішню

суперечливість. З одного боку, цифровізація сприяє розширенню доступу громадян до державних сервісів, підвищенню якості адміністрування, удосконаленню електронної участі та зміцненню підзвітності державних інституцій.

З іншого боку, вона породжує нові виклики, пов'язані з концентрацією даних, алгоритмічним управлінням, кіберзалежністю критичної інфраструктури, ризиками цифрового нагляду та загостренням проблеми балансу між ефективністю держави і захистом громадянських свобод.

Саме тому американський досвід демонструє, що цифрове державотворення не є лінійним прогресивним процесом, а являє собою складне поле взаємодії між інновацією, демократією, контролем і безпекою [4].

У міжнародно-політичному вимірі американський досвід має також значення як джерело нових уявлень про цифровий суверенітет і цифрове лідерство. У сучасному світі конкурентоспроможність держави дедалі більше визначається не лише обсягом матеріальних ресурсів, а й рівнем її цифрової спроможності, здатністю інтегрувати технології у систему врядування, ефективністю управління даними, розвитком кіберстійкості та можливістю задавати нормативні рамки функціонування цифрового середовища.

США в цьому сенсі репрезентують модель, у якій цифрове державотворення прямо пов'язане з претензією на глобальне лідерство, оскільки технологічна перевага трансформується у політичний, економічний та символічний вплив на міжнародну систему [4; 1].

Проте, американський досвід не може бути сприйнятий як універсальна модель без критичного осмислення. Його формування відбувалося в особливих умовах високої інституційної стабільності, значної ресурсної бази, потужного інноваційного сектора та глобальної ролі США у світовій політиці.

Тому механічне перенесення американських практик до інших політичних систем не завжди є можливим або доцільним. Аналітична цінність цього досвіду полягає саме в тому, що він дозволяє побачити стратегічний напрям еволюції сучасної держави: від традиційної бюрократичної організації до цифрово інтегрованої, комунікативно відкритої та технологічно залежної системи управління [2].

Американський досвід цифрового державотворення у світовому політичному контексті слід розглядати як один із найбільш показових прикладів трансформації держави в умовах цифрової епохи. Він засвідчує, що цифровізація стає не просто інструментом адміністративного вдосконалення, а чинником переозначення самої природи державної влади, її комунікативної логіки, інституційної спроможності та міжнародної ролі. У сучасному світі саме здатність держави ефективно поєднувати технологічну модернізацію, демократичну легітимність, безпекову стійкість і глобальну нормативну присут-

ність дедалі більше визначає її місце у новій конфігурації світової політики.

Література:

1. Петров П.Г., Котов І.Д. Історичні засади розвитку цифровізації США у контексті становлення демократії. *Національні інтереси України: науково-практичний журнал*. 2025. № 1(6). С. 612-626. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1\(6\)-612-626](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1(6)-612-626).
2. Петров П. Глобальна цифровізація як виклик та можливість для міжнародного демократичного порядку: політико-інституційний аналіз. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2025. Т. 17 (1). С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.15421/352536>.
3. Петров П. Процес внутрішньополітичної цифровізації США (електронне / цифрове урядування): ретроспектива та нормативно-правові засади. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Т. 16, спецвип. С. 77-83. DOI: <https://doi.org/10.15421/352410>.
4. Петров П., Грушка В. Географія цифрового впливу: технологічна трансформація демократії і зовнішньої політики. *Публічне управління і політика*. 2025. № 4(8). С. 1-8. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.13>.

**СУСПІЛЬНА ДОВІРА ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ ЯК ЧИННИК
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Дар'я ЦЕГЕЛЬНИК, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Політологія»)
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Микола ПРИМУШ, професор кафедри політології, соціології та публічного
управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
доктор політичних наук, професор

В умовах сучасних суспільних трансформацій проблема довіри громадян до органів влади набуває особливого значення для забезпечення ефективності публічного управління. Глобалізаційні процеси, цифровізація державних послуг, децентралізація, повномасштабна російська агресія та необхідність повоєнного відновлення України актуалізують питання формування стійких взаємовідносин між державою та суспільством. За цих умов суспільна довіра перестає бути виключно соціально-психологічною характеристикою та перетворюється на важливий інституційний ресурс, який визначає легітимність влади, ефективність реалізації державної політики та готовність громадян до співпраці з органами публічного управління.

У сучасній науковій літературі довіра розглядається як один із ключових компонентів соціального капіталу. Ф. Фукуяма визначає довіру як очікування чесної та передбачуваної поведінки інших учасників соціальної взаємодії, тоді як П. Бурдьє та Р. Патнем наголошують на її ролі у формуванні горизонтальних і вертикальних соціальних зв'язків. У сфері публічного управління інституційна довіра характеризує рівень впевненості громадян у тому, що органи влади діють відповідно до суспільних інтересів, забезпечують справедливість, прозорість та ефективне використання публічних ресурсів.

Сучасні підходи до дослідження публічного управління дедалі частіше спираються на концепцію *good governance*, відповідно до якої державне управління ґрунтується не лише на адміністративному впливі, а й на партнерській взаємодії між державою, громадянським суспільством та бізнесом. За таких умов довіра виступає необхідною передумовою ефективної координації суспільних процесів та зниження трансакційних витрат управління. Чим вищий рівень суспільної довіри, тим меншою є потреба у надмірному контролі та примусових механізмах виконання управлінських рішень.

У науковому дискурсі виділяють декілька основних чинників формування суспільної довіри до органів влади. Першим є ефективність діяльності державних інституцій. Громадяни оцінюють органи влади через результати їхньої діяльності, які проявляються у якості публічних послуг, швидкості реагування на суспільні проблеми та здатності забезпечувати безпеку і стабільність. Другим чинником виступає прозорість управлінських процесів. Доступність інформації про діяльність органів влади, відкритість бюджетних процесів та можливість громадського контролю сприяють підвищенню рівня інституційної довіри.

Третім важливим чинником є залучення громадян до процесів прийняття управлінських рішень. Концепції партисипативного та деліберативного управління передбачають активну участь населення у виробленні державної політики через механізми громадських консультацій, електронної демократії, місцевих ініціатив та громадського бюджету. За таких умов громадяни не лише оцінюють діяльність влади, а й виступають безпосередніми учасниками управлінських процесів.

Особливого значення проблема суспільної довіри набуває в українському контексті. Протягом тривалого часу рівень довіри до державних інституцій залишався відносно низьким, що пояснювалося історичними особливостями розвитку політичної системи, поширенням корупційних практик та недостатньою ефективністю державного управління [1]. Водночас повномасштабна війна спричинила суттєві зміни у структурі інституційної довіри українського суспільства. Високий рівень консолідації навколо державних інституцій, Збройних Сил України та органів місцевого самоврядування став важливим фактором забезпечення національної стійкості.

Соціологічні дослідження демонструють, що рівень довіри громадян до різних суспільних інститутів є неоднорідним [2]. Найвищі показники характерні для інституцій, діяльність яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням безпеки та захисту населення, тоді як рівень довіри до окремих політичних інститутів залишається нижчим. Це свідчить про те, що інституційна довіра формується під впливом практичного досвіду взаємодії громадян із владою та результативності діяльності конкретних органів управління.

У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває цифрова трансформація публічного управління як інструмент підвищення суспільної довіри. Запровадження електронних сервісів, розвиток цифрової держави та автоматизація адміністративних процедур сприяють підвищенню прозорості, зменшенню бюрократичних бар'єрів та мінімізації корупційних ризиків. Цифровізація створює нові механізми взаємодії між державою та громадянами, що позитивно впливає на сприйняття ефективності публічного управління.

Водночас довіра є не лише наслідком успішної діяльності органів влади, а й важливою умовою ефективної реалізації державної політики. Високий рівень суспільної довіри сприяє підтримці реформ, добровільному виконанню нормативних вимог, розвитку громадянської активності та зниженню соціальної напруженості. Навпаки, дефіцит довіри призводить до зростання соціальних конфліктів, політичної поляризації та зниження ефективності державного управління.

Для України особливо актуальним є формування довіроорієнтованої моделі публічного управління [3]. Така модель передбачає розвиток відкритості органів влади, забезпечення підзвітності посадових осіб, посилення антикорупційної політики, удосконалення механізмів громадської участі та використання сучасних цифрових технологій. В умовах повоєнного відновлення саме інституційна довіра може стати одним із ключових ресурсів соціальної згуртованості та успішної реалізації державної політики.

Таким чином, суспільна довіра до органів влади є важливим чинником забезпечення ефективності публічного управління та стійкого розвитку держави. Вона виконує функції легітимації управлінських рішень, сприяє консолідації суспільства, підвищує результативність державної політики та створює передумови для розвитку демократичного врядування. У сучасних українських реаліях формування та підтримка суспільної довіри має розглядатися як один із стратегічних пріоритетів державної політики та важлива умова успішного повоєнного відновлення країни.

Література:

1. Палагнюк Ю. В. Соціальна довіра до органів публічної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2021. № 13. С. 699-725. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/266>
2. Оліярник В. В., Романовський О. О. Формування довіри громадян до органів державної влади через двосторонню комунікацію та цифрові інструменти. *Ефективність державного управління*. 2025. № 3 (84/85). С. 43-47. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/609>.
3. Ханік Ю.Б. Вплив рівня довіри громадян до суб'єктів публічної влади на ефективність державного управління. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9 (2). С. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.15421/152117>.

ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РФ В УКРАЇНІ

Анастасія ШЕСТАКОВА, здобувачка вищої освіти (спеціальність «Політологія») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Андрій КЛЯЧИН, докторант кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

Гібридна війна проти України розгорнулася задовго до повномасштабного вторгнення 2022 року – перші прояви зафіксовано під час анексії Криму та частини Донбасу у 2014 році. Агресія РФ проти України одним із найвиразніших прикладів трансформації сучасних воєн. Це не просто військове зіткнення із інформаційним впливом, як допоміжним елементом конфлікту, а комплексна стратегія агресора, яка об'єднує військові, інформаційні, економічні, кібернетичні та психологічні інструменти. Саме поєднання таких різноманітних методів дозволяє державі-агресору діяти в «сірій зоні» між миром і війною, уникаючи, до певного моменту, прямої відповідальності за окремі дії та створюючи ефект стратегічної невизначеності [4]. Тому аналіз конкретних інструментів, які використовуються в межах цієї стратегії, дозволяє зрозуміти логіку сучасних конфліктів і механізми дестабілізації держав у цифрову епоху.

Ключовим елементом гібридної стратегії РФ є масштабна **інформаційна війна**, яка спрямована на формування альтернативної картини подій, що виправдовує агресію РФ і дискредитує Україну [9]. Російські інформаційні кампанії мають кілька рівнів впливу: 1) Орієнтований на російську аудиторію, де основна мета – легітимація війни та підтримка дій уряду; 2) Спрямований на населення України, де акцент робиться на посиленні страху, недовіри до влади та поширенні панічних настроїв; 3) Стосується міжнародної аудиторії: пропаганда намагається послабити підтримку України серед західних держав [3].

Соціальні мережі в цій боротьбі відіграють особливу роль. Дослідження «Oxford Internet Institute» у рамках проєкту «Computational Propaganda Project» (дослідники зібрали великий масив цифрових даних із платформ Twitter, Facebook та YouTube) виявило, що значна частина інформаційних повідомлень поширювалася не реальними користувачами, а автоматизованими акаунтами [6]. В цих повідомленнях було зафіксоване системне використання емоційно забарвлених наративів для викликання страху, недовіри та поляризації суспільства.

Російські інформаційні операції характеризуються високим рівнем координації. Повідомлення часто з'являються одночасно на різних платформах, а ключові наративи повторюються у великій кількості джерел, що створює

ефект інформаційної насиченості, коли користувач отримує подібні повідомлення з різних каналів і починає сприймати їх як більш достовірні. Інформаційні атаки нерідко синхронізуються з військовими ударами – інформаційна війна фактично стала паралельним фронтом конфлікту.

Також **кіберпростір активно використовується рф для атак на урядові мережі, енергетичну інфраструктуру та інформаційні системи** [5]. Основні цілі таких атак – порушення роботи критичної інфраструктури, викрадення даних і створення хаосу в системах управління. Кібероперації можуть супроводжувати військові дії або використовуватися в мирний час як інструмент політичного тиску.

Характерний елемент кібероперацій – **«hack-and-leak» кампанії** (злам інформаційних систем із подальшим оприлюдненням отриманих матеріалів). Такі витоки використовуються для дискредитації політичних діячів або посилення внутрішніх конфліктів у суспільстві [5].

Ще інструмент гібридної війни – **використання економічних та енергетичних ресурсів як засобу політичного впливу**. Росія тривалий час використовувала свою роль постачальника газу до Європи як важіль тиску [8]. Енергетичний фактор вийшов на перший план у 2022, коли рф поширювала наратив, що без російського газу європейські країни зіткнуться з економічним колапсом і масовим дефіцитом енергії [2]. Водночас енергетична інфраструктура України стала об'єктом системних атак, що мало не лише військову мету, але й психологічну – створення відчуття нестабільності та небезпеки.

Ще один важливий елемент гібридної війни – **застосування так званих проксі-акторів**. Це можуть бути місцеві бойові угруповання, приватні військові компанії, кіберугруповання або навіть кримінальні структури [7]. Під час анексії Криму у 2014 році Росія застосувала тактику «зелених чоловічків», військових без розпізнавальних знаків. Це дозволило Москві тривалий час заперечувати свою участь у подіях [1]. Подібна стратегія використовується й в інших формах. Диверсійні мережі можуть проводити саботажні операції на території інших держав або організовувати акти дестабілізації. У Європі зафіксовано випадки диверсій із використанням підставних виконавців, які діяли за дорученням російських спецслужб.

Література:

1. Міністерство оборони України. Гібридна війна Росії проти України: історія та сучасні виклики. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/voenna-doktrina>
2. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Маніпуляції, фейки й наративи по шаблону: як рф 29 січня атакувала Україну в інформаційному просторі. URL: <https://spravdi.org/manipulyacziyi-fejky-j-naratyvy-po-shablonu-yak-rf-29-sichnya-atakuvala-ukrayinu-v-informaczijnomu-prostori/>
3. Bradshaw S., Howard P. The Global Organization of Social Media Disinformation Campaigns. Columbia University in the City of New York, 2018. URL:

- <https://jia.sipa.columbia.edu/news/global-organization-social-media-disinformation-campaign>
4. Fridman O. «Hybrid Warfare or Gibridnaya Voyna?» The RUSI Journal, Informa UK Limited, 2017. URL: [https://www.academia.edu/110046070/Hybrid Warfare or Gibridnaya Voyna](https://www.academia.edu/110046070/Hybrid_Warfare_or_Gibridnaya_Voyna)
5. Greenberg A. The Untold Story of NotPetya, the Most Devastating Cyberattack in History. Wired, 2018. URL: <https://www.wired.com/story/notpetya-cyberattack-ukraine-russia-code-crashed-the-world/>
6. Howard P., Kollanyi B., Bradshaw S., Neudert L. Social Media, News and Political Information during the Ukraine Crisis. Oxford Internet Institute. URL: <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2017/09/Polarizing-Content-and-Swing-States.pdf>
7. NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Internet Trolling as a Tool of Hybrid Warfare. Riga, 2016. URL: https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/full_report_trolling_25012016.pdf
8. RAND Corporation. Russia's Hostile Measures in Europe: Understanding the Threat. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1793.html
9. Snegovaya M. Putin's Information Warfare in Ukraine. Institute for the Study of War. 2015 URL: https://www.academia.edu/30525697/PUTINS_INFORMATION_WARFARE_IN_UKRAINE_SOVIET_ORIGINS_OF_RUSSIAS_HYBRID_WARFARE

ЕЛЕКТРОННА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН ЯК РЕСУРС ОНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРОЦЕДУР

Інна ШКУРАТЬКО, здобувач вищої освіти (спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Павло ПЕТРОВ, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, кандидат політичних наук, доцент

У сучасних умовах цифрової трансформації політичного простору електронна участь громадян набуває статусу одного з найбільш значущих механізмів модернізації демократичних процедур. Її розвиток зумовлений не лише поширенням цифрових технологій та мережових платформ, а й глибшими змінами у способах функціонування політичної системи, характері взаємодії між владою і суспільством, а також у формах реалізації громадянської суб'єктності. У цьому контексті електронна участь постає не як технічне доповнення до традиційних інститутів представницької демократії, а як інструмент переосмислення демократичного процесу в напрямі його більшої відкритості, інтерактивності, процедурної гнучкості та комунікативної насиченості [2].

Під електронною участю громадян доцільно розуміти сукупність цифрово опосередкованих форм включення індивідів і соціальних груп у процеси формування, обговорення, коригування та оцінювання публічної політики.

Йдеться про електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові громадські обговорення, платформи електронного голосування, інструменти партисипативного бюджетування, сервіси подання ініціатив, а також ширший масив комунікативних практик, реалізованих у цифровому середовищі [3].

Таким чином, електронна участь є не лише каналом зворотного зв'язку, а й формою інституціоналізації цифрового громадянства, у межах якого політична участь набуває нових технологічних і процедурних параметрів.

Принципово важливо, що електронна участь не зводиться до простого технічного прискорення вже наявних процедур. Її вплив має значно глибший характер, оскільки йдеться про зміну логіки демократичного врядування. Завдяки цифровим платформам громадяни отримують можливість оперативніше артикулювати суспільні інтереси, впливати на порядок денний, здійснювати публічний контроль за діяльністю інституцій, а також долучатися до співвиробництва політичних рішень [1; 5].

У цьому сенсі електронна участь функціонує як ресурс оновлення не лише окремих процедур, а й самої демократичної культури, заснованої на більшій відкритості, взаємній відповідальності та комунікативній взаємодії між владою і громадянським суспільством.

Водночас модернізаційний потенціал електронної участі не є автоматичним. Її ефективність безпосередньо залежить від інституційного середовища, у якому вона функціонує. За відсутності реальної готовності органів влади враховувати цифрово артикулявані суспільні позиції електронні інструменти ризикують перетворитися на формалізовані канали символічної участі, що імітують демократичну відкритість, але не змінюють змісту політичного рішення [4]. Саме тому ключовою умовою успішної електронної участі є її інтеграція у реальні процедури ухвалення рішень, де цифрові форми комунікації мають не консультативно-декоративний, а функціонально значущий характер.

Окремої уваги заслуговує проблема якості політичної участі в цифровому середовищі. Розширення доступу до онлайн-інструментів саме по собі ще не гарантує поглиблення демократії. Навпаки, цифровізація може породжувати нові суперечності: нерівність доступу до технологій, фрагментацію публічної сфери, поверховість політичного обговорення, емоційну радикалізацію, маніпулятивне використання алгоритмів та підвищену вразливість до дезінформаційних впливів. За таких умов електронна участь повинна супроводжуватися розвитком цифрової грамотності, нормативного регулювання, процедурної прозорості та механізмів верифікації, які б забезпечували її якісний і легітимний характер [3].

Разом із тим електронна участь має суттєвий потенціал для підвищення легітимності демократичних процедур. Участь громадян у підготовці, обго-

воренні та коригуванні політичних рішень посилює відчуття включеності у політичний процес, знижує дистанцію між владою і суспільством та сприяє формуванню більш стійких відносин політичної довіри. У цьому вимірі електронні платформи стають не лише технологічними інструментами, а й простором відтворення демократичної взаємності, де влада отримує можливість оперативніше реагувати на суспільні очікування, а громадяни бачити реальні наслідки власної участі.

Електронна участь громадян є важливим ресурсом оновлення демократичних процедур у сучасній політичній системі. Вона сприяє розширенню каналів політичного залучення, посиленню інтерактивності врядування, удосконаленню механізмів публічної підзвітності та формуванню нових форматів громадянської суб'єктності. Водночас її демократичний потенціал реалізується лише за умови належної інституційної вбудованості, процедурної змістовності та інформаційної безпеки. Саме тому електронну участь слід розглядати не як самодостатній технологічний феномен, а як складову ширшого процесу переосмислення демократії в добу цифрових трансформацій.

Література:

1. Петров П. Демократія онлайн: виклики і можливості політичної участі в умовах цифрової держави. *Acta Securitatae Volyniensis*. 2025. № 5. С. 80-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2025-5-11>.
2. Петров П. Е-петиції, онлайн-консультації та цифрове голосування: вплив на реальні політичні рішення. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 53. С. 246-250. DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.41>.
3. Петров П. Роль соціальних мереж у формуванні політичної свідомості громадянина. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2025. Т. 8, № 2. С. 180-188. DOI: <https://doi.org/10.15421/342555>.
4. Петров П. Трансформація політичних інститутів у цифрову епоху: інновації, стабільність і криза довіри. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. Вип. 1(77). С. 129-133. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-18).
5. Симисенко І. Політична участь та електронна демократія: виклики в умовах російського вторгнення в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2025. Вип. 1(77). С. 169-175.

ЗМІСТ

Бойко В. Проблеми стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні (на прикладі Дніпропетровської області) .	3
Бутко Л., Книш М. Мова соціальних платформ як фактор формування довіри	5
Вершина В., Михайлюк О. Проблема унікальності особистості в сучасній культурі	8
Гиренко Л. Цифрова трансформація культури як інструмент охорони нематеріальної культурної спадщини. Роль регіональних програм	11
Гудзенко О. Емоційний режим воєнного стану в Україні: між колективною травмою і суспільною стійкістю	13
Головко І. Синергія цифрової партисипації та публічної дипломатії у збереженні людського капіталу в умовах війни	16
Головко Л. Соціальна інтеграція ветеранів та ветеранок в українському суспільстві	19
Данканіч А. Is the «End of Philosophy» an Exaggeration?	22
Заяць В. Причини обмеженого поширення прогресивних моделей фінансової поведінки домогосподарств	25
Ищенко І. Екологічна дипломатія як тренд сучасності	27
Какуріна І. Естетика повсякденності в умовах соціальних трансформацій	29
Ключник Р. Економічні аспекти конкурентоспроможності ЄС та країн Глобального Півдня	31
Кравченко О. Культурно-антропологічні аспекти нормалізації повсякденності в умовах війни (на прикладі Харкова 2022-2023 р.)	33
Кривошеїн В. Можливості застосування адхократичних моделей командотворення в системі публічного управління	35
Куц Г., Куц Ю. Роль «Європейської хартії регіональних або міноритарних мов» у забезпеченні мовної безпеки України	39
Легеза С. Диваки, браконьєри, (со)творці: особливості дослідження фендому в соціальній гуманітаристиці	41
Ніколенко В. Гастрономічний габітус або наукова оптика П. Бурдьє у дослідженні практик харчування	45
Новікова О. Public Speaking and Debate Skills in English for Future International Relations Professionals	49
Петров П. Стійкість політичних інститутів у добу технологічних змін	52
Побочий І. Трансформаційні процеси в політичній культурі України	54
Примаков К. Медіація versus консіліація: можливості застосування при розв'язанні політичних конфліктів / спорів	56

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

Приходько О. Менторські практики та громадські зв'язки як чинники розвитку лідерських якостей жінок	58
Скворець В. Фактори розвитку соціальної теорії в пострадянській Україні	60
Смольницька О. Концепт раю та флористичної символіки в ліриці кримських ханів у традиції сучасного українського поетичного перекладу	64
Сова О. Траєкторії резилієнтного розвитку українського суспільства	67
Ставченко С. Цифрові передумови політичного представництва	69
Суїма І. Soft Skills Development Through English Language Teaching in Public Administration Education	71
Ткаченко І., Сорокіна Л., Ткаченко Е. Культурологічні засади формування ідентичності та соціальної безпеки в умовах цифрових трансформацій	74
Ходус О. «Нова щирість»: що продає емоційний капіталізм?	76
Щербак В. Інституційна структура Організації Чорноморського економічного співробітництва	79
Антоненко С., Гудзенко О. Практики волонтерства в системі громадської активності: модуси трансформації в умовах війни	82
Благовісна О., Петров П. Легітимність влади під тиском глобальних цифрових змін	85
Бойко В. Символічний простір міста як комемораційний механізм у сучасній Україні	87
Воронова Т. Методи аналізу політичних наративів у цифровому середовищі: контент-аналіз, NLP і інтерпретованість	89
Воронцов В. Деліберативність як нормативний стандарт демократичного врядування у сучасних державах	92
Гринюк Д. Індикатор «Ризик тероризму (Terrorism risk)» в структурі індексу політичних ризиків Willis Towers Watson (WTW): можливості використання для України	94
Зайченко І., Редькіна Г. Проблема трансформації приватної власності у соціальних теоріях XIX століття	97
Капранова А., Бродецька Ю. Сенс життя крізь призму любові	99
Кіхта О. Присутність архетипів Карла Юнга в «Одіссей» Гомера	101
Корнійчук В., Коптєв О. Особливості використання «м'якої сили» у зовнішній політиці України	104
Коденко В., Коптєв О. Легітимність влади під тиском глобальних цифрових змін	107
Козар І., Петров П. Цифровий фактор перерозподілу впливу у сучасному міжнародному середовищі	109

**II Всеукраїнська науково-практична конференція
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)**

Кравчук І., Петров П. Комунікативна влада у світовій політиці: від теорії до цифрових практик	111
Кремена В. Стратегічні зміни в політиці НАТО під впливом російсько-української війни	114
Кущенко Д., Петров П. Віртуалізація зовнішньополітичної присутності держав у глобальному просторі	116
Левикін В. Post-systemic Theories of Politics in the Multiparadigmatic Space of Contemporary Political Science	119
Малишко Б. Дизайн-мислення у сучасному світі політики: від SPOD-світу через VUCA-світ до BANI-світу	120
Михайлюк О. Бертран Рассел про критичне мислення: епістемологічні, етичні та освітні виміри	124
Мудра В., Петров П. Конструювання міжнародного авторитету держави в епоху інформаційного суперництва	126
Нечитайло Т. Демократія участі в територіальних громадах України: стан та тенденції розвитку	129
Паливода Є., Петров П. Міста, мережі та міжнародна суб'єктність: нова архітектура цифрової взаємодії	131
Семенюта Д., Ходус О. «Емоційний поворот» в соціальних науках: передумови виникнення та особливості прояву	134
Ставченко Д. Постмодерне значення базових поведінкових патернів інтернет-споживання	136
Стеблюк О., Коптєв О. Етнічні картини світу: особливості міжкультурної комунікації	139
Тесленко Б. Інформаційний лобізм в Україні: правові засади здійснення .	140
Філіппський Д., Петров П. Американський досвід цифрового державотворення у світовому політичному контексті	143
Цегельник Д., Примуш М. Суспільна довіра до органів влади як чинник забезпечення ефективності публічного управління	145
Шестакова А., Клячин А. Основні інструменти гібридної війни РФ в Україні	148
Шкуратько І., Петров П. Електронна участь громадян як ресурс оновлення демократичних процедур	150

Наукове видання

Збірка матеріалів
II Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Соціальні теорії та практики в контексті сучасної культури»
(м. Дніпро, 01 травня 2026 року)

Здано на складання 04.05.2026. Підписано до друку 11.05.2026. Формат 60х84/16.
Папір офс. Друк різнографічний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 9,31. Обл.-вид. арк. 9,35.
Наклад 100 пр. Зам. № 19

Свідоцтво про видавничу діяльність
розповсюдження видавничої продукції
Серія ДК № 5729 від 26.10.2017
видано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
ТОВ «Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+»
49000, м. Дніпро, вул. Вернадського, 19/21
Тел./факс: (056) 745 15 95